

INSTITUTT FOR LANDSKAPSPLANLEGGING

SLOTTSPLASSENS HISTORIE

RAPPORT OM DEN HISTORISKE UTVIKLINGEN AV
SLOTTSPLASSEN I OSLO

ANNEGRETH DIETZE

2007

INNHold

INNHold

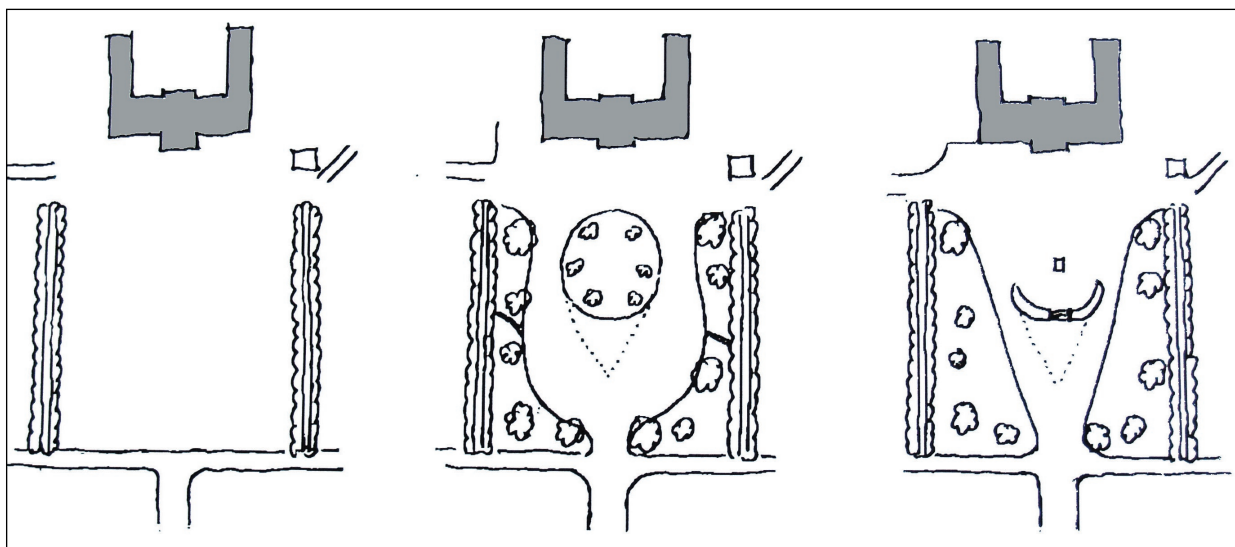
SAMMENDRAG.....	6
BAKGRUNN OG OMFANG.....	8
METODIKK.....	10
HISTORISK UTVIKLING AV SLOTTSPLASSEN.....	12
Begynnelsen, 1822 – 28.....	12
Reduksjon, 1833 – 1838 / 39.....	14
Linstows studiereise og konsekvensene av den, 1836 – 37.....	18
Nye planer for slottsplassen, 1841 – 1850.....	20
Karl Johan statuen i 1875.....	24
Forenkling på 1900 – tallet, slottsgartner Næss.....	26
Folkegave og arkitektkonkurranse i 1988, 1991 – 1995.....	28
Hovedstadsaksjon 2001 – 2004.....	34
Lystslott på landet eller residens i byen?.....	35
Materialbruk på Slottsplassen.....	37
Beplanting på Slottsplassen.....	39
Diskusjon av historiske kart.....	41
ANBEFALING FOR DET VIDERE ARBEIDET.....	60
VEDLEGG.....	62
Kronologisk oversikt over utviklingen av Slottsplassen.....	62
Kronologisk oversikt over kart og planer.....	65
Bibliografi.....	66
Fotnoter.....	72

SAMMENDRAG

Da Slottet med parken og Slottsplassen ble innviet av Kong Oscar I. (1799-1856) i 1848 hadde prosjektet vært gjennom en 26 år lang planleggings- og utbyggingsprosess. Hovedårsaken til dette var en vanskelig politisk situasjon kombinert med også pengemangel. Under hele prosessen var det kontinuerlig uenighet mellom den norske Slottsbyggingskommisjonen underlagt Stortinget, den svenske Kongen og den danske slottsarkitekten Hans Ditlev Frants Linstow (1787-1851).

Linstows opprinnelige planer fra 1825 (vist på kartet fra 1828) og fra 1836 (vist 1838) ble flere ganger endret gjennom de 26 årene. Linstow ville gjerne se Slottet som en forbindelse mellom land og by, hvor "Recidens' Character og Bequemmelighed med et Landsteds Behagelighed" er forent.¹ Linstows planer ble ikke bare endret på grunn av pengemangel, men også fordi moten endret seg i løpet av planleggingsprosessen og byen utviklet seg med nye arealer bak Slottet. Dermed fikk Slottet en helt annen stilling i bylandskapet enn opprinnelig tenkt av Linstow.

Slottsplassens historiske utvikling kan sammenfattes i tre ulike stadier. Alle stadiene ble også realisert. Arkitekt Linstow foreslo plassen som et **rektangel**. Med alléplantingen på langsiden lå den slik fra 1838 til 1848. Vakthuset i enden av den nordlige alleen kom i 1845. I 1848 planla gartner Martin Mortensen (1801-1867) en oppmyking av Slottsplassen med et sirkelrundt blomsterbed i midten og supplerende bed mot/under alleene. Med dette oppstod en **lyreform** som holdt seg fra 1848 til ca. 1925. I 1875 ble Karl Johanstatuen tilført sammen med terrassen som erstattet Mortensens bed. Dagens **V-form** på plassens nedre del kom på 1920-tallet.

Bilde 2: Slottet og Slottsplassen med rektangel-, lyre- og V-form. Tegning laget av Mette Eggen i sammenheng med et artikkelforslag i 1995, nord til høyre

Avgjørende for utformingen av Slottsplassen slik den framstår i dag er rytterstatue med balustraden og trappen som ble tilført 1875. Med dette ble plassen todelt. Den øvre delen oppfattes som selve Slottsplassen mens den nedre delen virker som en forlengelse av Karl Johans gate. Denne endringen innebar altså en opplevelsesmessig kraftig reduksjon av plassen i forhold til Linstows opprinnelige planer

Antakelig ønsket Linstow å steinsette plassen eller deler av plassen. Dette går fram av et sitat som Linstow formulerer til Slottsbyggingskommisjonen i 1838.² Dette henger blant annet sammen med at han så plassen som en del av byen med Slottet som et bindeledd mellom by og land. Men Linstows planer ble aldri gjennomført. Det kom aldri brosteinsdekke på Slottsplassen bortsett fra en smal kant langs slottsfasaden. Slottets dimensjoner ble endret slik det framgår av forslagene fra 1828 og 1838 og igjen 1845. Holdningene og motene endret seg også mellom 1828 og 1848. Kong Karl Johan og senere Kong Oscar øvet også viktig innflytelse på prosjektet i ulike faser. Slottsplassen virker i dag som en del av Slottsparken og ikke som opprinnelig forutsatt som overgangen mellom by og land. Dette henger først og fremst sammen med at knausene Nisseberget og Abelhaugen ikke ble fjernet, som Linstow opprinnelig ønsket men ble liggende og integrert i parken.

Anbefaling for det videre planarbeid for Slottsplassen (i prioritert rekkefølge):

- Detaljplan for allé- og trevegetasjon.
- Detaljplan for materialbruk på Slottsplassen.
- Samlet forvaltningsplan for parken.
- Prosjektplan for å diskutere det fremtidige arbeid med Slottsplassen.
- Den arkitektoniske utviklingen av Slottsplassen må diskuteres, evt ved hjelp av en ny konkurranse.

BAKGRUNN OG OMFANG

Slottsplassen er en arkitektonisk og hagekulturell komposisjon av offentlig interesse med kunstnerisk og historisk betydning. Etter retningslinjene fra *The International Council on Monuments and Sites* (ICOMOS) vil dette anlegget defineres som et minnesmerke. For å følge dette internasjonale regelverket bør alle tiltak diskuteres mot Firenze-charteret (*Charter on the Preservation of Historic Gardens*) og Venezia-charteret (*International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites*). Slottsplassen er et minnesmerke og må behandles som det. Slottsplassen har også betydning for opplevelsen av Slottet, Karl Johans gate og Slottsparken. Det er derfor nødvendig å se plassen i en slik større sammenheng når det gjelder fremtidige tiltak. For å kunne bevare et historisk hageanlegg må man først kartlegge alle spor – ute i terrenget og i arkivmateriale, litteratur, bilder, altså all dokumentasjon som er tilgjengelig og kjent om anlegget. Først etter at denne dokumentasjonen foreligger og er analysert kan man diskutere fremtidige tiltak. Chartrene anbefaler også at det utarbeides detalplaner som fremlegges en gruppe av eksperter for godkjenning før praktiske tiltak gjennomføres.³

På grunn av slitasje trenger Slottsplassen en teknisk opprustning. Erfaringer fra tidligere prosesser har vist at forslag til endring av utforming eller materialbruk lett fører til opphetede diskusjoner i offentligheten. Derfor blir det viktig å diskutere utviklingen av Slottsplassens historie systematisk, i lyset av arkitektens planer i 1825 til dagens situasjon.

Bilde 3: Slitasje på Slottsplassen på grunn av ikke tilfredsstillende dekke, 2007

Eiendomsavdelingen v/slottsforvalter Ragnar Osnes engasjerte Institutt for landskapsplanlegging (ILP) ved Universitet for miljø- og biovitenskap for å utarbeide denne rapporten. Samarbeidet mellom Eiendomsavdelingen og ILP har vært tett gjennom hele arbeidsprosessen. I tillegg ble Riksantikvaren v/førstekonsulent Mette Eggen trukket inn som diskusjonspartner fra begynnelsen. Målet og mandat for denne rapporten er at den skal danne et grunnlag for fremtidige beslutninger på bakgrunn av en historisk dokumentasjon. Den skal gi en plattform for å diskutere bevaring, restaurering og fremtidig vedlikehold/skjøtsel av plassen. Rapporten gir ikke svar på detaljløsninger i forhold til dagens funksjonelle krav. Materialbruk og hvordan beplantningen skal videreføres må avklares i en detaljplan. Rapporten er utarbeidet av forsker, dr. sc. landskapsarkitekt Annegreth Dietze. Prosjektleder for arbeidet har vært professor Karsten Jørgensen ved ILP. Landskapsarkitekt Jonas Peter Bostrøm har bearbeidet kart- og bildematerialet.

Slottsplassens utvikling henger tett sammen med byggingen av Slottet, utviklingen av Slottsparken og byggingen av Karl Johans gate. Det har derfor vært viktig å se Slottsplassen i en større sammenheng. Undersøkelsen har allikevel konsentrert seg om området mellom Slottets fasade og Frederiksgate (vest – øst) og dobbelalleene (nord – sør). Plassen har flere overganger til parken, Karl Johans gate og byen som delvis belyses. Men på detaljnivå bør disse overgangene diskuteres også i sammenheng med en forvaltningsplan for parken og utformingen av Karl Johans gate etter Hovedstadsaksjonen 2001-2005.

Bilde 4: Slitasje etter store nedbørsmengder

METODIKK

Grunnlaget for denne rapporten er gransking og tolking av tilgjengelige relevante kilder. Rapporten har metodisk grunnlag i følgende litteratur:

- ICOMOS. Firenzecharteret. <http://www.international.icomos.org>.
- ICOMOS. Veneziacharteret. <http://www.international.icomos.org>.
- Dieter Hennebo. Gartendenkmalpflege, Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten. 1985.
- David Lambert. Researching a Garden's History, A Guide to Documentary and Published Sources. 1995.
- DGGL e.V. Historische Gärten in Deutschland, Aufgaben, Themen und Instrumente. 2000.
- Materialsamlingen til kurset Bevaring av historiske hager, Institutt for landskapsplanlegging ved UMB.

Det ble undersøkt skriftlige dokumenter i form av arkivmateriale, men også litteratur, artikler og tidligere rapporter. De viktigste kildene er primærkilder, som for eksempel arkitektens egne beskrivelser og planer av anlegget. Disse befinner seg først og fremst i arkivene. I forbindelse med Linstows planer foreligger de også som publikasjoner fra 1826 og 1838.

Følgende arkiver er undersøkt:

- Riksarkivet, Oslo
- UMBs arkiver, Ås
- Riksantikvarens arkiv, Oslo
- Bernadotteska arkivet, Ulriksdal
- Kungeliga arkiv, Stockholm
- Det Kongelige Hoffs Arkiv

Følgende arkiver ble ikke undersøkt og inneholder sannsynligvis ytterligere relevant materiale:

- Stortingets arkiv, Oslo
- Arkiv til den Botaniske hage, Oslo

I ulike fotosamlinger foreligger bilder, malerier og fotografier av Slottet som er gjennomgått i den grad det har vært mulig. For den historiske utviklingen blir relevante kilder diskutert i rapporten.

Fotosamlinger som er undersøkt:

- Norsk Folkemuseum
- Oslo Bymuseum

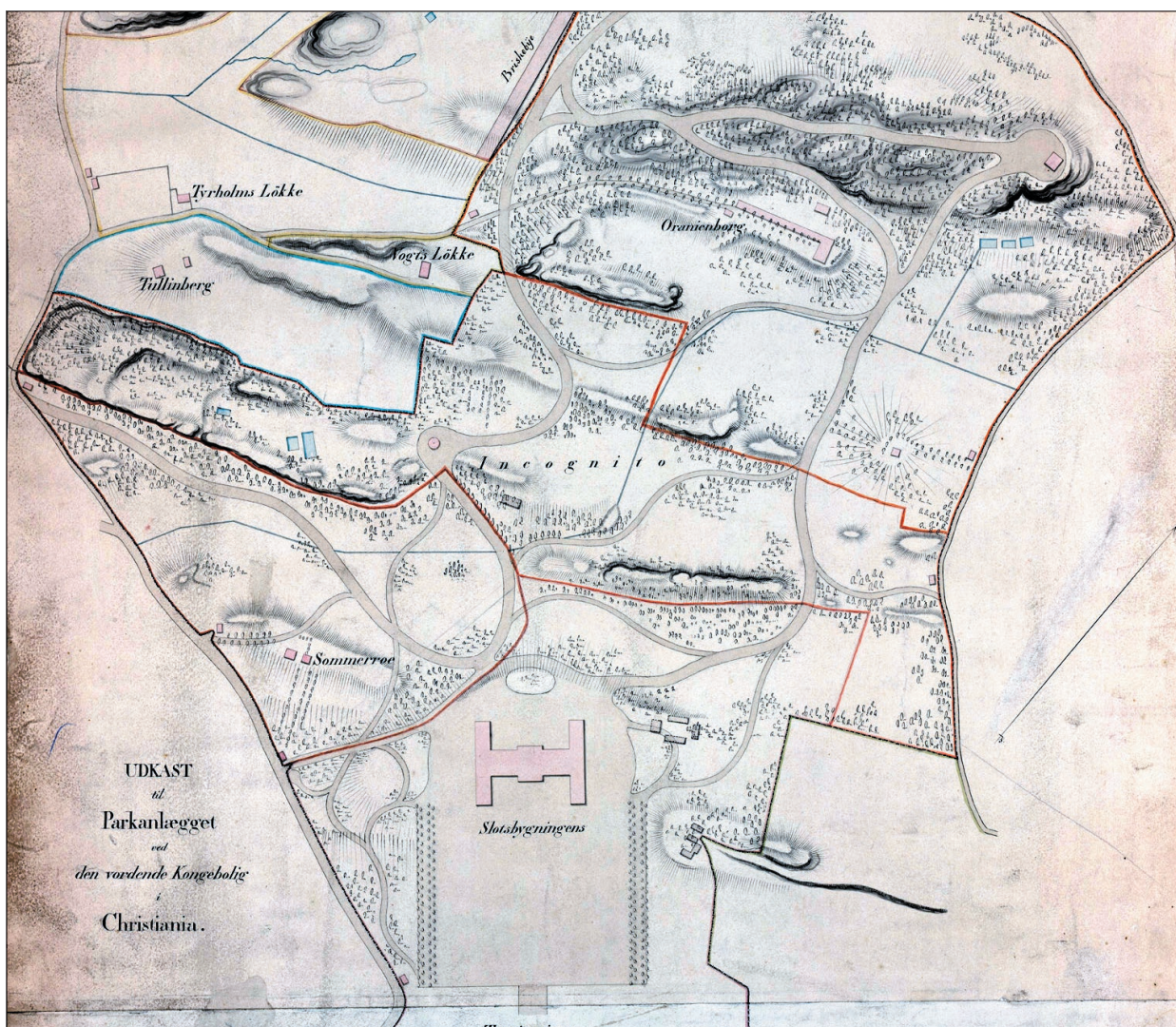
Dessuten er det laget en oversikt over relevante og tilgjengelige kart og planer som finnes over Slottsplassen fra ulike stadier i dens etablering og utvikling. Det blir også diskutert i hvilken grad planene har blitt gjennomført. I denne diskusjonen er det brukt "overlay-teknikken" for å sammenligne dagens anlegg med historiske kart og planer.

Følgende kartsamlinger er undersøkt:

- Eiendomsavdelingens arkiv, Det Konglige Hoff
- Kartsamling Nasjonalbibliotek Oslo (NBO)
- Riksarkivet
- Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design
- Oslo kommune, plan- og bygningsetaten
- Statens Kartverk, Hønefoss

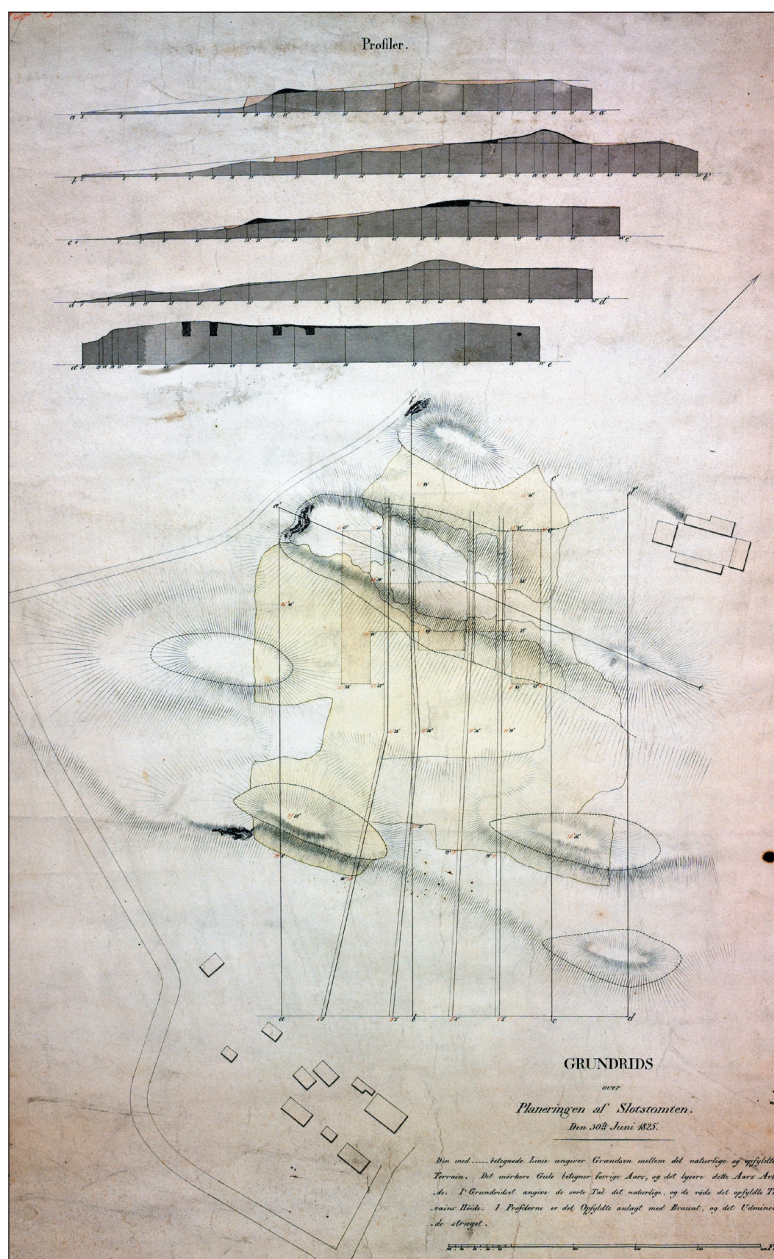
BEGYNNELSEN, 1822-28

Valget av Bellevue-høyden til tomt for ny kongebolig la grunnlaget for Slottets plassering og dermed også Slottsplassens utvikling. Slottsarkitekten Hans Ditlev Frants von Linstow, som ble ansatt den 4. august 1823, påstår i 1849 at kong Karl Johan selv valgte Bellevue-høyden.⁴ Arkitekt Linstows første planer for slottsbygningen presenteres i et lite hefte fra 1826. Slottet omtales med ”en Hovedlængde af 159 Alens Udstrækning og 38 Alens Brede, samt af 4 Floibygninger, som til begge Enderne af Hovedbygningen rettvinklig forener sig dermed”.⁵ Slottsplassen foran bygningen beskriver han som ”paradeplads” med 350 alen bredde og 270 alen lengde. Dette tilsvarer ca. 216 x 167 meter.⁶ Helningen av plassen er beskrevet som 5 grader og Linstows planer viser en begrensning av plassen mot sør og nord med alleer.⁷ Linstow så i Slottet en overgang mellom byen og omgivelsene, dermed ble Slottsplassen et viktig bindeledd mellom bygningen og byen både estetisk, og funksjonelt. På oppdrag fra Slottsbyggningskommisjonen laget Linstow, i samarbeid med den botaniske gartneren Johan Siebke (1781-1857), i 1828 en plan for et parkanlegg ved kongeboligen på vestsiden av Slottet.⁸ Arealet var mye større enn parken er i dag, og hadde sannsynligvis grunnlag i Karl Johans planer om å utvikle en folkepark mellom Bygdø kongsgård og Slottet.⁹ Disse planene ville forsterket effekten med å vise en overgang mellom byen og landet, slik Linstow hadde introdusert allerede med sine planer i 1826.

Bilde 5: Slottet, Slottsplassen og parken etter planene av Johan Siebke og Hans Ditlev Frants Linstow, 1828

Den 29. oktober 1822 bevilget Stortinget 150.000 spesiedaler til bygging av "Bolig for Statens Overhode".¹⁰ I 1824 var Slottsbygningsskommisjonen kommet i funksjon.¹¹ Kommisjonen skulle overvåke og veilede byggingsarbeidet. Arbeidet i marken begynte 1824. Et planeringskart av Slottsplassen fra 30. juni 1825, laget av kaptein Tønder, viser hvor kupert terrenget på Bellevue-høyden var og hvor mye av massene som måtte flyttes. Den 1. oktober 1825 ble grunnsteinen til Slottet nedlagt av Karl Johan.¹² Planeringen av tomten var i hovedtrekk fullført i 1827, men på dette tidspunktet var pengene brukt opp og arbeidet stoppet fordi Stortinget ikke bevilget mer penger.¹³ Det ble tydelig at Linstows og også Karl Johans planer for Slottet var for store og kostbare. Stattholderen Baltzar von Platen (1766-1829) skriver i 1828 til Karl Johan om Linstow sine forsøk på å redusere kostnadene med flere ulike planendringer.¹⁴

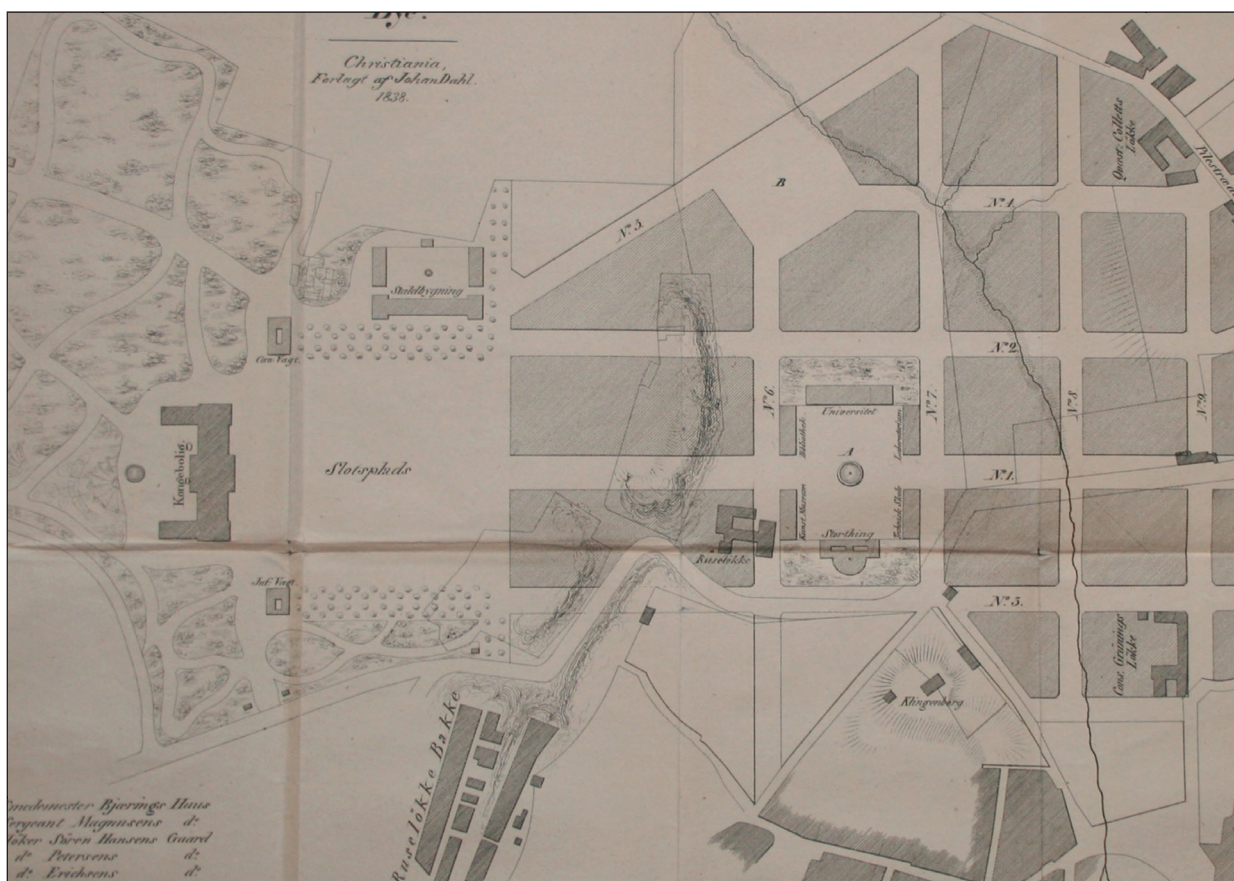

Bilde 6: Planeringskart av Slottsplassen laget av kaptein Tønder viser massene som måtte flyttes, 1825

[illegible]

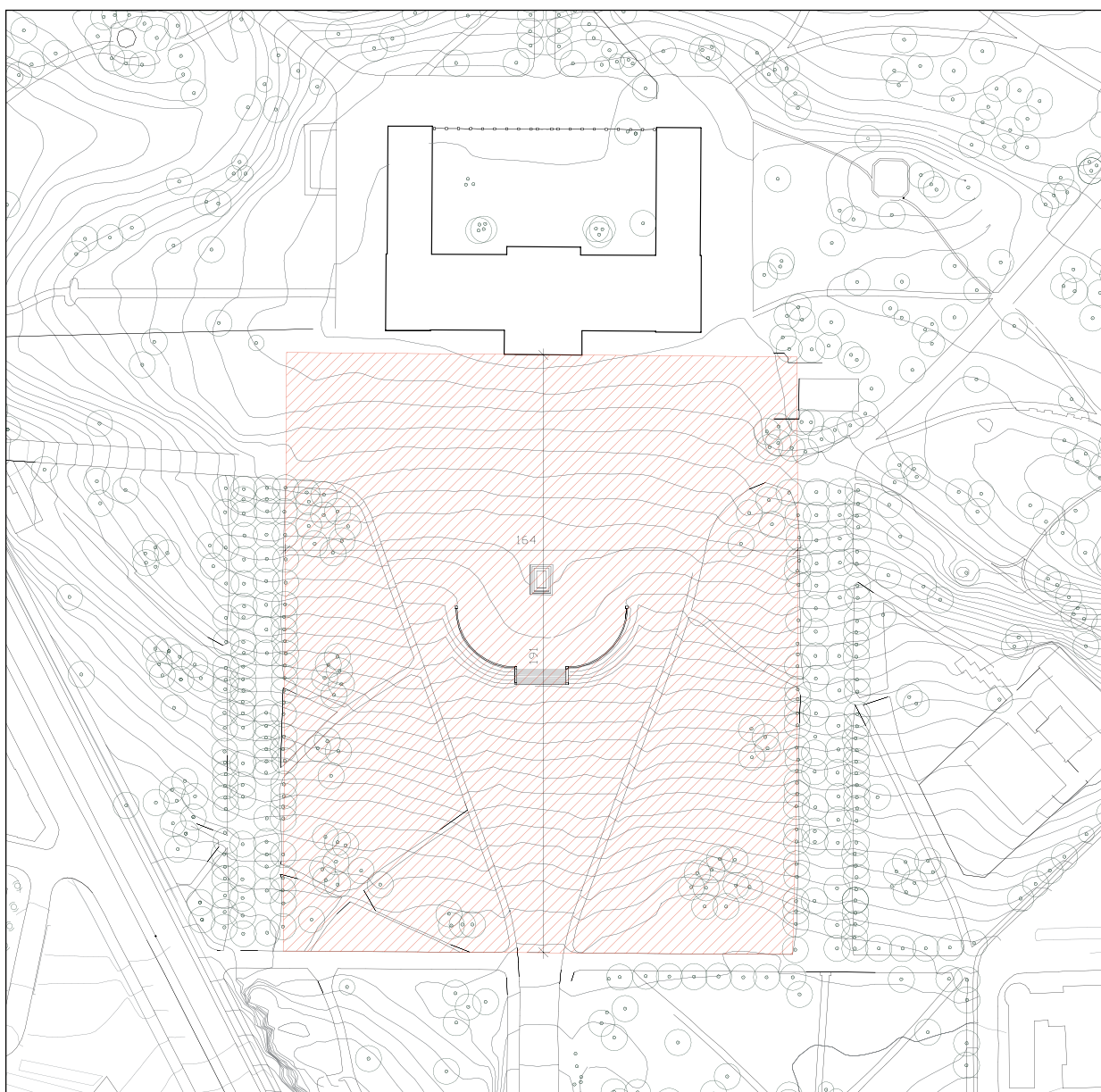
Bilde 7: Forslag av Linstow om å lage plassen i form av en halvsirkel, 1836

I sammenheng med forslaget fra 1836 til 1838 viser Linstow for første gang ideer til en forbindelse mellom Slottet og byen. Linstows første forslag er fra 1835. Det viser bebyggelse langs en vei opp til paradeplassen.²⁰ For å gjennomføre denne planen og å skape en forbindelse mellom Slottet og byen, hvor Slottsplassen skulle være et bindeledd mellom Slottet og byen, var det viktig å kjøpe nødvendig tomt. Den 6. januar 1837 innstilte departementet på at Slottsbygningsskommisjonen skulle gis bemyndigelse til å kjøpe Ruseløkken for 16.000 Spd..²¹ Arbeidet med veien mot byen begynner sommeren 1837 etter Kgl. res. av 5.mai 1837. Veien ble stukket ut over Ruseløkken, og i en lengde på 275 alen og en bredde på 50 alen ble matjorden fjernet. Om høsten ble samtlige trær tatt opp vest for Ruseløkken i en bredde på 80 alen og plantet igjen nord for Slottet.²²

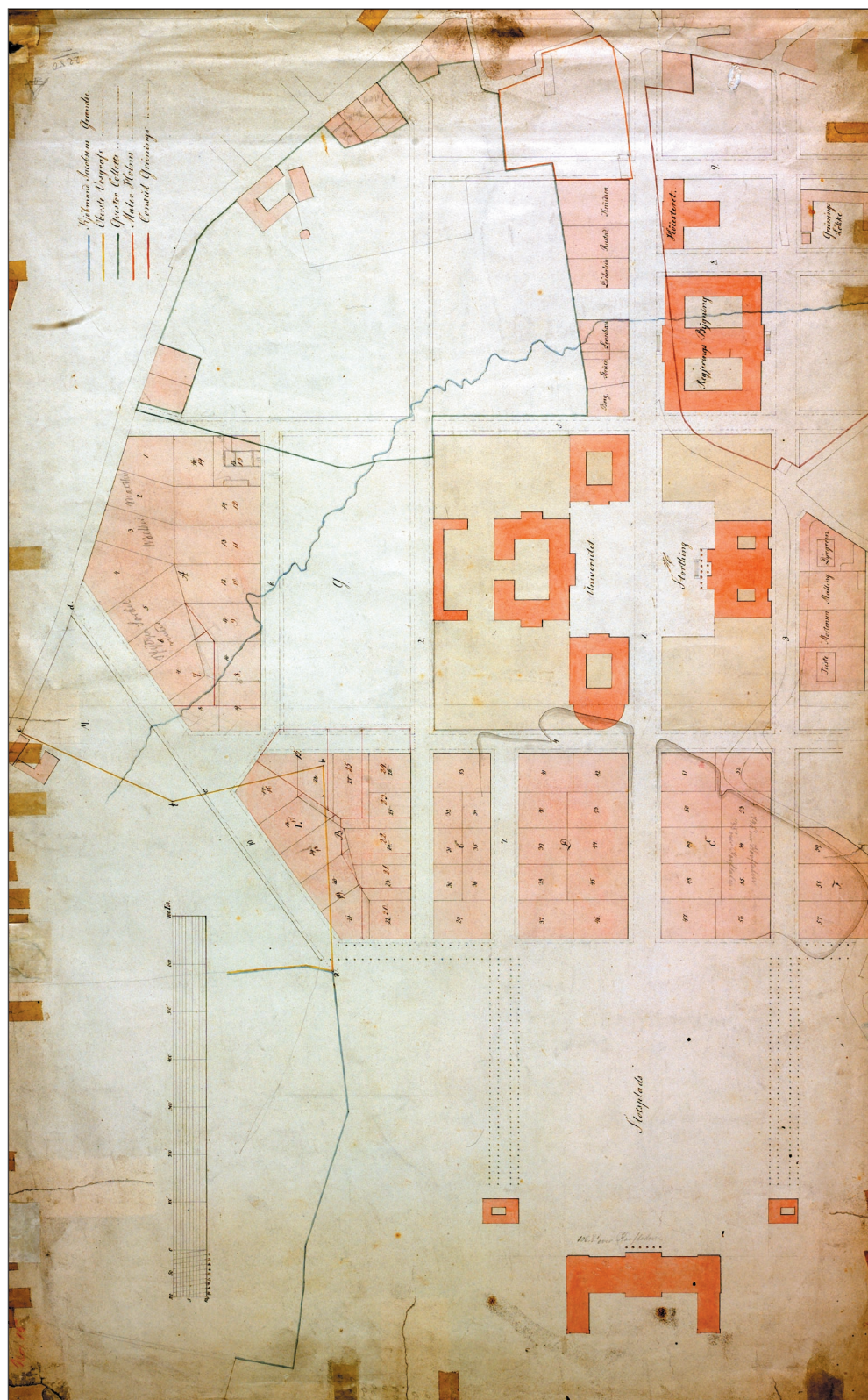

Bilde 8: Forslag av Linstow i brosjyren fra 1838

I 1838 kom Linstow med en ny reguleringsplan.²³ Forslaget ble sendt til Slottsbyggningskommisjonen den 12. januar 1838.²⁴ Sannsynligvis har Linstows erfaringer fra Tysklandsreisen betydning for utformingen av dette utkastet. Viktig for denne planen var at Ruseløkken var kjøpt inn. For Linstow var det nå vesentlig å anlegge en gate fram til Slottet istedenfor en vei som han hadde tidligere sett for seg. Han ønsket å skape en forbindelse mellom Slottet og byen, og han ville ikke at Slottet skulle ligge ute på landet.²⁵ Dessuten foreslår han bebyggelse på begge sider av denne gaten opp mot Slottsplassen. Arbeidet med den vestre del av gaten var ferdig vinteren 1838-39. Samtidig begynte en diskusjon om flere offentlige bygninger i tilknytning til den nye gaten. I følge Kgl. res. av 17. desember 1839 ble ca. 54,000 kvadratalen av Ruseløkken stilt til disposisjon for Universitetet.²⁶

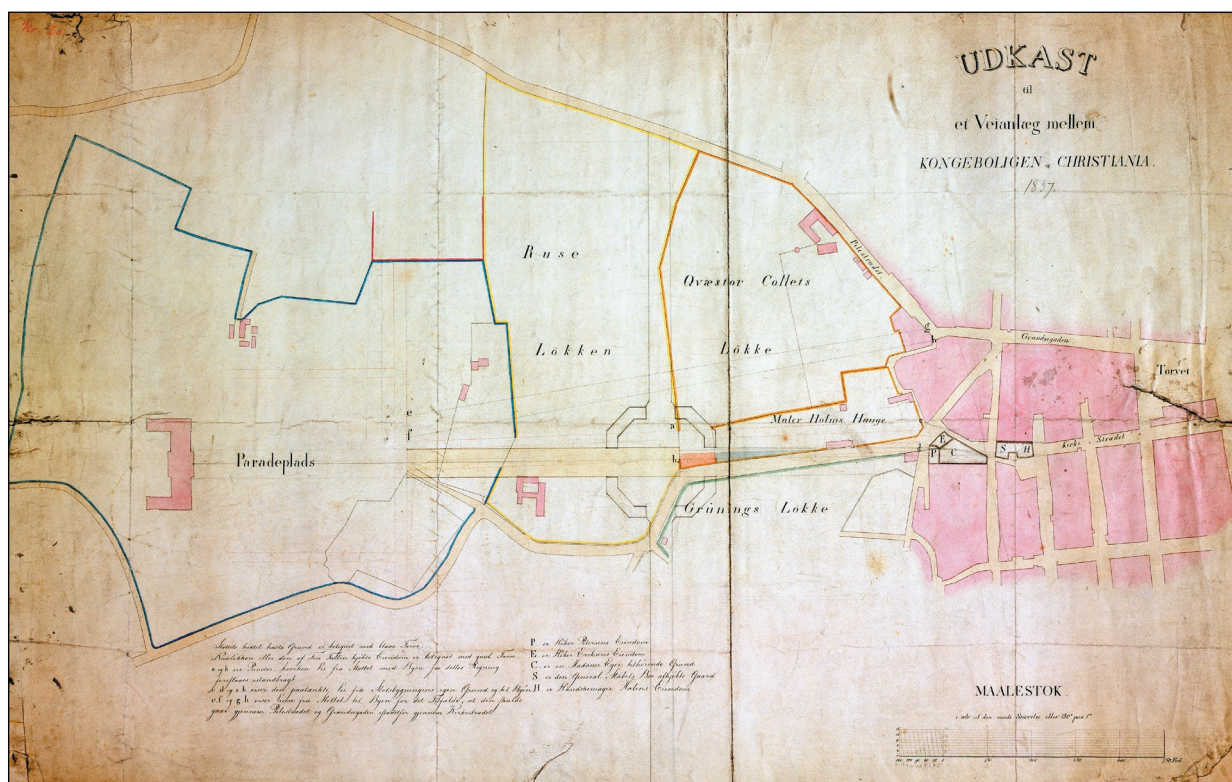
Bilde 9: Dagens kart med plassens utstrekning i Linstows forslag fra 1838

Bilde 10: Utkast til ny reguleringsplan av Linstow, datert 1840

LINSTOWS STUDIEREISE OG KONSEKVENSENE AV DEN, 1836-37

Med en søknad i 1836 ber Linstow Kongen om å dra på studiereise til Berlin, München og Paris. Han viser til de ”overordentlige Fremskridt” alle vitenskaper og kunstarter hadde gjort i den ”nærværende Generation”. Linstow sier ”Ikke at følge med Tiden har derfor i vore Dage samme Virkning som at skride tilbake”. Dette rammer ikke bare ham personlig, men kunne også få konsekvenser for Slottet, „landets betydeligste og kostbareste bygningsarbeid“. Linstow fortsetter: ”Jeg venter at lære i Tyskland hvad vi bør bygge og i Frankrig hvorledes vi bør bygge”.²⁷ Linstow fikk sitt lån for reisen, men med reisemålene København, Berlin, München og Stockholm. Linstows reise begynte den 18. september. 1836.²⁸ Hans reisebeskrivelse fra juni 1837 ble sendt fra Berlin og beskriver nesten bare inntrykk fra Berlin og Potsdam. Senere publikasjoner av Linstow viser at han også var i München.²⁹

Bilde 11: Linstows forslag om å lage en forbindelse mellom Slottet og byen, 1837

Linstow sier at Berlin var steget som en „Phønix af Asken“ i de siste ti årene og derfor er av stor interesse for ham.³⁰ Han beskriver særlig arkitektur og interiører for ulike bygninger, men nevner også parkanlegg. Han karakteriserer Schinkel med stor beundring: ”Den Mand, som ved sit klare Blik, sin Phantasies Rigdom, og sine udbredte Kundskaber har kunnet skaffe sig en saa indgribende Indflydelse paa sin Samtid [...]”.³¹ Schinkels byggekunst er så interessant fordi han „har først erkjendt Vigtigheden af at motivere Stilen af Constructionen“. ”I dag“, sier Linstow, „componeres en Bygning fra indvendig ud, og ikke fra udvendig

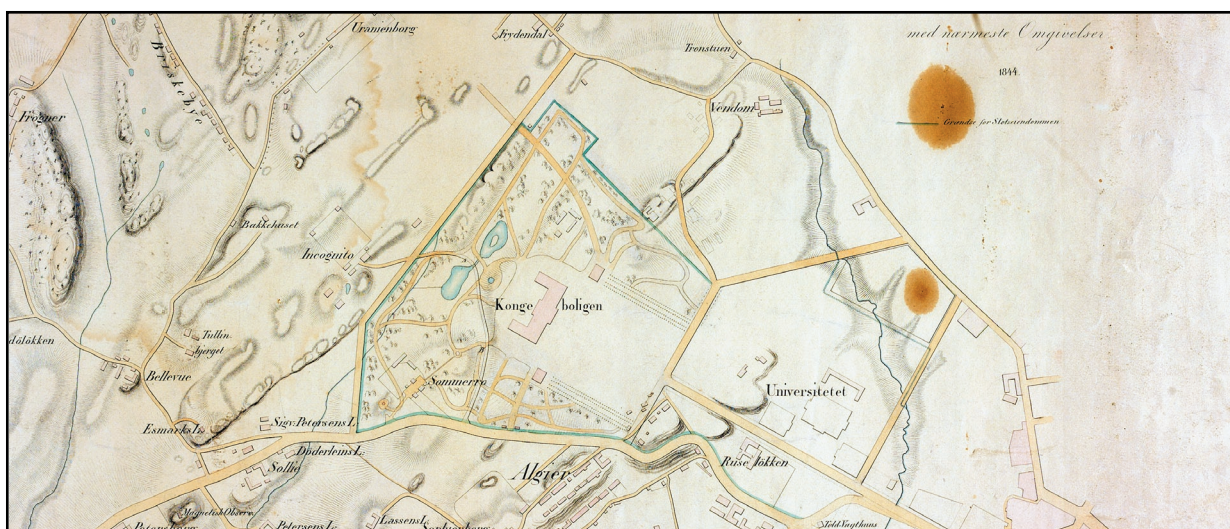
indad”.³² Han beskriver Schinkels arkitektur som for eksempel Neue Wache, Schauspielhaus, Altes Museum, Sternwarte, Bauakademie, Werdersche Kirche og Teglestenfabrikant Feilners bolig. Fra Potsdam nevner Linstow Charlottenhof, Nikolaikirche, Zivilcasino” samt flere lyststeder i omegnen hvor også små hageanlegg er av Schinkel eller „i senere tid av yngre arkitekter fra hans skole”.³³ I tillegg til Charlottenhof som han tilskriver Schinkel har Linstow sett mange vakre hageanlegg, og han nevner et møte med ”Director Link”, som utmerker seg innen ”Landschaftsgartnerei”.³⁴ I dette tilfelle handler det ikke om Peter Joseph Lenné (1789-1866), som noen forskere har antatt, men om Heinrich Friedrich Link (1767-1851), direktør for den botaniske hage i Berlin.³⁵ I parkanlegget Tiergarten begeistres Linstow av forlystelsessteder og promenader med „Kaffehus og Restaurationer med aabne Løvsale og Orchestre“. Disse plasser har så mange besøkende på grunn av offentlig musikk og de var så ”fine at de også ble søkt av de dannede klasser”.³⁶ Særlig inntrykk på Linstow gjorde den såkalte Schweitzerstil, ”etter Schweizernes og Tyrolernes Mønster, men meget beslægtet med den norske Bygningsmaade”. „Naar jeg kommer tilbage til Norge agter jeg fortrinlig at legge mig derefter“. Linstow nevner i denne sammenheng ”Fuchs Konditorei” på Unter den Linden av arkitekt Friedrich August Stüler (1800-1865). Vakthuset til den kongelige garde fra 1845 viser hvordan Linstow innførte denne Sveitserstilen til Norge. Linstows inntrykk og opplevelser fra reisen påvirket arkitekturen og interiøret på Slottet i Oslo og planlegging av Karl Johans gate og Slottsplassen. Selv regjeringsmedlemmer som statsråd Jonas Collett nevner overfor Kong Karl Johan den store gevinsten denne reisen hadde for slottsprosjektet.³⁷

Med sine første planer fra 1826 og 1836 begrenser Linstow seg til Slottets arkitektur, Slottsplassen og parken, mens han i 1837 legger fram planer også for en forbindelse mellom Slottet og byen. Den første ideen til Karl Johans gate oppstod. Enda befant Slottet seg midt i naturen utenfor byen på en høyde. Med disse nye planene fra 1837 ville Linstow unngå en planløs bebyggelse rundt Slottet eller ”Virvar”, som han kaller det.³⁸ „Det offentlige bør derfor foreta en regulering i tide, slik at man slipper en uryddig bebyggelse som siden nødvendigjør rasering som i London og Paris”.³⁹ Denne framheving av andres feil viser betydningen av utenlandske inntrykk på Linstow. Han ville se prosjektet med en overordnet ramme hvor Slottets betydning skulle komme tydelig frem allerede i plasseringen. Linstow advarer mot ”Hastværks-Arbeide” og viser til „forstandig Fremgangsmaade i deslige Sager“ av den Preussiske Stat. ”Virkelig Dygtighed finder derfor intet Sted større Anerkjendelse og Opmuntring end i Preussen”.⁴⁰

Linstows sammenlikning med utenlandske eksempler var ikke uten grunn. Konfliktene om de første slottsplanene viste allerede at dette handlet om makt, konkurranse og internasjonal anseelse. Før det avgjørende Storingsmøtet 1826, om finansieringen av planene, forela Finansdepartementet hvert stortingsmedlem en tegning som viste den norske kongebolig stilt ved siden av Stockholm slott. Den understreket hvor liten og ubetydelig den var sammenlignet med det svenske slottet.⁴¹ Størrelsen av bygningen ble likestilt med betydningen av landet. Dette førte til at Stortinget avslo finansiering av planene. I 1838 tar Linstow dette temaet igjen opp og skriver: „Beliggenheden af Kongeboligen paa en ophøiet Plads og det heldige Terrain, som alt haves til Disposition, giver Anledning til at frembringe et Partie paa den Side, som i udvortes Anseelse kan hæve Christiania til Lighed med andre Hovedstæder”.⁴² Linstow prøver med denne sammenlikningen å overtale Stortinget til å gjennomføre hans nye planer. Samtidig viser Linstow ambisjoner om å måle seg selv med andre arkitekter og Slottet i Oslo med andre europeiske anlegg.

NYE PLANER FOR SLOTTSPLASSEN, 1841-1850

Linstows foreslåtte kvartaler med bygninger inntil Slottsplassen fra 1838 faller bort på grunn av Stortingets innstilling fra 1841.⁴³ Knausene Nisseberget og Abelhaugen på nedsiden av Slottsplassen skulle beholdes og beplantes, noe som også Kong Oscar I. (1799-1859) bekreftet i 1845. Kong Oscar I. var i mot å sprengne Abelhaugen og Nisseberget i 1845.⁴⁴ Også Studenterlunden skulle bli park og ikke by. Linstow ville opprinnelig at Karl Johans gate skulle bebygges på begge sider, men de privatpersonene som bygget sine hus på gatens nordside, ønsket ingen gjenboere som ville ødelegge den fine utsikten mot sjøen. Dermed kjøpte de også tomtene på sørsiden og la arealet ut til park. Etter noen år overdro de denne "Huseiertomtten" til Staten klausulert slik at den ikke kunne bebygges uten deres samtykke.⁴⁵ Dermed ble Linstows tanke om at byen skulle møte landet på Slottsplassen ikke fulgt opp. Allerede i 1844 ble Slottsparken utvidet til begge sidene av Linstows slottsplass. Dette førte til at det ble skapt en mer parkmessige begrensnings av anlegget enn tenkt tidligere.

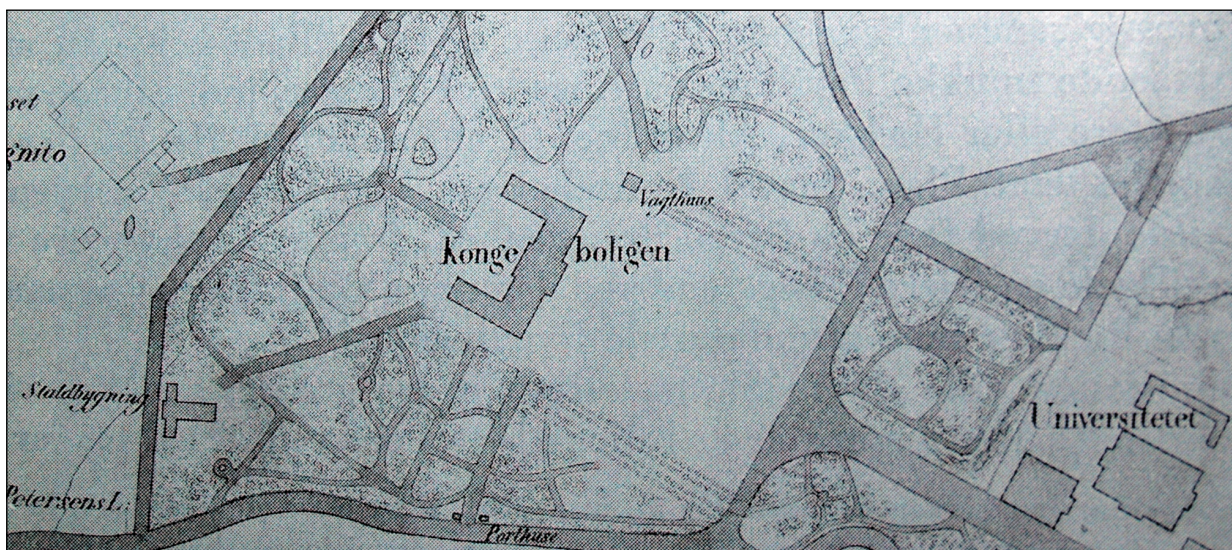

Bilde 12: Kart av Slottet, slottsplassen og parken fra 1844

I 1845 ble en gardevaktstue reist etter Linstows planer. Den var inspirert av gartnerboligen i Schinkels Charlottenhof ved Potsdam.⁴⁶ Men denne bygningen understreker bare den parkmessige karakteren og vakthuset kunne heller ikke tjene som avgrensning av Slottsplassen.⁴⁷

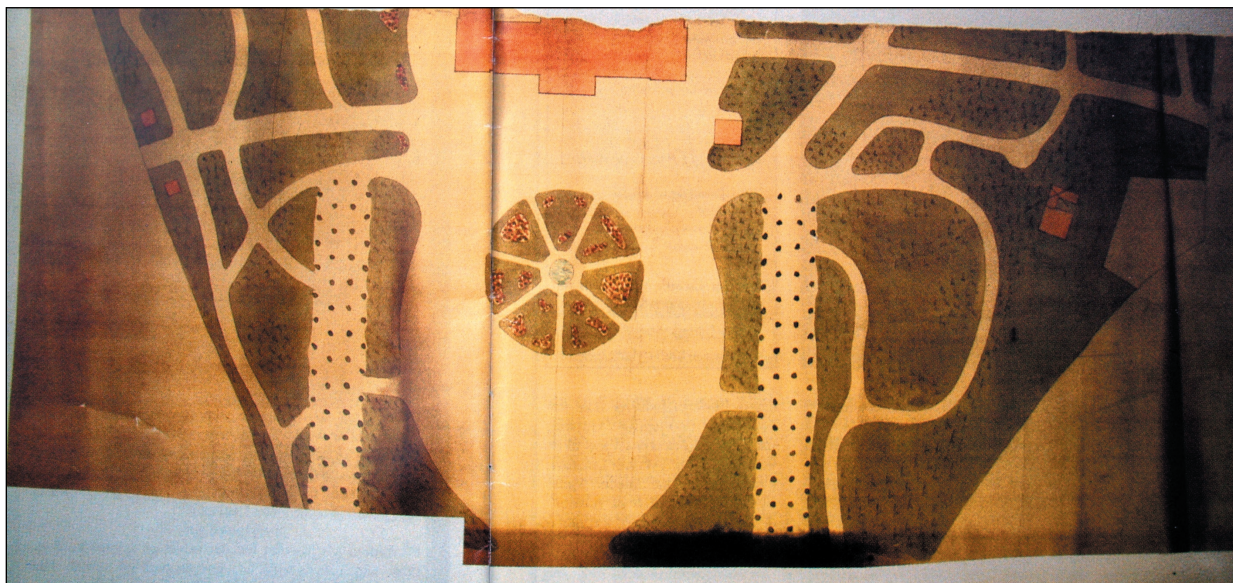
Også mot byen og på hovedgaten mellom Slottet og byen skjedde det en annen utvikling enn tidligere planlagt. Kong Oscar I tillot utparsellering bare av de tre nordre kvartaler av Ruseløkken. Kommisjonen ville ha en stor tomt på hver side av Slottsveien og på dem bare tillate bygging av en Belvedere. Kongen godtok planen bare for den nordre del. Hele Ruseløkken søndre del skulle bli parkanlegg. Med dette endte diskusjonen om å bygge inntil Linstows rektangulær plass. Slottsveien fikk sin endelige form i 1846.⁴⁸

I 1847 mener kong Oscar I at landskapsparken bak Slottet skulle være offentlig eie og fritt tilgjengelig for folk. Et kart fra 1847 viser at parken bak Slottet har kommet frem til hver side av plassens alleer på nordsiden begrenset av Nisseberget og på sørsiden med en forbindelse gjennom Studentlunden.⁴⁹

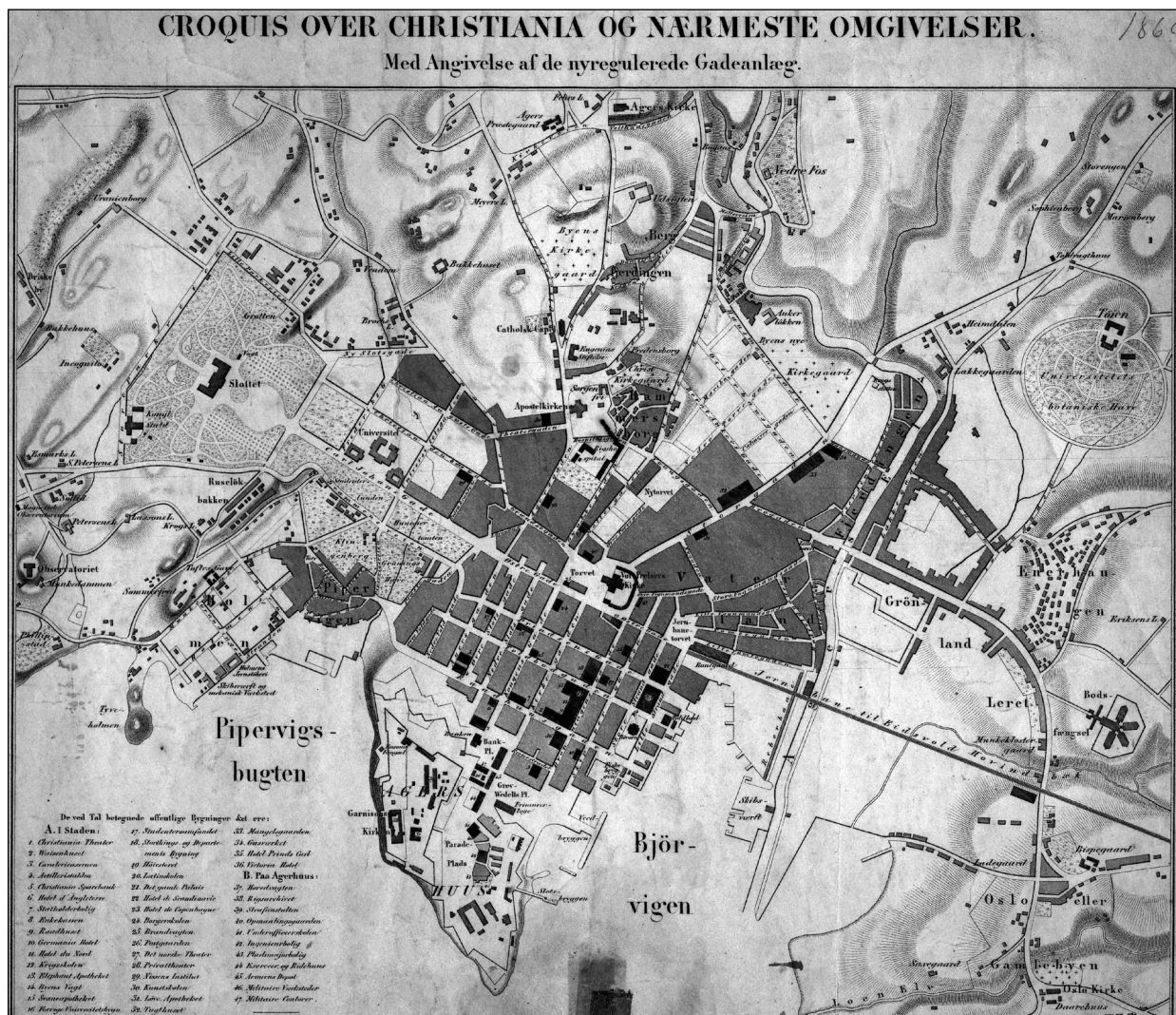

Bilde 13: Kart av Slottet, slottsplassen og parken fra 1847, parken har nå fått en forbindelse med Universitetet

I 1848 kom det nye planer for Slottsplassen laget av gartneren Martin Mortensen (1801-1867). Han foreslår et sirkelrundt bed med en diameter på 70 meter beplantet med busker og blomster på midten av plassen. Det ble dessuten anlagt plener og plantet grupper av busker og trær på innsiden av alleene.⁵⁰ Med Mortensens planer viskes Linstows skille mellom by og land ut. Mortensens plan, og også Kong Oscars personlige ønske, førte til at Linstows planer med en rettvisket paradeplasse ikke ble brukt. Slottet ble tatt i bruk den 26. juli 1849 av Oscar I og hans familie.⁵¹

Bilde 14: Gartner Martin Mortensens utkast av et sirkelrundt bed på Slottsplassen, 1848

Bilde 15: Kart fra 1860 viser Mortensens utkast gjennomført på Slottsplassen, 1860

På grunn av romantikken fikk Linstows øde plass ”hard medfart i avisene”.⁵² En anonym innsender provoserer Linstow med uttalelsen om at Slottsplassen var planlagt og gjennomført av slottsgartner Martin Mortensen.⁵³ Linstows paradeplass ble oppløst med det store sirkelbedet sentralt i aksen til Slottets fasade. Den nye beplantningen kunne oppheve den „næsten uhyggelige Plads’s Monotoni“, noe som ble tatt imot positivt av befolkningen.⁵⁴ Linstow svarer i en av de neste utgavene av Morgenbladet: ”Til Anlæg af saadan Betydning er det ikke i Almindelighet Gartneres Sag at forfatte Udkast”. Her trenges det „et kunstnerisk Overblikk over Virkningen“. Derfor er det ofte arkitekten som „komponerer” parkanlegg mens utførelsen er gartnerens sak. Som et eksempel anfører Linstow: ”Det yndige Anlæg af Haugen til Kongen af Preussens Landsted Charlottenhof ved Potsdam” som også ble anlagt av arkitekten Schinkel.⁵⁵ Linstow forsvaret sine planer også med de finansielle begrensningene. For å kunne vurdere hans utkast må den anonyme innsenderen kjenne til bakgrunnen for prosjektet og de opprinnelige planene. Her henviser Linstow til sine planer fra 1838 hvor Slottet er en del av byen med en paradeplass som sammenbindingsselement. Situasjonen i 1849 hadde endret seg. På grunn av manglende bebyggelse ved paradeplassen anses nå Slottet som en del av parken og ikke som en del av byen. Linstow skriver videre: ”Vilde man imidlertid dog give Pladsen mer Afveksling, synes den eneste konsekvente Maade at have været, at benytte et regulært Anlæg efter den franske Stil”. På grunn av helningen på Slottsplassen er den eneste måten å gjennomføre denne ideen anlegg av et terrasseanlegg. Dessuten forsvaret Linstow formale anlegg mot de nå mer vanlige naturlige parkanlegg: „Et fransk Haugeparterre kan, som Arkitektur betragtet, frembyde ligesaa meget Skjønhed, naar det anvendes paa sit rette Sted, som en fri Park til et Landsted i en romantisk Egn af Wales eller Cornwall”. For å forminske plassens størrelse anbefaler Linstow en terrasse dekorert med oransjeritrær. Denne ville dele plassen i to hvorav den største delen mot byen kunne tjene som paradeplass eller for større folkemengder.⁵⁶ Heller ikke disse forslag av Linstow ble gjennomført. Et terrasseanlegg kom først i 1875 ved oppføring av Karl Johanstatuen. Disse elementene inngår fortsatt på plassen i dag.

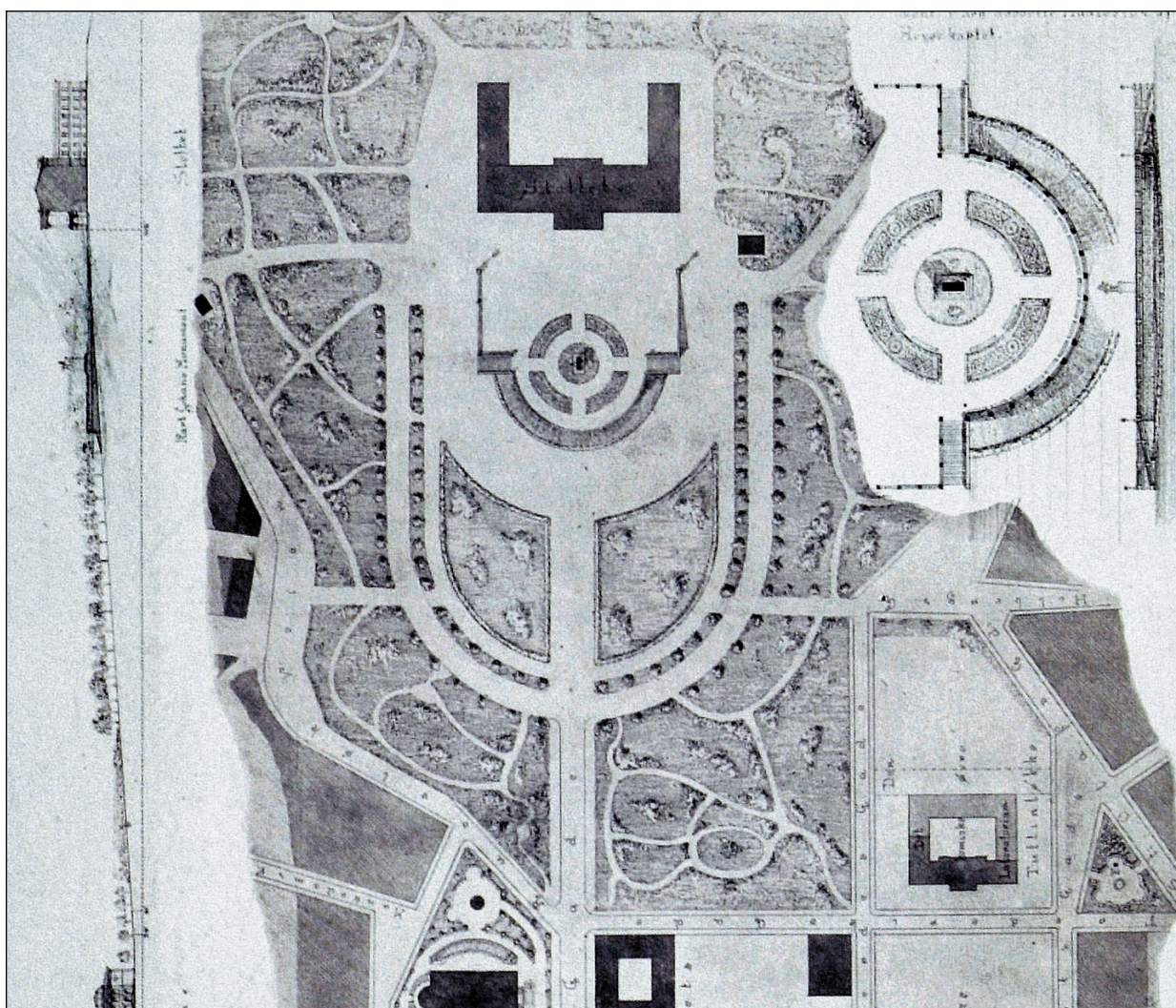

Bilde 16: Fotografi viser Mortensens sirkel foran Slottet, ca .1863

KARL JOHAN STATUEN I 1875

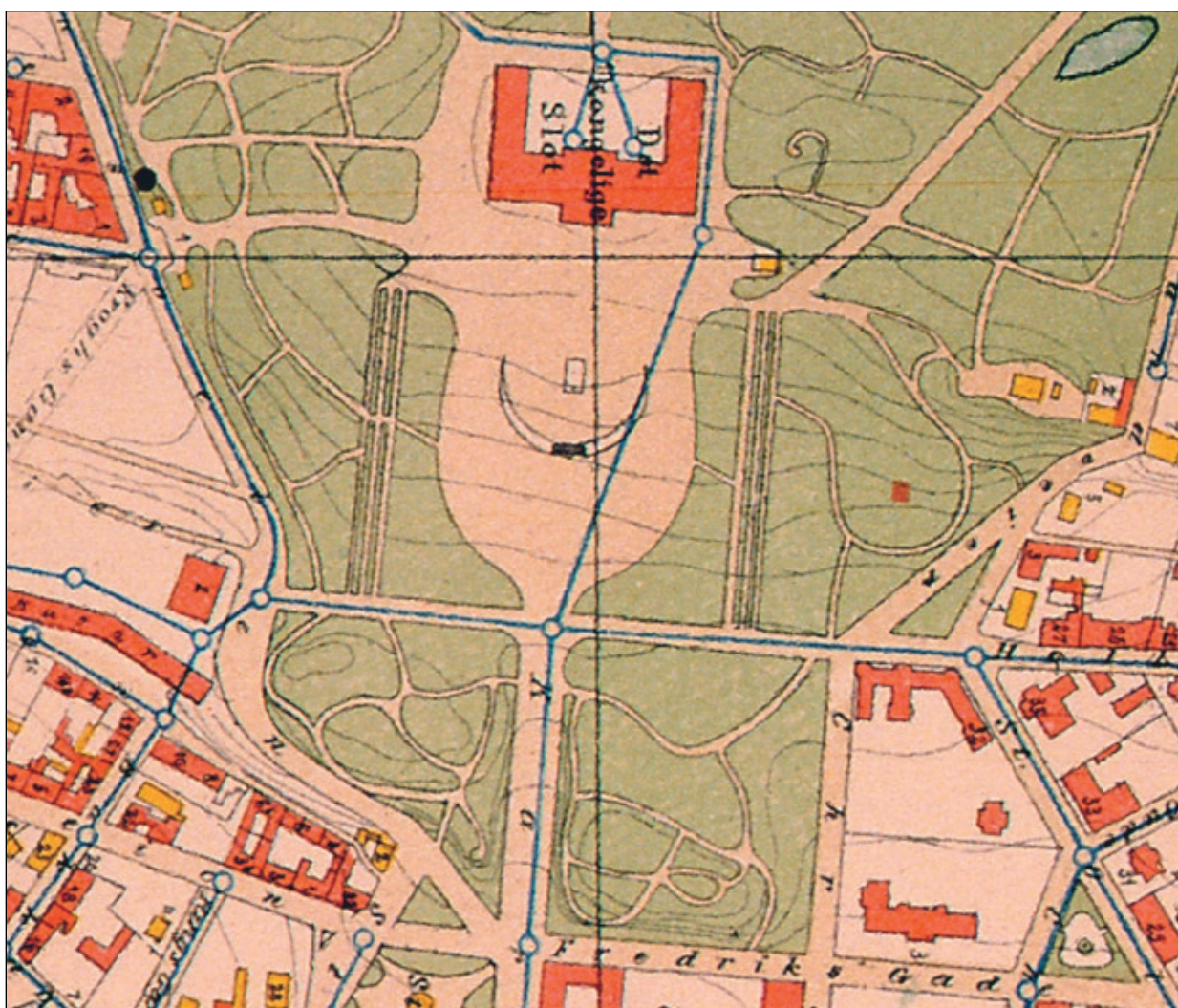
Allerede i 1836 var det tanker om å reise et Karl Johan-monument i nærheten av Slottet, men først i 1864 ble det reist et midlertidig frihetsmonument på Slottsplassen til feiringen av 50 års dagen for Grunnloven.⁵⁷ Dette monumentet fant sin plass midt på Mortensens sirkelrunde bed. På samme tid kom det et initiativ om ”at tilveiebringe et Mindesmærke for Carl Johan, bestaaende af en Ekvester-Statue i Bronze, at opstille i Christiania foran Storthingsbygningens Hovedfacade”.⁵⁸ Oppdraget gikk til Brynjulf Bergslie den 3. mai 1869.⁵⁹

Med arkitekten Heinrich Ernst Schirmers (1814-1887) nye planer for Slottsplassen i 1872/1873 kom det en ny diskusjon om hvordan plassen skulle utformes og hvor statuen kunne plasseres. Schirmer bruker Linstows ide fra 1849 (presentert i artikkelen i Morgenbladet) om å lage en terrasse foran slottet. Utkastet fra 1873 ble forelagt kong Oscar II (1829-1907) og diverse forhandlingsprotokoller og brev fra Stortinget viser at kongen ikke var fornøyd med Schirmers forslag. Schirmer utarbeidet et nytt forslag som flyttet statuen vekk fra Slottets fasade, men fortsatt mente kongen at terrassen vil ”komme til at skjule Partier af Slottets Facade, navnlig Portalen, fra Beskuelse i Carl Johansgade...”.⁶⁰ Schirmer laget igjen et forslag som kong Oscar kritiserte under et møte på Slottet i Christiania den 5. februar 1875. Resultatet ble at plassen ble bevart med helningen foran Slottet. Det ble kun anlagt en lav terrasse for statuen lenger ned i bakken. Med dette var terrassen ikke lenger forstyrrende for Slottets fasade.⁶¹

Bilde 17: En av arkitekt Heinrich Ernst Schirmers nye forslag for Slottsplassen, 1873

Stortinget vedtok 26. mai 1875: ”Forsaauidt Carl Johans Ekvesterstatue opstilles paa Slottspladsen bevilges som Bidrag til Udgifterne derved indtil 13.850 Spd”. Oppdraget til utformingen av plassen gikk til Statskonduktør Georg Andreas Bull (1829-1917) og ikke til Schirmer. Statuen ble plassert ca. 80 meter fra Slottets fasade, foran den ble det bygd en lav terrasse, tilnærmet halvsirkelformet og avgrenset av en gressvoll. Først etter avdukingen (7. september 1875) kom steinbalustraden med lyktene og trappen opp til terrassen. Trappen ligger nå midt i aksen og er et element som med sikkerhet kan tilskrives Bull.⁶² Bulls terrasse og plassering av statuen ødelegger intensjonene i Linstows plassutkast, noe som Brenna fremhever i sin artikkel fra 1964. Slottets fasade er utformet slik at den overhodet ikke tåler noe monument foran seg, utdyper Brenna. Med veiføringen på plassen og den voksende gjennomgående trafikken til bydelene bak Slottet, mistet Slottsplassen sin symbolske identitet som en forbindelse mellom by og land.⁶³

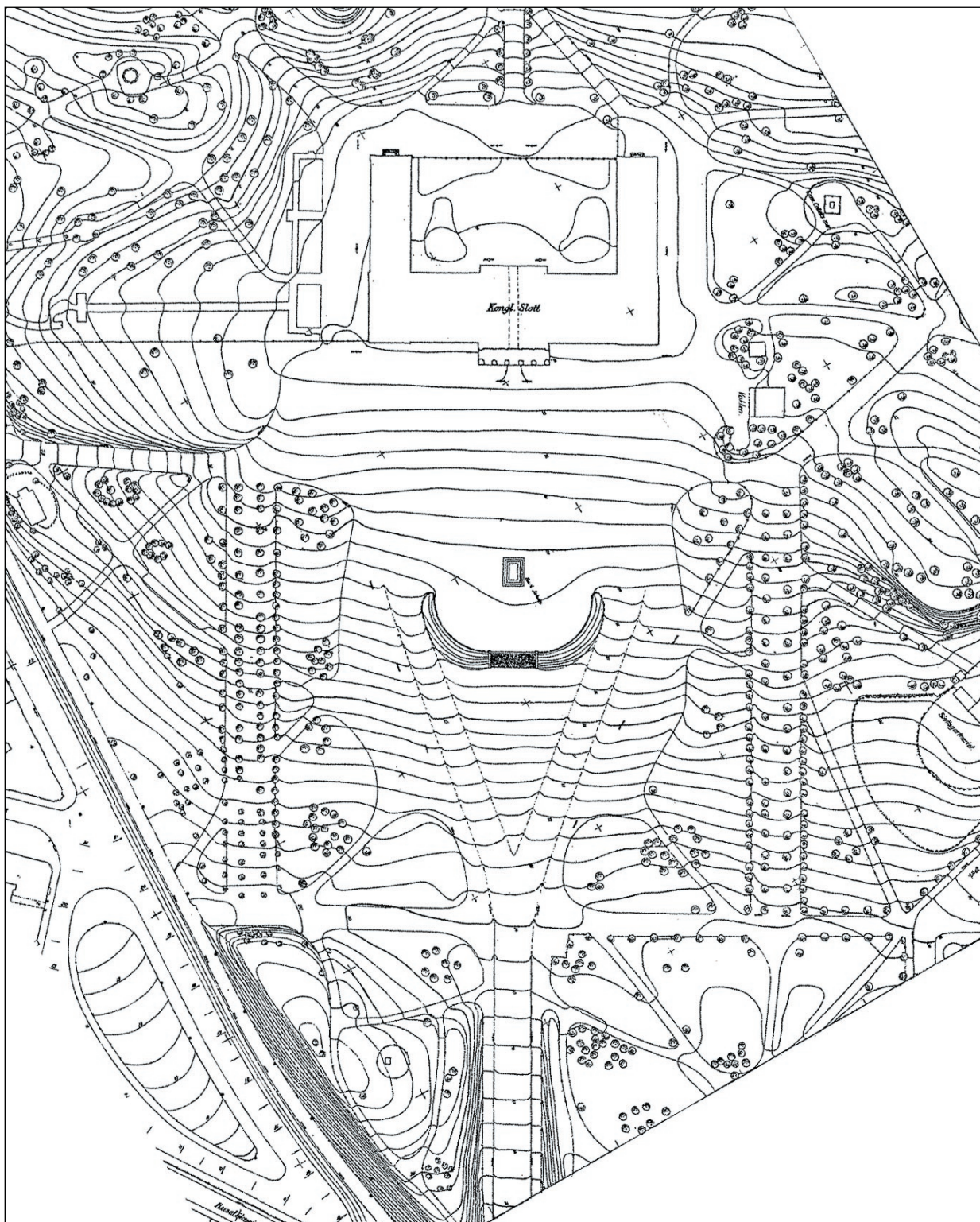
Bilde 18: Kart fra 1881 viser statuen og trappene på Slottsplassen

FORENKLING PÅ 1900-TALLET, SLOTTSGARTNER NÆSS

Med slottsgartner Søren Næss' ansettelse i 1919 kom det planer om å tilpasse plassen til den moderne tid og det økende trafikkbehovet. Senest rundt 1863-65 hadde plassen en V-form som avslutning. Dette vises ikke på kart før 1925. Det er uklart når denne inndelingen kom, men ifølge Brenna skjedde det ikke før 1850.⁶⁴ I 1929 ble slottsplassen V-formet med deling av kjøre- og gangtrafikk. Mønsteret ble senere fremhevet med et skiferbelagt fortau langs hver V-arm. Under 2. verdenskrig ble det lagt asfalt i bakken på hver side av rytterstatuen og på plassen foran Slottet. På grunn av setninger og sprekker i asfalten ble det etter 1945 lagt grus oppå asfalten.⁶⁵ På denne tiden ble også plassens utstrekning kraftig redusert ved at gressplenene ble trukket frem til rennesteinen. Den tidligere kraftig markert V-form nedenfor bastionen med Karl Johan-monumentet ble løst opp. Etter disse endringene har Slottsplassen fremstått slik vi kjenner den i dag med en klart definert øvre og nedre del.⁶⁶

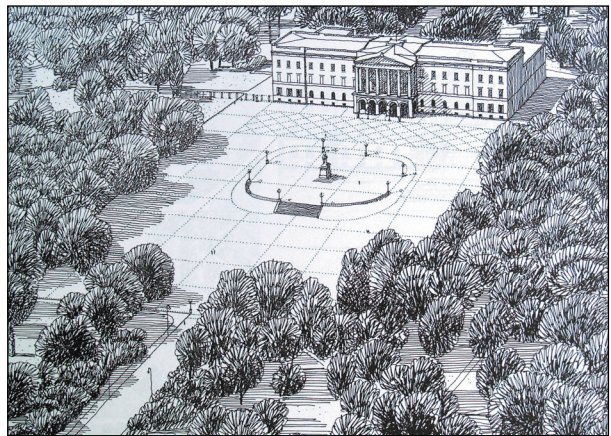
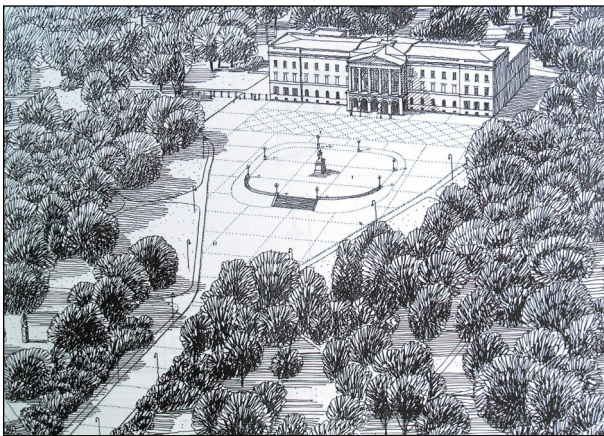
Bilde 19: V-formen vises allerede på et fotografi fra 1863/65

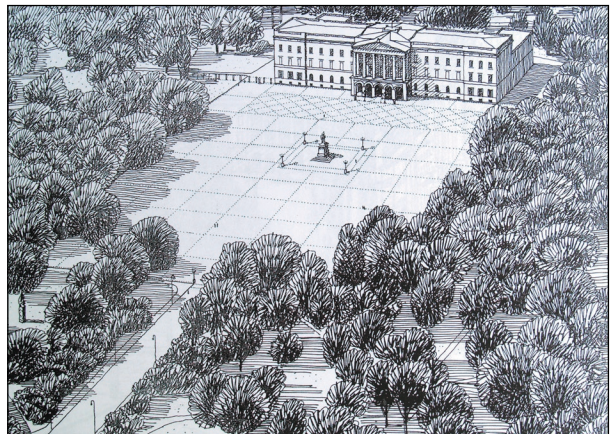
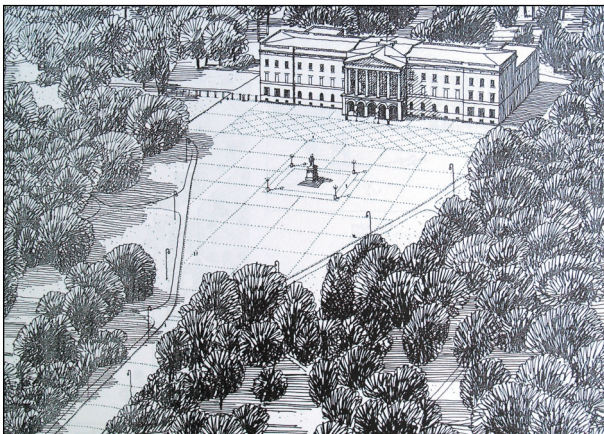
Bilde 20: Kart fra 1925 antyder for første gang en V-form som avslutning av Slottsplassen

FOLKEGAVE OG ARKITEKTKONKURRANSE I 1988, 1991-1995

I 1988 kom det en rapport som vurderer de overordnede forhold i forbindelse med en utbedring av Slottsplassen, laget av 13.3 Landskapsarkitekter AS på oppdrag fra slottsforvalteren. Kontoret kom med forskjellige forslag for Slottsplassens utseende. Et hovedforslag fra 13.3 Landskapsarkitekter AS var å regulere terrengets form slik at bakketoppen gjenskapes. Etter deres analyse ødela den konkave bakkeformen mellom slottet og rytterstatuen muligheten til å oppleve plassen som en enhet. I tillegg hadde plassen for mange ulike elementer og materialer, derfor foreslo landskapsarkitektene en enhetlig behandling av hele plassens overflate for å skape en størst mulig plass. Samtidig påpeker kontoret at det ikke er mulig å bevare grusen på plassen. I stedet anbefaler de brostein med et mønster som gjør det mulig å oppfatte plassen i sin fullstendige utstrekning. De foreslo også å etablere en innramming for rytterstatuen. Et annet viktig punkt for landskapsarkitektene var å etablere Linstows klassisistiske plass igjen og i tillegg fjerne terrassen, noe de kaller for ”romantikkens feiltagelse”.⁶⁷

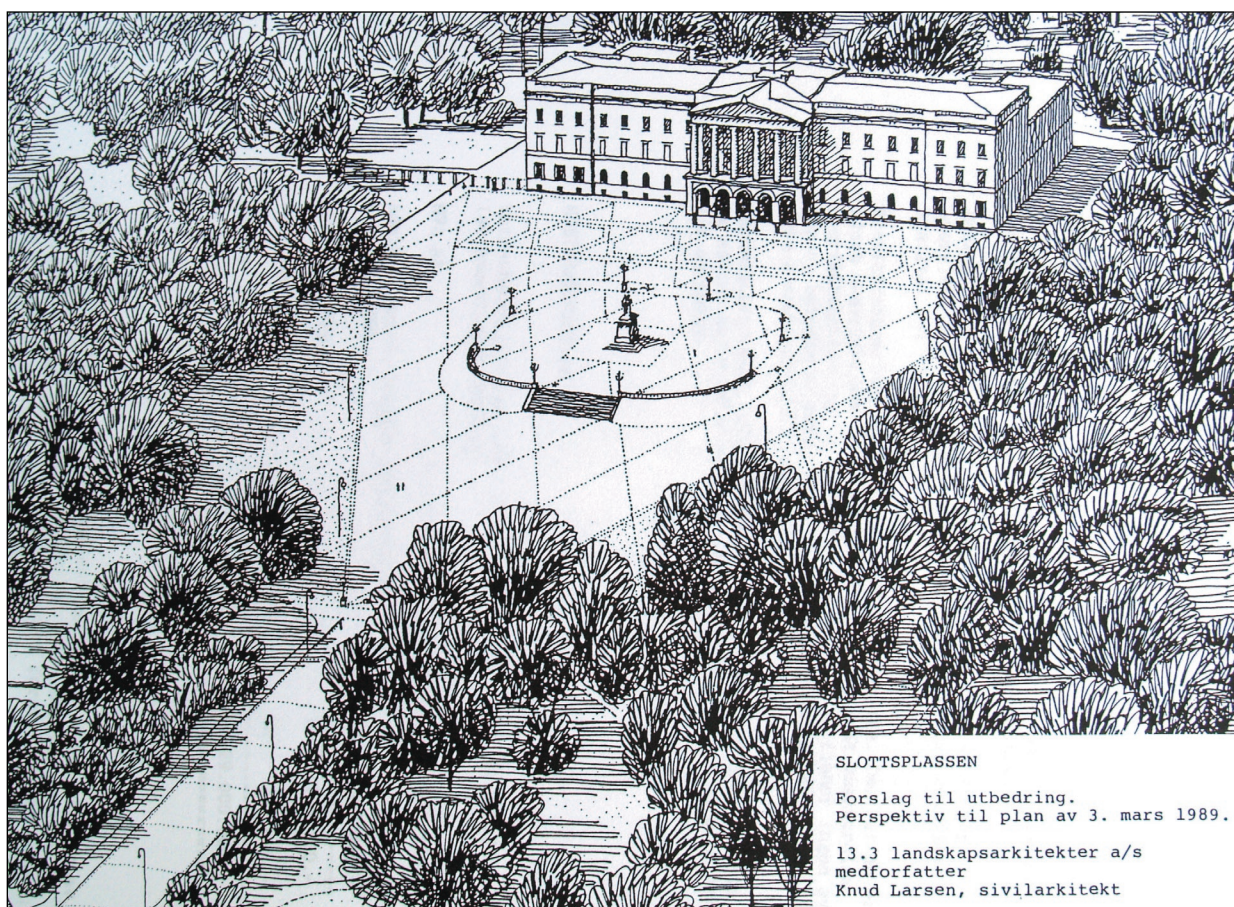

Bilde 21: Landskapsarkitektkontoret 13.3s forslag, 1988

I 1989 kom det et nytt forslag fra samme kontor som en videreføring av utredningen fra 1988. Dette forslaget legger større vekt på å bevare trekk fra de siste 100 års historie. I 1988-utredningen ble det ikke lagt mye vekt på Schirmers og Kong Oscar IIs planer om terrassen og plasseringen av statuen, men dette var endret i planene fra 1989. Terrassen beholdes og trekkes enda lenger rundt rytterstatuen men Linstows klassisistiske plass skulle fremheves med nye elementer og enhetlig materiale. Plassen skulle etter denne planen brolegges.

Statsbygg inviterte i 1991 til en arkitektkonkurranse som de kalte "idédugnad" med 5 inviterte arkitekt- og landskapsarkitektkontorer. I november 1991 forelå det forslag fra 13.3 landskapsarkitekter i samarbeid med arkitekt Knud Larsen, Skjold, Sægrov og Torpe, Lund & Slaatto Arkitekter i samarbeid med Bjørbeek & Lindheim, Snøhetta og Lunde & Løvseth i samarbeid med Hindhamar, Sundt og Thomassen.

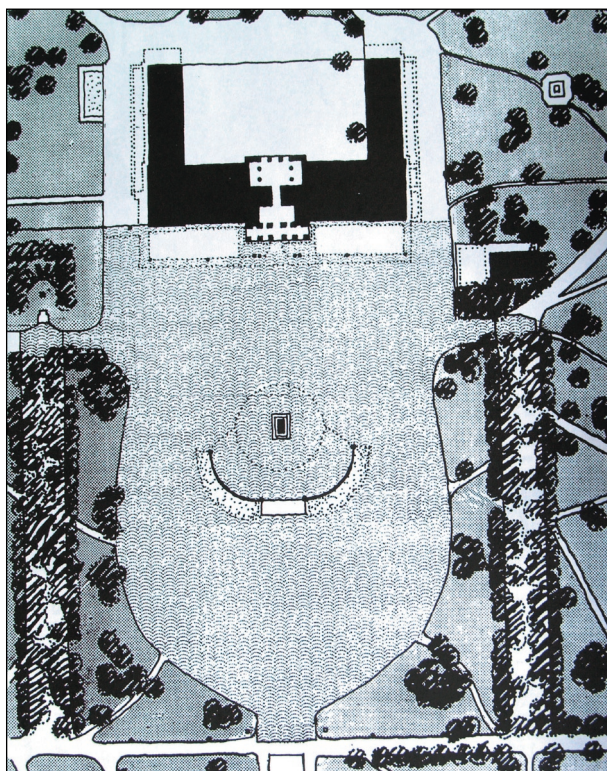

Bilde 22: Nytt forslag fra landskapsarkitektkontoret 13.3, 1989

Forslaget til 13.3 Landskapsarkitekter vil tilbakeføre plassen til tiden mellom 1875 og 1921. Det vil si at de ser plassen og parken som en enhet og bruker et kart fra 1900 som grunnlag for fremtidige tiltak. Dessuten foreslår kontoret brostein i en rødlig farge for hele plassen.

Lund & Slaatto Arkitekter i samarbeid med Bjørbekk & Lindheim foreslår å utvide terrasseanlegget med tre nye nivåer. Plassen avsluttes i en bueform på nedsiden av terrasseanlegget. Hele plassen skal også her brolegges med ulike mønster. Også dette forslaget har en tverrallé på den nedre siden av plassen som visuell avgrensing (uten illustrasjon).

Lunde & Løvseth i samarbeid med Hindhamar, Sundt og Thomassen foreslår å fjerne terrassen og trappen rundt rytterstatuen. De tar utgangspunkt i den trekantede form som plassen har, men vil samtidig understreke Linstows ønske om en stor rektangulær plass. Nederst på plassen vil de anlegge to hager, den ene til minne om Kong Olav, den andre til minne om Kronprinsesse Märtha. Hele plassen skal brolegges (uten illustrasjon).

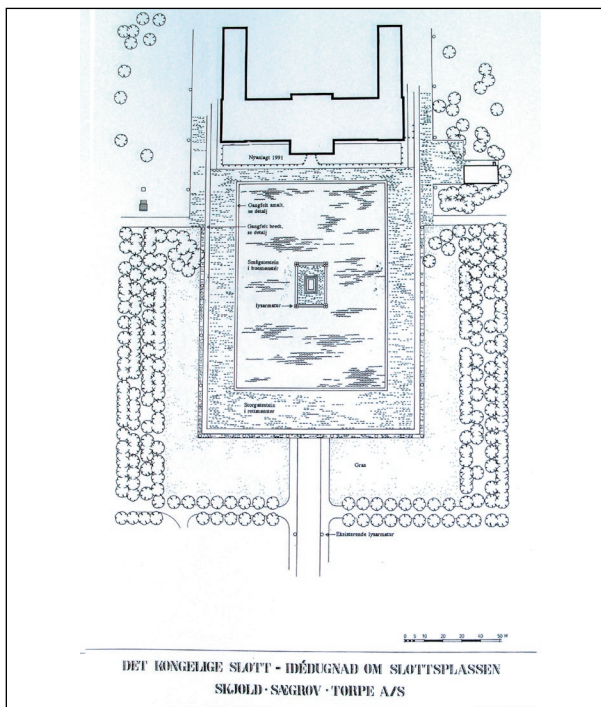

Bilde 23: Konkurranseforslag fra landskapsarkitekt-kontor 13.3, 1991

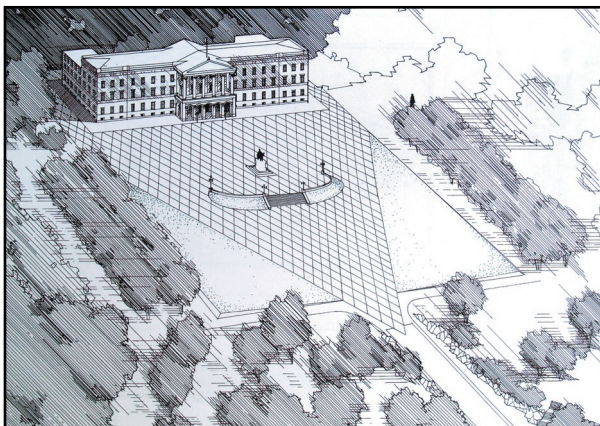
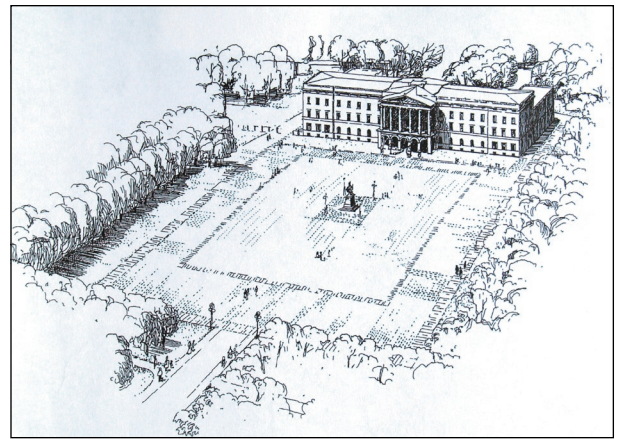

Skjold, Sægrov og Torpe ser Slottsplassen først todelt og behandler øvre og nedre del ulik. På den øvre delen nærmest slottsfasaden skal det legges brostein fram til terrassen. I den nedre delen beholdes V-formen og landskapsarkitektene foreslår å legge asfalt her. En tverrallé skal begrense plassens østre side. På lengre sikt vil de ta vekk terrassen og hele plassen skal skråne ned til Karl Johans gate. Plassen får en firkantet form men er ikke fullt så stor som Linstow foreslår i sine planer på 1800-tallet. Det er et belte med gress mellom dobbeltalleene og plassen. Plassens nedre (østre) side begrenses med en tverrallé.

Forslaget fra Snøhetta vil framheve en trekant med spissen mot Karl Johans gate. Hele trekanten brolegges, terrassen og statuen beholdes.

Bilde 24: Konkurransforslag fra Skjold, Sægrov og Torpe, 1991

Bilde 25: Konkurransforslag fra Snøhetta, 1991

Den 22. november 1991 ble forslagene overlevert evalueringsgruppen for konkurransen.⁶⁸ I denne gruppens evalueringsrapport hevdet det at forslagene ikke har vært ”dristige nok”. Prosjektets vanskeligste punkt er Karl Johan statuens plassering og trappeanlegget. Ingen av prosjektene ville flytte statuen nærmere Slottet, noe evalueringsgruppen mente var helt opplagt. Fokus for alle forslagene var ikke Slottet, men rytterstatuen mente evalueringsgruppen. Positivt var at alle forslagene ville beholde Linstows alléer og i tillegg framheve dem enda mer. Brosteinsbelegg for plassen i en farge som harmonerer med Slottets sokkelfarge var også ønsket av evalueringsgruppen.⁶⁹ Juryen kåret konkurranseutkastet fra Lunde & Løvseth i samarbeid med Hindhamar, Sundt og Thomassen til vinner fordi de fjernet monumentets terrasse helt. Men det bearbejdede vinnerutkastet tar allikevel opp igjen ideen om å ha en terrasse på plassen og nærmer seg dermed forslagene til de andre konkurransedeltakerne.⁷⁰ Terrassespørsmålet var meget viktig for juryen og hele konkurransen. Prosjektet ble etter hvert skrinlagt og ikke lagt til grunn for videre arbeid. Hovedgrunnen til dette var en sterkt opphett offentlig debatt.

Et viktig tema gjennom konkurransen og den offentlige debatten i etterkant var spørsmålet om man skulle brolegge plassen. Siden 60-tallet har brolegging av plassen vært diskutert på grunn av grusbeleggets dårlige kvalitet og vedlikeholdsproblemer knyttet til dette. Senest i 1991 ble det diskutert ”at noen norske kommuner burde få anledning til å markere sin spesielle steinsort i egne felter på plassen, andre mente at de som ønsket det, kunne kjøpe en stein og få inngravert egne initialer på dem”.⁷¹ På 90-tallet ble Stiftelsen ”Folkegave til Det Kgl. Slott” opprettet. Den hadde som formål å brolegge Slottsplassen.⁷² Men fagmiljøene var skeptiske. Byantikvaren frarådte brolegging allerede i april 1995.⁷³ Også andre institusjoner som Riksantikvaren og Institutt for landskapsarkitektur uttalte seg skeptisk til forslaget.⁷⁴ Fagfolk ble heller ikke enige om opparbeidelses-prinsippene seg imellom, det fantes ulike holdninger i samme institusjon. Riksantikvaren forslø i et brev i november 1995 å tilbakeføre plassen til utstrekning og utforming av planer fra 1921 men samtidig anbefaler Riksantikvaren ikke å brolegge plassen på bakgrunn av at plassen aldri har vært brolagt.⁷⁵ En annen sterk motstander av brolegging er Selskabet for Oslo Byes Vel.⁷⁶

Det er tydelig at det også i Kongehuset var delte meninger om brolegging av Slottsplassen. Således nevner Carl-Erik Grimstad i sin bok ”Bak fasaden” at Kong Olav var i mot broleggingen av slottsplassen.⁷⁷ Kong Olavs motstand blir også presentert i boken ”Det norske Kongehuset 1995” av Lars Elton.⁷⁸ Men en pressemelding fra slottet 4. desember 1995 oppfordret til støtte for Stiftelsen Folkegave som skal samle inn penger til rehabilitering av Slottsplassen. ”Pengene skal benyttes til en rehabilitering av Slottsplassen. Den skal bringes tilbake til sin opprinnelige planlagte form, og den skal belegges med brostein”.⁷⁹ Folkegaven skulle gis i anledning Kongeparets 60-årsdager i 1997.

I 1992 utarbeidet 13.3 planer for steinlegging av arealet inn til slottsbygningen med nye pullerter og kjettinger. Dette ble gjennomført uten noen offentlig debatt, som en del av slottsrehabiliteringen og ut fra argumenter om sikring av Slottet. Brenna påpeker i en artikkel fra 1992 at prosjektet viser liten forankring i den foreliggende historiske dokumentasjon.⁸⁰ Steinleggingen går nå 13 m fra sokkelen ut til plassen. De nye pullertene er 85 cm høye mens de 4 originalpullertene som står igjen ved hovedinngangen til Slottet, har en høyde på 53 cm. I sammenheng med dette prosjektet ble også nye lysstolper satt opp foran Slottsbygningen. Forbildet for disse er de originale lyktene som befinner seg ved balustraden.

Siden 90-tallet ble det også gjennomført betydelige rehabiliteringstiltak i parken ved dammene og i Slottsgården. Disse tiltak ble utarbeidet av 13.3 Landskapsarkitekter. Rehabiliteringsprosjektet viser en god del moderne trekk som har liten forankring i den historiske dokumentasjonen. Spesielt forbindelsen mellom dammene med en liten bekk omgitt av granitt og utformingen av gårdsplassen til Slottet må i følge retningslinjene fra *The International Council on Monuments and Sites* (ICOMOS) ansees som historiserende tilføyninger.

I 1995 fikk igjen 13.3 Landskapsarkitekter i oppdrag å utarbeide planer for å rehabilitere Slottsplassen. Hovedtrekkene i forslaget var å steinsette hele plassen og utvide den i henhold til planer fra tiden mellom 1875 og 1921.⁸¹ Forslaget til 13.3 tok utgangspunkt i deres konkurranseforslag fra 1991. Rapporten viser at arbeidet skulle gjennomføres i 1996. Vedlegget til rapporten viser også prøvefelt for brostein mellom glasshusene ved slottsgartneriet. Dette presenteres også i en artikkel i Utemiljø aktuell.⁸² I september 1995 forelå to alternativer fra 13.3. Alternativ 1 tar utgangspunkt i den hovedformen plassen etter hvert har fått og slik den fremstår i dag. Plassen med en funksjonalistisk form blir myket opp av buesatte brostein som erstatter grusen som helhetlig materiale.⁸³ Asfalt og skiferfortau fjernes og erstattes med brostein. Alternativ 2 går ikke helt tilbake til den hovedform parken hadde i 1920-årene, men formen er inspirert fra den romantiske formgivningen som Slottsparken er en del av. Ved denne valgte formen vil hovedmotivet ”at plassen ligger i parken” bli understreket.⁸⁴ Når det gjelder materialbruken på plassen mente 13.3 at steinen skulle ha en varm og rødlig farge (uten illustrasjon).

I et notat fra oktober 1995 ble de viktigste hovedpunktene for prosjektet presisert.⁸⁵ I diskusjon med Riksantikvaren ble det understreket at Slottsplassen i dagens situasjon må sees som en del av Slottsparken. Slottsplassen må dermed gjennom de tiltak som er på gang, gjennomgå ”en forsiktig opprustning/rehabilitering. Følgende punkter ble avklart:

- Plassens bastion og rytterstatue skal ikke endres.
- Gressarealene skal gjennom rehabiliteringen ikke reduseres vesentlig.
- Plassens randsoner bearbeides innenfor rammene av rehabiliteringsarbeidet og det påpekes at logiske og velbearbeidede overgangssoner er viktige.
- Formen / avgrensning av plassen bør ikke endres vesentlig. Slottsplassen avsluttes ved tverraksen og denne avslutningen markeres med granitt. Ved rytterstatuen legges det inn en form som er ”gitt” gjennom Oscar IIs modifikasjoner av H.E. Schirmens utforming.
- I stedet for grus settes rødlig belegg, buesatt gatestein i grus.
- Skiferfortau og asfalt erstattes i utgangspunkt av brostein på kjørearealene, på gang- og sykkelveier og på deler av seremoniplassen kan brosteinen erstattes av store rødlige granittheller.¹

I november 1995 ble det fastlagt en endelig form ifølge et notat fra 13.3. landskapsarkitekter. Notatet henviser til et møte med Riksantikvaren og fastholder at anlegget skal ha en form som tar utgangspunkt i plassens romantiske form fra ca. 1920. Dette utgangspunktet innebærer at arbeidet med formgivningen av plassen fremover blir å rekonstruere et historisk anlegg. Parallelt med det ”visjonære/kulturhistoriske arbeidet” skal grusen som hovedbelegg ”oversettes” til et steinbelegg. Framdriftsplanen viser at forprosjektfasen ble forutsatt å være ferdig innen uke 51 og planfasen for hovedprosjektet skulle være ferdig innen 15. februar 1996.⁸⁷

Den offentlige interessen for prosjektet blir meget stor mot slutten av 1995 og spesielt spørsmålet om broleggingen eller ikke blir sterkt diskutert i pressen, på TV og blant nordmenn generelt, men også blant fagfolk. Reaksjonene mot den nye utformingen og belegg av plassen kom sterkt fram. I tillegg viste en meningsmåling i desember 1995 ”Flertall mot folkegaven” og Aftenposten kom med oppslaget at 51 % sier nei til å steinlegge Slottsplassen.⁸⁸

Sikkert også på grunn av offentlig press, takket Kongen mot slutten av 1995 nei til folkegaven. Kongen sier til NTB (Norsk Telegrambyrå): ”På grunn av den store uenigheten som har kommet fram etter at prosjektet ble kjent, har jeg funnet å si nei til videre arbeid med Slottsplassen i denne omgang”.⁸⁹

HOVEDSTADSAKSJONEN 2001-2004

Med utgangspunkt i kommunale planer for opprusting av gågaten samlet gårdeierne i Oslo Sentrum seg i 1995 til "Byfolk Oslo Sentrum" for å ruste opp nedre del av Karl Johans gate. Dette førte til totalrenovering av fasader, gategulv og belysning som et spleiselag mellom Oslo kommune, gårdeierne og Staten som gårdeier (Stortinget, Oslo sentralstasjon). I 2001 initierte den samme gårdeiergruppen en "Hovedstadsaksjon" for opprustning av hele Oslo sentrum i sammenheng med selvstendighetsjubileet for unionsoppløsningen i 2005. Resultatet var først en rapport og senere gjennomføring av ulike tiltak i Oslo sentrum. Området er avgrenset mot nord av Ring 1, mot syd av havnelinjen og sjøen. Prosjektet inkluderer også Slottet og Slottsparken noe som gjør det interessant å kommentere det som en av de siste planene rundt Slottsplassen.

Planleggingsprosessen for Hovedstadsaksjonen medførte igjen en diskusjon om materialbruk på gatene foran Slottsplassen og belegget på slottsplassen. Senest i et brev fra prosjektgruppen for Hovedstadsaksjonen fra januar 2003 nevnes det "brostein på Karl Johan fra Egertorget fram til slottstrappen ved rytterstatuen som erstatter nåværende asfalt i samme område". Dessuten diskuterer prosjektgruppen mulig utskiftning av søppelkasser og benker, og oppgradering/fornyelse av eksisterende belysning i hele Slottsparken.⁹⁰ I et brev fra Byantikvaren kommer det fram at prosjektgruppen for Hovedstadsaksjonen i premissedokumentet Prosjektplaner 2002-2003 av 13. november 2002 foreslår at kjørebane mellom Frederiks gate og Slottet skulle belegges med samme gatestein som foreslått i Karl Johans gate for å understreke forbindelsen mellom Slottet og byen.⁹¹ Med henvisning til at Linstows planer aldri ble gjennomført og at kong Oscar Is parkkonsept etter 1844 var et tydelig brudd med Linstows urbane idéer, mener Byantikvaren at Slottet i dag er en del av en park og ikke lenger en urban paradeplass. Derfor mener Byantikvaren at Frederiks gate danner et klart og bevisst skille mellom Slottsplassen/Slottet og Karl Johans gate som også kan vises i bruken av belegg. Byantikvaren anbefaler "stabilisert grus" som belegg på Slottsbakken og Slottsplassen.⁹²

Også eiendomsavdelingen ved Det Kongelige Hoff uttalte seg om planene i april 2003. Her ble det henvist til at Slottsplassen og Slottsparken er Slottets eiendom. Alle forslag og løsninger vil bli sett i sammenheng med en helhetsvurdering av Slottsparken som Slottet og Slottsplassen er en del av. Eiendomsavdelingen henviser også til en dialog med Riksantikvaren og at man ikke vil ta stilling til planene før en "helhetsplan med utforming og eventuelle justeringer er avklart i samråd med Riksantikvaren".⁹³

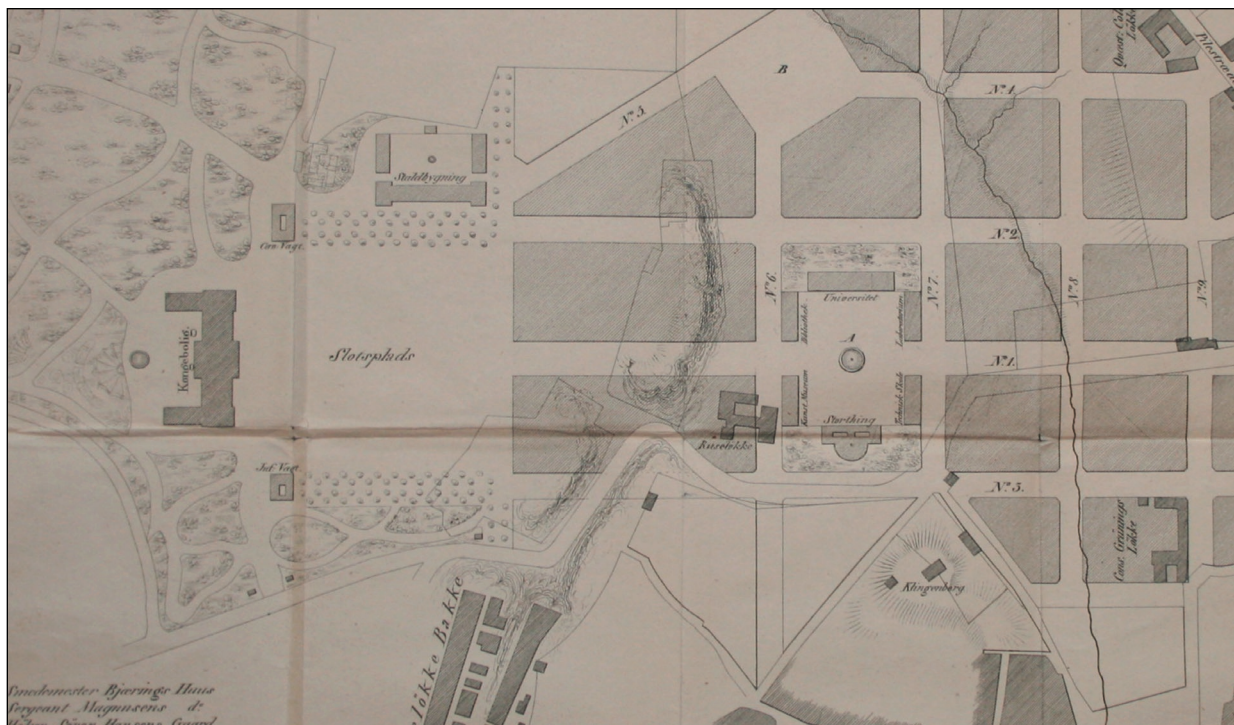
I den endelige rapporten fra Hovedstadsaksjonen ble det nevnt følgende premisser for materialbruk Karl Johans gate som berører Slottsplassen: Midtbane belegges med gatestein etter gatetype 1 fra Egertorget til Slottsplassen. "Storgatestein i en noe avvikende koloritt [enn resten av Karl Johan] kan vurderes lagt i Slottsbakken for å tilpasse Slottets materialbruk samt for sammen med den bredere midtbanen og skiferfortauene å nyansere Karl Johans gates overgang til Slottsparken".⁹⁴ Dessuten mente prosjektgruppen at skiferbelegget på fortau opp Slottsbakken "anbefales beholdt".⁹⁵

Resultatet av arbeidet ble at den øvre delen av gateløpet mot Slottet, altså forbindelsen mellom Karl Johans gate og Slottet mellom Nisseberget og Abelhaugen ikke ble rustet opp. Prosjektet Hovedstadsaksjon sluttet ved Frederiks gate.

LYSTSLOTT PÅ LANDET ELLER RESIDENS I BYEN?

Allerede i Linstows utkast fra 1826 uttrykte han Slottets beliggenhet som en forbindelse eller skille mellom land og by. Han skrev: ”Denne heldige Beliggenhed frembyder for den fremstaaende Kongebolig de Fordele, at den kan forene en Residents’s Character og Bequemmelighed med et Landsteds Behagelighed”. Linstow henviste til at han i utformingen av hovedfasaden viste hensyn til dette: ”Hovedfacaden som vender mod Paradepladsen og Byen, der i Fremtiden ved Tilbygning af en ny Gade kan komme i umiddelbar Forbindelse med Slottet, holdes i saadan Stil, som egner sig for en Kongeborg i en Stad, ved samlede større Masser, dannede i en stærk Character, medens den modsatte Side, som vender mod Landet, og som møder en fordeelig Beliggenhed til et skjønt Parkanlæg, udføres i en lettere Charakter og med Decorationer, som ere beregnede paa at sees i kortere Afstand”.⁹⁶ Han uttrykte dette enda sterkere i et notat til Kommisjonen vedrørende oppførelsen av Slottet i 1826: ”Hvad det første Spørgsmål angaaer, da synes Slottets Beliggenhed paa en Høide, hvorfra haves en fri Udsigt til Byen, og den Omstændighed, at Byen kan i Fremtiden ved Tilbygning erholde Udvidelse mod Slottet, at tale for at man ikke afsondre Slottet fra Byen ved en mellemliggende Park med høie Træer, hvorimod man bør foretrække, at anbringe Parken paa den modsatte Side af Slottet, eller den som vender fra Byen...”.⁹⁷

Linstow kalte altså plassen allerede i første utkast paradeplass, som vises tydelig også den funksjonen anlegget skulle få. Den var tenkt som overgang og forbindelse til byen og samtidig for militære defileringer/oppmarsj. Dessuten mente Linstow ”Pladsen begrænses for oven af Slotsbygningen, paa begge Siderne ved Aleer, og paa den fjerde Linie, som ligger lige over for Slotsbygningen, paralel med den, vil i Fremtiden en Rad Bygninger kunne reise sig, fra Hvis Midte en bred Gade sætter Pladsen i Forbindelse med Byen”.⁹⁸ Linstow ville altså ikke ha noe parkanlegg mellom Slottet og byen, han ønsket å anlegge en paradeplass som overgang mellom byen og slottet og han mente at uttrykket i hovedfasaden av Slottet var tilpasset denne funksjonen og beliggenheten.

Bilde 26: Linstows forslag 1838 viser kvartalene som ikke ble oppført, knausene Abelhaugen og Nisseberget ble beholdt

I løpet av planleggingsprosessen mellom 1826 og 1838 framla Linstow ulike utkast. Blant annet finnes det en plan fra 1836 som viser en plass foran Slottet i en halvsirkelform og med en betydelig mindre utstrekning enn det første utkast fra 1826. Men denne planen ble aldri gjennomført. Brenna mener at dette viser at Linstow har endret sin mening om at Slottet med dette utkastet ligger mer på landet.⁹⁹

Linstow understrekte igjen i utkastet fra 1838 at han ville lage en paradeplass som et bindeledd mellom by og land.¹⁰⁰ Delen nedenfor paradeplassen skulle ikke anvendes til promenade, det vil si park, fordi da ville anlegget miste ansiktet mot byen og ”Bygningen får Udseende af et Lystslott”. Denne delen skulle ifølge Linstow bebygges med kvartaler opp mot paradeplassen. ”Promenadeanlæggene bør være paa den anden Side af Slottet og Byen flytte op lige til Slotspladsen. Efter denne Forudsætning er ogsaa det Udvendige af Slottet komponeret, hvilket den forskjellige Charakter i Bygningens begge hovedfacader tilstrækkelig viser”.¹⁰¹ Som i 1826 mente Linstow altså at Slottets hovedfasade var komponert på en slik måte at en stor plass i forkant ville understreke karakteren av Slottet som en del av byen og ikke som et lystslott på landet. Linstow viste også i flere sammenhenger nødvendigheten av at bebyggelsen skulle komme opp til Slottet og den perspektiv- og fjernvirkning Slottet med plassen skulle få i sammenheng med en ny gate/vei som skulle bygges for å forbinde Slottet med byen.¹⁰²

I utkastet fra 1838 begynte Linstows å sammenlikne Christiania og slottsprosjektet med andre europeiske byer. Dette skjedde sikkert også i sammenheng med hans utenlandsreise i 1836/37.¹⁰³ Med dette forsøkte han sannsynligvis å trekke Stortinget over på sin side. Dette handlet om konkurranse og sammenlikning med andre kongelige anlegg. Det å lage en skikkelig paradeplass med ordentlige dimensjoner og en hovedgate som forente byen med Slottet var viktig for å kunne måle seg i det hele tatt med andre europeiske anlegg.

Men Linstows tanker nådde ikke fram i Stortinget. Kvartalene, med bygninger inntil plassen, falt bort på grunn av Stortingets innstilling fra 1841.¹⁰⁴ Knausene Abelhaugen og Nisseberget på nedsiden skulle beholdes og beplantes. Med dette ble det skapt en mer parkmessig begrensning av anlegget enn tenkt før. Ifølge Brenna spilte også kongens syn en viktig rolle. Karl Johan ønsket en paradeplass for å demonstrere personlig kongemakt. Han hadde militær bakgrunn og skulle vise makt ”overfor et gjenstridig Norge”.¹⁰⁵ Karl Johan døde i 1844 og sønnen Oscar I hadde mer sivile interesser. Kong Oscar I selv bestemte i 1845 at denne delen skulle beholdes som park og ikke bygges ut.¹⁰⁶ I 1847 blir parken fritt tilgjengelig for publikum. Med de nye planene om universitetet og et parkmessig anlegg rundt disse bygninger fikk også Slottet et helt annet preg enn tidligere tenkt. Planer/kart fra 1847 viser at Slottet og plassen ble omsluttet av landskapsparken og Slottet mistet dermed byresidenskarakteren og går mer inn i et parkanlegg. Bare mot øst var Slottet knyttet visuelt til byen ved perspektivet gjennom Karl Johans gate.¹⁰⁷ Dette ble forsterket med Mortensens planer fra 1847 og 1848 om å lage et sirkelrundt bed midt på plassen. Vegetasjonen i dette store plantefeltet bidro til å viske ut et skillet mellom by og land. Linstows planer om en rettvinklet paradeplass ble ikke brukt. Med oppføringen av Karl Johans statue og terrassen i 1875 og den voksende gjennomgående trafikk til bydelene bak Slottet, mistet plassen sin symbolikk som møteplass mellom by og land.¹⁰⁸

I denne diskusjonen er det også viktig å nevne at moten og stilen endret seg i løpet av Slottets bygningstid. I 1820-årene var det den klassisistiske stilen med forbilde i antikken som var grunnlag, mens i 1830/40-årene kom romantikken inn. Dette merkes i planendringene og spesielt på plassen (fra en rektangulær plass til Mortensens sirkel). Muligens var også endringene i moten grunnen til at Linstows reguleringsplan ikke ble gjennomført, og at Abelhaugen og Nisseberget ble beholdt som en mer naturlig avslutning av plassen mot øst.

MATERIALBRUK PÅ SLOTTSPLASSEN

Snart etter at Slottet var ferdigstilt og innviet ble materialbruk på Slottsplassen diskutert. Dette førte til ganske heftige diskusjoner spesielt i andre halvdel av 1900-tallet. I dette kapittelet skal det diskuteres de opprinnelige planene fra slottsarkitekt Linstow og gjennomføringen av disse. Dette er viktig for å klarlegge de opprinnelige tankene bak slottsarkitektens planer.

Allerede i 1836/38 nevnes det bl.a. "Fortoug" av brostein på Slottsplassen noe som tyder på at plassen i hvert fall i noen deler har vært brolagt. Men dette gjaldt sannsynlig bare en sti/vei over Slottsplassen eller langs fasaden.¹¹⁰

Bilde 27: Grønnsteinsbelegg rundt sokkelen av slottet

I 1842 uttalte Linstow seg selv om broleggingen på Slottsplassen. Den 11. Januar 1842 skriver han til Slottsbyggingskommisjonen:

“Rapport over Kongeboligens Byggingsarbeide i ... fra 1th Juli til 31 December 1841. Foruden ovenanførte er av udvendige Arbeider udført:

21) Pladsen omkring Slottet er bleven planeret og givet den Heldning den skal have förend Brolægningen lægges.

22) Enkel Broleggingssten er brudt og tilføjet ved at benytte en Grønstensgang ved Siden af den nye Vei i at Brug som i Tider maa bortminnes.

23) Trærplantingen i Parkanlægget er forægtat med mod nogle Tusende Trær og gaagang fortsætter paa den nordre Siden”.¹¹¹

Sitatet antyder at Linstow ville brolegge hele plassen. Men samtidig henviser Linstow til en Grønstensgang ved Grotten.¹¹² Disse steinene ble lagt rundt Slottets sokkel som et bånd og ikke på hele plassen. Det er også sannsynlig at Linstow visste at lageret av grønnstein ved Grotten ikke var stort nok til å brolegge hele plassen, men bare en liten del slik det ble gjort i 1842.

Brenna mener i forbindelse med dette at Linstow antakelig ville brolegge hele plassen på grunn av kilden fra 1842, men også fordi tegningen av ”Pladsen for de offentlige Bygninger” fra 1838 har brolegging. Men Brenna mener at dette aldri ble gjennomført.¹¹³

Brenna reviderte sin mening fra 1964 i en artikkel fra 1996 hvor han mener at intensjonen om brolegging bare gjelder et bånd rundt sokkelen av Slottet og ikke hele plassen. Dessuten mener Brenna: ”Slottsplassen var ferdig planert 14 år tidligere i 1827 da Linstow 30. april innstilte på at plassen skulle tilbyes til ”Vaabenøvelser”. Til overmål var det av økonomiske grunner umulig å tenke på brolegning av Slottsplassen under det strikte spareprogram”.¹¹⁴

Om Linstow ønsket en brolegging av hele plassen er dermed vanskelig å si. Hans egen uttalelse kan virke slik, mens realiteten og gjennomføringen viser noe annet. Etter hans utførelser om Slottet som en byresidens kan man anta at han ønsket seg også en bymessig plass og man kunne konkludere med at han dermed ønsket å brolegge plassen. Hans studiereise og de mange referanser til andre europeiske anlegg, gir også grunn til å anta at han hadde andre europeiske anlegg som forbilde og de fleste av dem har brolagte slottsplasser (København, Berlin).

I tillegg til broleggingen kommer det gjennom historien ofte opp spørsmål om et springvann på Slottsplassen. Senest i 1849 eksisterer disse ideene, men de ble aldri gjennomført.¹¹⁵ Etter Linstows mening skulle plassen være en paradeplass uten noen forstyrrende elementer.¹¹⁶

BEPLANTINGEN PÅ SLOTTSPLASSEN

Linstows ide om to dobbeltalleer som avgrenser paradeplassens på den nordlige og sørlige siden, er et gjennomgående trekk. Allerede i planene fra 1826 og senere i den reduserte versjonen av 1838, viser Linstows utkast til disse alleene. Først i mai-juni 1838 ble disse alleene plantet under oppsyn av gartner Mortensen.¹¹⁷

Mortensen kjøpte i Danmark 250 alm (*Ulmus glabra*) og 250 kanadiske popler (*Populus canadensis*) som allétrær. Dette tilsvarer ikke mengden av trær som befinner seg på plassen. Det førte til spekulasjoner om hvor resten av trærne ble plantet. I følge oppmålingskartet av 1840 består den nordre allé av $4 \times 41 = 164$ trær. Det vil si 328 trær til sammen. I tillegg er Holberggangen tilplantet som allé på nordsiden av plassen med 20 par trær + 1, dvs. 41 trær. På sørsiden av plassen ble det i følge Eggen/Myklebys rapport aldri plantet noen rett allé, selv om Linstow antydte dette på planen fra 1838. Antall trær som var plantet pr. 1840 anslås derfor til 369. I følge rapporten til Eggen/Mykleby har poplene sannsynligvis aldri blitt plantet i alleene. Alleene har vært rene almealléer som gjennom årene er blitt supplert med lind der almetrær har gått ut.¹¹⁸ Hvor de 250 poplene av Mortensens bestilling ble plantet er ikke avklart. Mortensen drev et eget gartneri i Christiania og notater i Linstows brev antyder at han kunne ”oppbevare” bestillinger til Slottet i sitt firma. Det er mulig at poplene i denne sammenheng ble byttet til andre trær, for eksempel lind eller alm.

I 1849 skrev en anonym innsender til Morgenbladet om de ”endnu kun høist kummerlige Alleer” og anbefalte ”andre og bedre Trær i deres Sted” for å begrense plassen bedre.¹¹⁹ Linstow svarte på i Morgenbladet at dette skyldtes manglende omsorg for trærne. Også i dag er det tydelig at alleetrærne har dårlig voksebetingelser.¹²⁰

I 1989/1990 fortok studenter fra Institutt for hagebruk ved NLH en registrering av trevegetasjonen i Slottsparken med følgende resultat. De registrerte 1117 trær i hele området med en gjennomsnittsalder på ca. 150 år, noen trær spesielt i Dronningparken var bortimot 200 år gamle. For Slottsplassen er dobbeltalleene (nord og sør) og området på Nisseberget og Abelhaugen registrert. I 1990 besto den søndre alleen av 101 trær med 64 % *Tilia* (hovedsakelig *Tilia cordata*) (Lind) og 17 % *Ulmus glabra* (Alm). Alleen er ca. 150 m lang og består av 4 rekker med en avstand mellom de to ytterste rekkene på 19 m og 6-7 m mellom de innerste. Planteavstanden er 4-5 m. Alleen hadde en jevn høyde på 20-23 m med kroner som varierer i volum og utseende. Stammediameteren varierte i følge rapporten fra 20-80 cm, men de fleste hadde en tykkelse på 30-50 cm. Denne alleen var allerede i 1990 av svært varierende kvalitet med sopp og råte. Da det finnes mange *Ulmus glabra* blant trærne er det sannsynlig at flere trær har gått ut siden 1990 på grunn av Almesyke. Den nordre alleen besto i 1990 av 93 trær med samme alle- og planteavstand som i den søndre alleen. Også her finnes det *Tilia cordata* og *Ulmus glabra* blandet. Kvaliteten på disse trærne var ikke så dårlig som i den søndre delen og rapporten mente at alleen kunne stå mange år om almesyken ikke slo til. Området Abelhaugen og Nisseberget innholdt totalt 96 trær i 1990 med 10 ulike planteslag. Fire arter utgjorde 94 % av tretallet: *Acer platanoides* (Lønn) (25 %), *Betula pendula* (Bjørk) (23 %), *Tilia cordata* og *Ulmus glabra* (hver 29 %). Rapporten framhever at på tross av relativt høy gjennomsnittlig kvalitet for alle arter var ikke trevegetasjonen i dette området så lovende.¹²¹

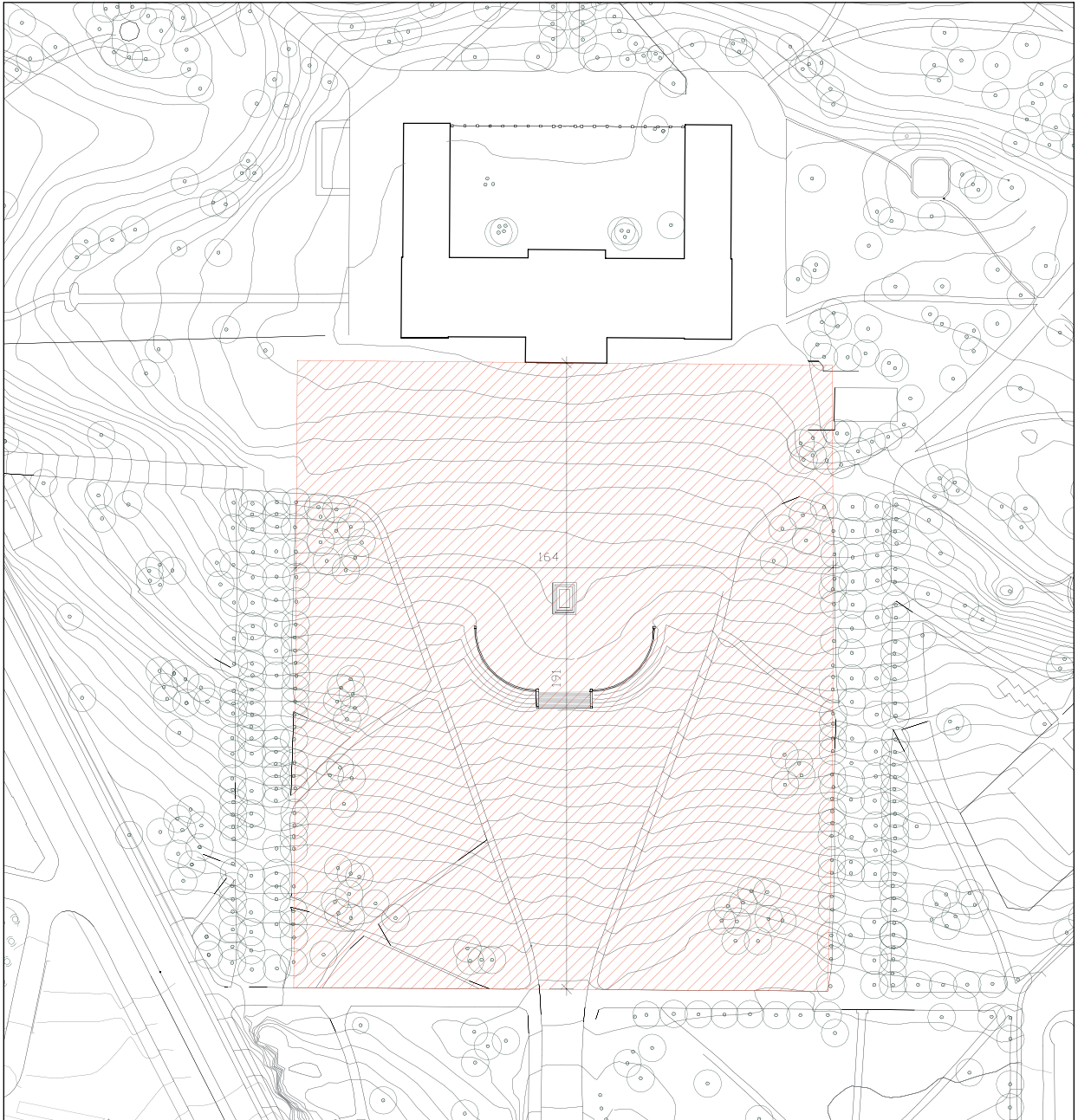
I følge Slottet består den søndre alleen i 2007 av 94 trær, derav 64 *Tilia spec.* (blanding av *Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*, *Tilia x europaea*) og 30 *Ulmus glabra*. Den nordre alleen består av 87 trær, 55 *Tilia spec.* (blanding av *Tilia cordata*, *Tilia platyphyllos*, *Tilia x europaea*) og 32 *Ulmus glabra*.

Bilde 28: Den sørlige alleen, april 2007

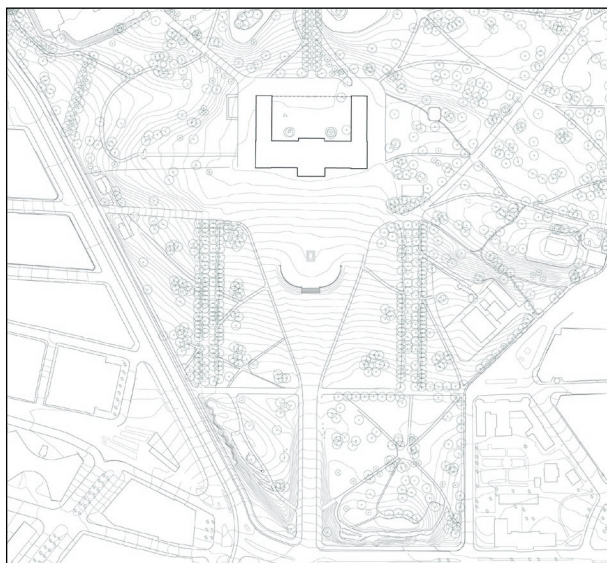
DISKUSJON AV HISTORISKE KART

Slottsplassens utvikling kan belyses også med å diskutere historiske kart av anlegget. Overlay – teknikken, i kombinasjon med historiske fotografier, forteller noe om den historiske utviklingen og formidler samtidig om beskrivelser og antatte dimensjoner virkelig stemmer i forhold til det foreliggende kart- og planmaterialet. Det skilles mellom kart – en realisert situasjon, og plan – en ønsket og muligens ikke gjennomført situasjon. Historiske kart er ofte problematiske å bruke i alle detaljer. Dette skyldes unøyaktigheter i oppmålingen og/eller endringer og feil i reproduksjonen av dokumentet. Til alle presenterte kart og planer nedenfor diskuteres realisering og mulige forbehold. Slottsplassens størrelse er målt i alle historiske forslag. Målene er tatt mellom alleene og mellom fasade og vei.

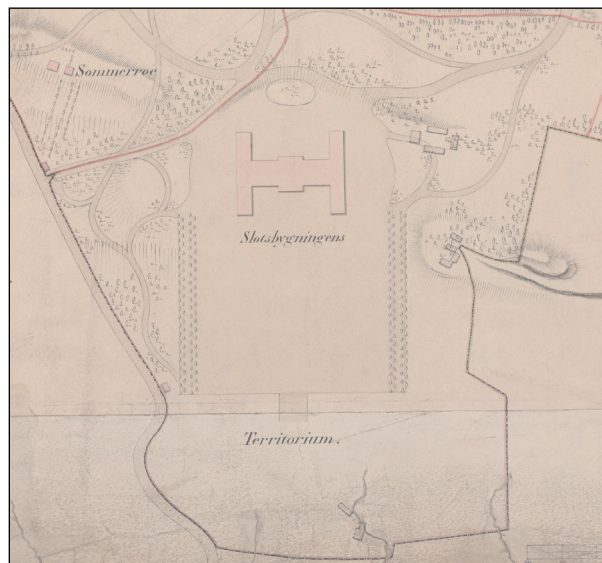

Bilde 29: Dagens kart og Slottsplassens størrelse. Målene er tatt mellom alleene og mellom fasade og vei. Tilsvarende ble også de historiske forslag målt opp.

PLANEN FRA 1828

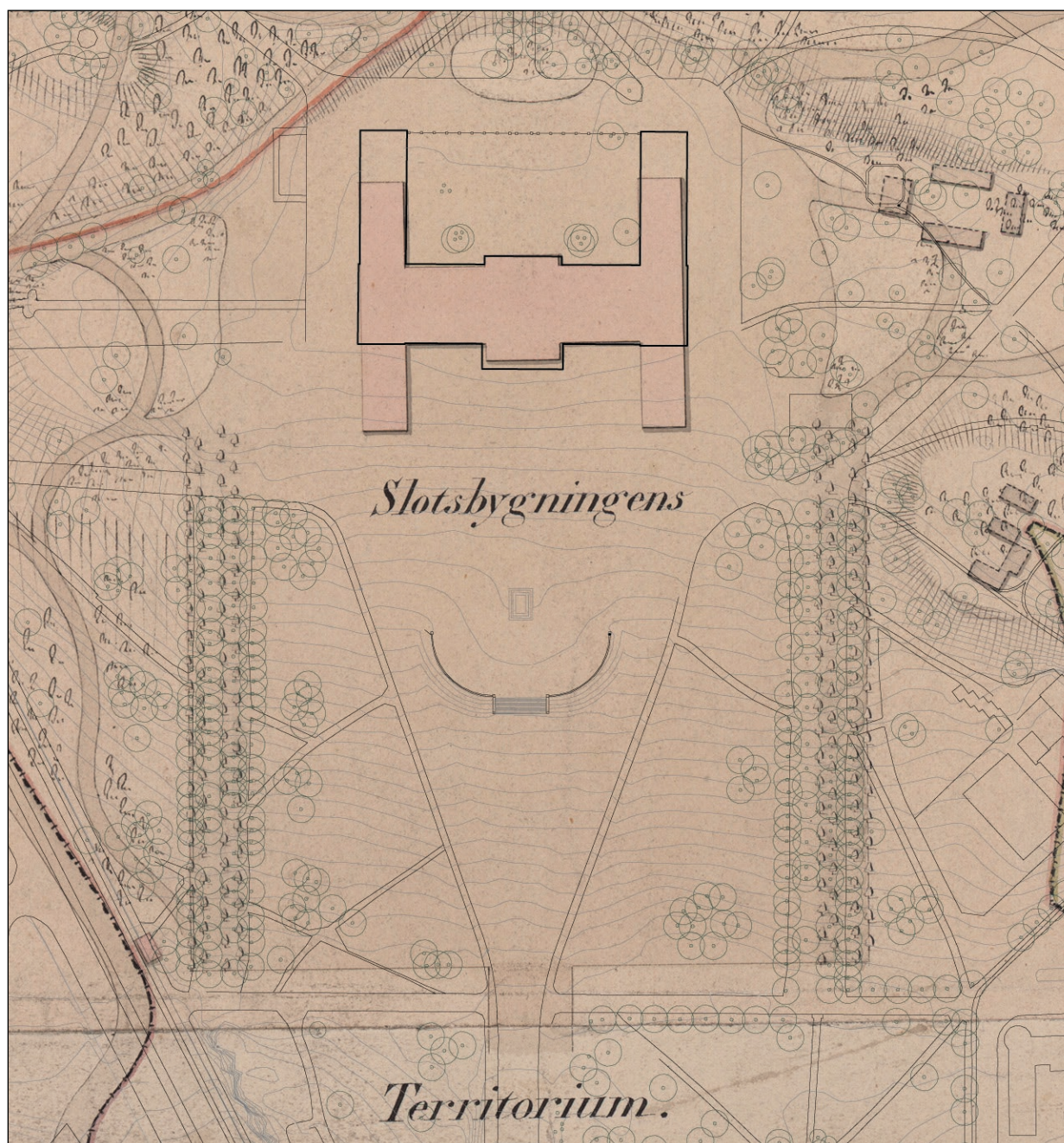

Dagens kart

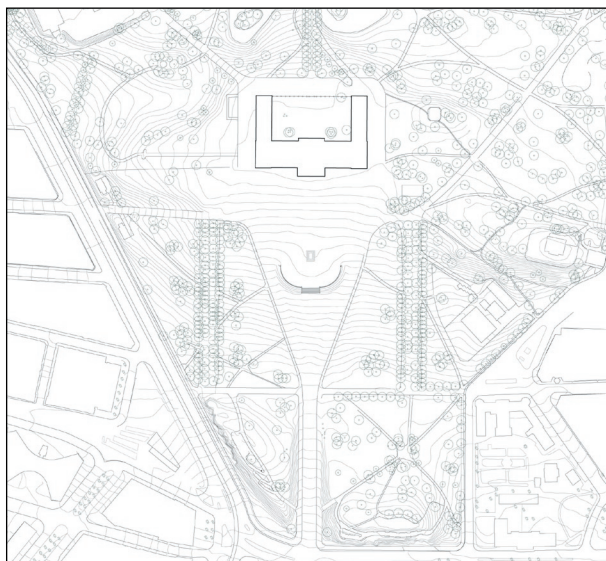
1828

Planen fra 1828 viser Slottet med en H-form i grunnriss. Slottsplassen er litt kortere enn dagens areal, men på den nordlige siden går alleene noen meter lenger ut enn i dag. Planen viser parken detaljert, mens plassen er tegnet skjematisk. Dette kan tyde på at denne planen ikke var tenkt å skulle vise alle detaljer på Slottsplassen. Planen fra 1828 ble ikke realisert. I følge planen fra 1828 hadde plassen en størrelse på: 186 x 193 m (målene er tatt mellom alleene og mellom fasade og vei, se bilde 29)

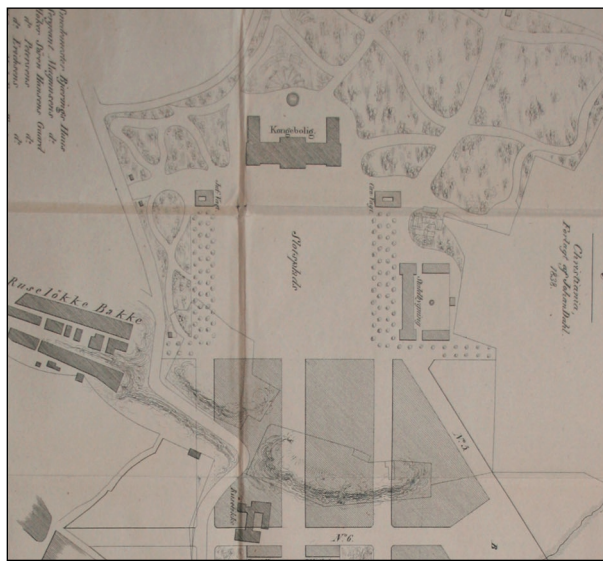

Bilde 30: Dagens kart og planen fra 1828

PLANEN FRA 1838

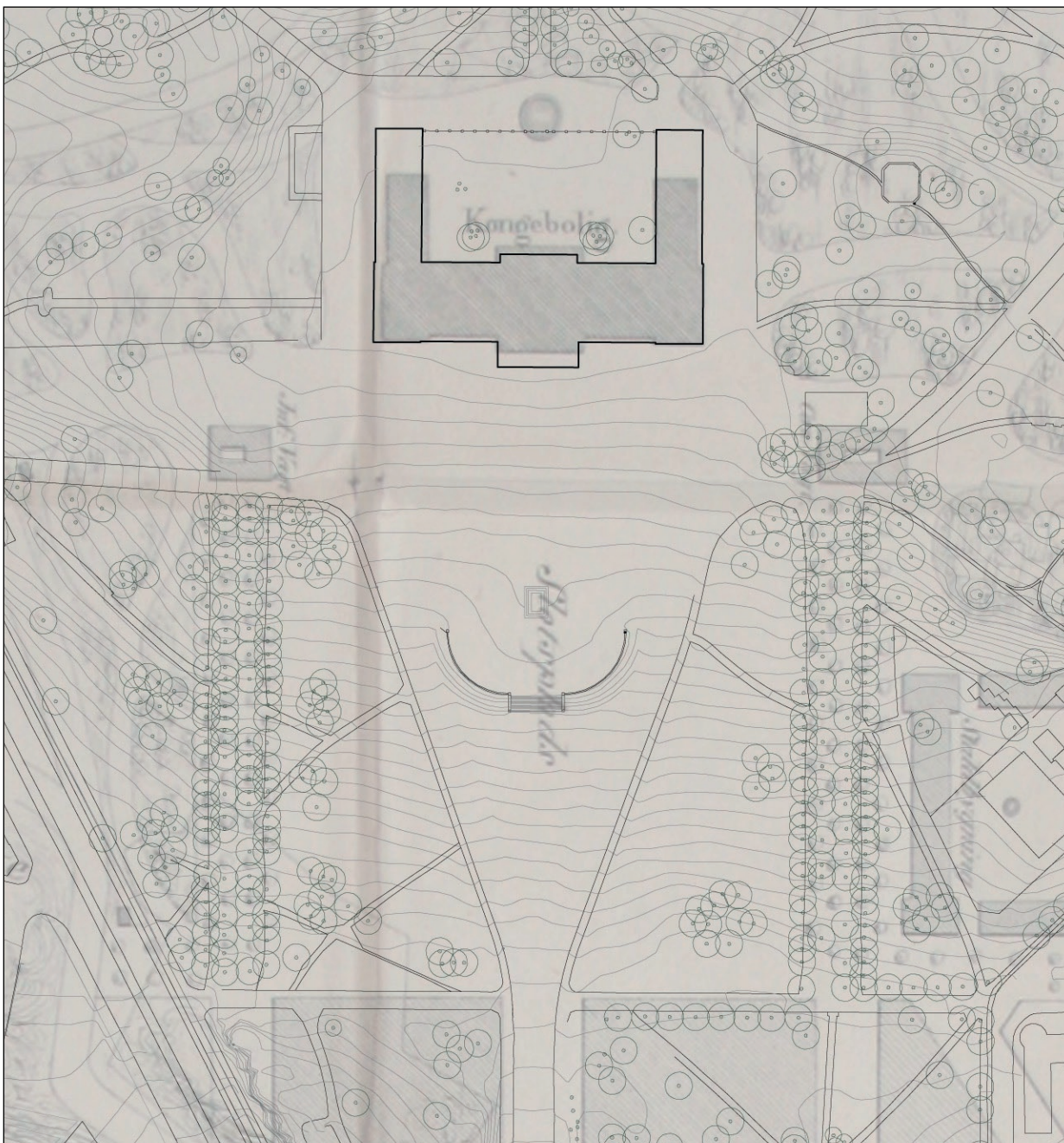

Dagens kart

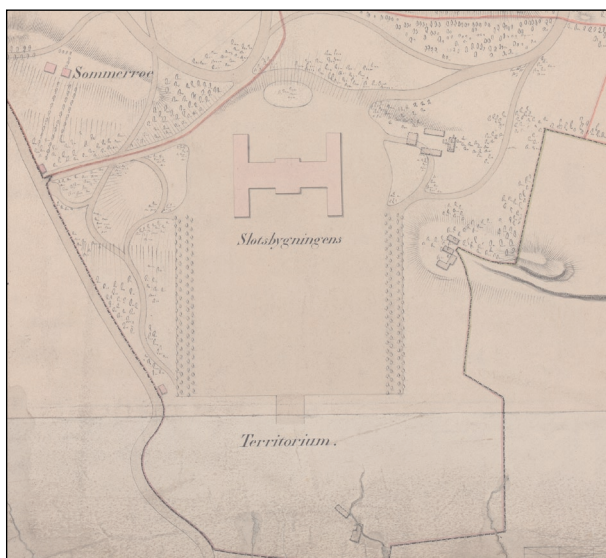
1838

Planen fra 1838 viser Slottets grunnriss med en U-form. Arkitekt Linstow planla i 1825 en bygning med H-form, noe som også vises på planen 1828. Han fikk ikke nok penger og måtte fjerne 2 av 4 fløyer, dermed ble det en U-form. Plassen har på planen fra 1838 nesten dagens størrelse. Den nordlige alléen går noen meter lenger ut. Planen fra 1838 ble i store deler realisert, de to planlagte vakthus, på den vestlige enden av alleene, kom ikke, men ble erstattet med et vakthus i vestenden av den nordlige alléen (se dagens kart). I følge planen fra 1838 hadde plassen en størrelse på: 173 x 204 m.

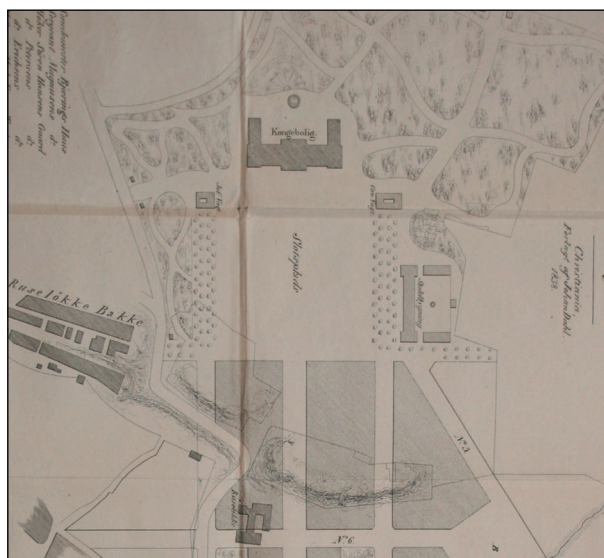

Bilde 31: Dagens kart og planen fra 1838

PLANEN FRA 1828 OG 1838

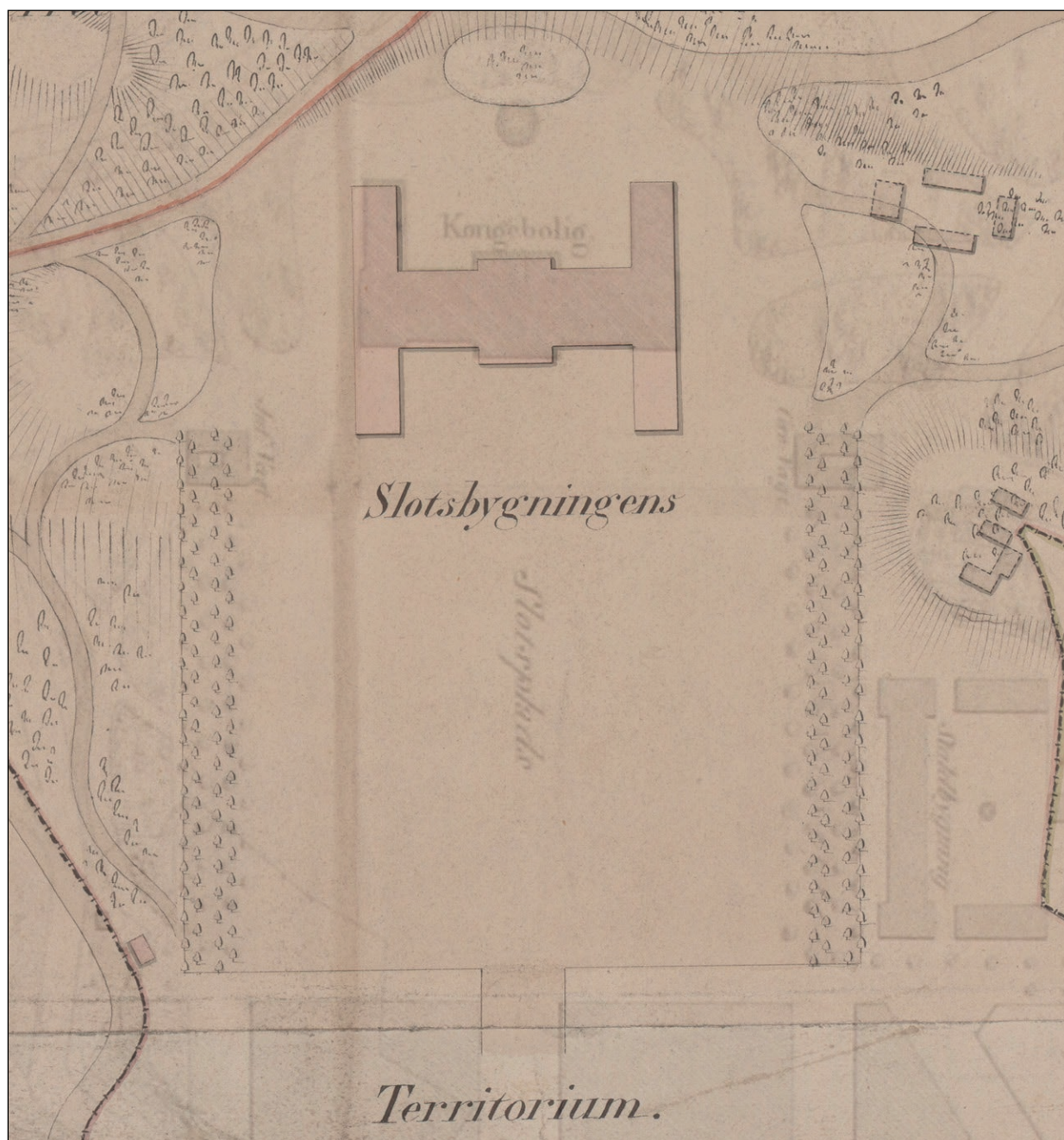

1828

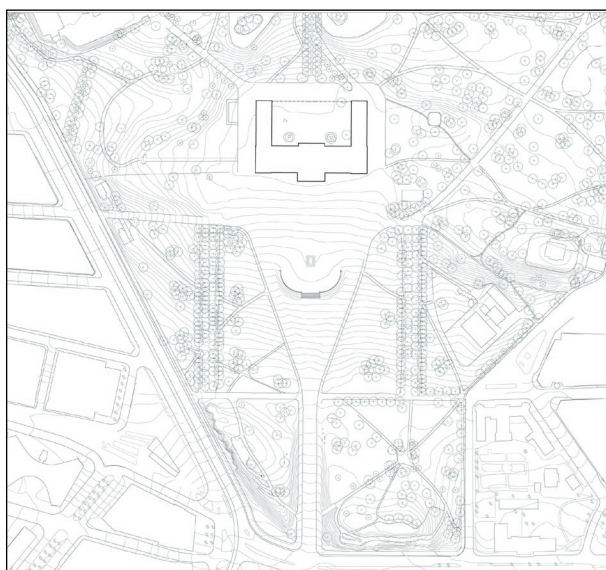
1838

De to planene viser Slottets reduksjon. Plasstørrelsen er i 1828 litt mindre på østsiden mot dagens Karl Johans gate enn i 1838, men dette kan skyldes feil i reproduksjonen. Alleene virker litt bredere og dermed mer realistiske på planen fra 1838, men kortere på grunn av vakthusene. Dette understreker at planen fra 1828 viser Slottsplassen skjematisk og målene kan ikke brukes på dagens situasjon.

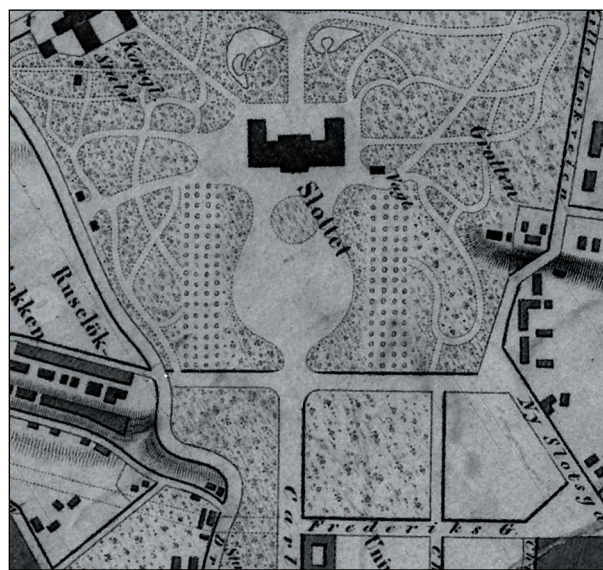

Bilde 32: Planen fra 1828 og 1838

PLANEN FRA 1860

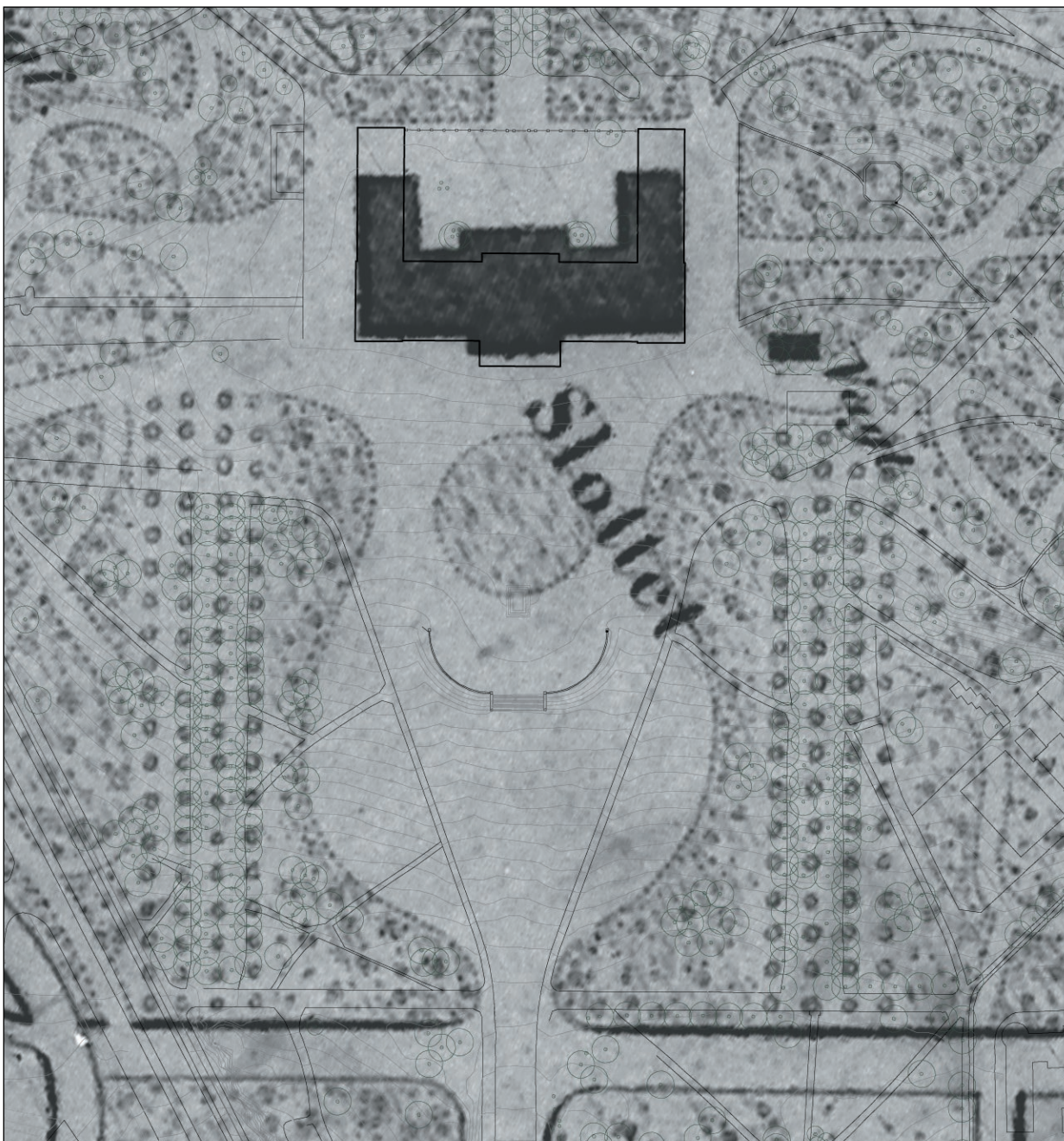

Dagens kart

1860

På dette kartet vises gartner Mortensens sirkelbed på midten av Slottsplassen. Sammen med bedene på nordlig og sørlig side får plassen nå en lyreform. Plassens størrelse tilsvarer dagens situasjon. Stisystemet på Slottsplassen avviker fra dagens situasjon, stiene mellom plassen og alleene mangler. Kartet er svært dårlig tegnet selv om dette skal ha vært en oppmåling. For eksempel vises Slottet i grunnriss med en U-form som ikke stemmer med dagens situasjon. Linstow måtte i 1838 endre sine planer om å lage Slottet med et H-formet grunnriss. Men i 1845 fikk han penger til å forlenge de 2 fløyer med 15,6 m. Dermed vises Slottet med to lange fløyer fra 1845. Dette forklarer lange og korte fløyer på diverse kart og planer. I 1860 var fløyene allerede forlenget, men dette er ikke vist på dette kartet. Ellers finnes det unøyaktigheter i detaljer på vakthuset og alleenes bredde. Kartet fra 1860 viser allikevel en realistisk situasjon for Slottsplassens form fra tiden mellom ca. 1848 og 1875. I følge kartet fra 1860 hadde plassen en størrelse på: 110 x 160 m.

Bilde 33: Dagens kart og kartet fra 1860

FOTOGRAFI FRA 1863 – 65

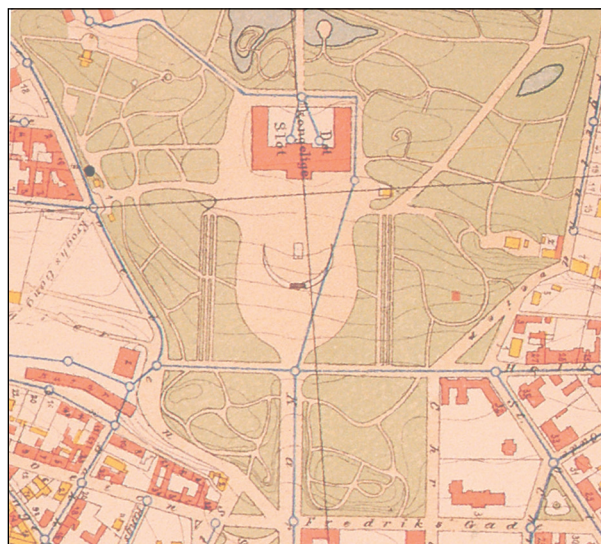
Bilde 34: Fotografi fra ca. 1863-65

Brenna viser i artikler fra 1992 og 1996 at Slottsplassen i 1863-65 allerede hadde en V-form som avslutning i den nedre delen mot Karl Johans gate, noe som ikke er med på noen kart.¹²² Det er uklart når denne inndelingen kom, men ifølge Brenna ikke før 1850.¹²³ V-formen kan sees på et bilde av Slottet fra ca. 1863/65, men vises ikke på kartet fra 1860.

KARTET FRA 1860 OG 1881

1860

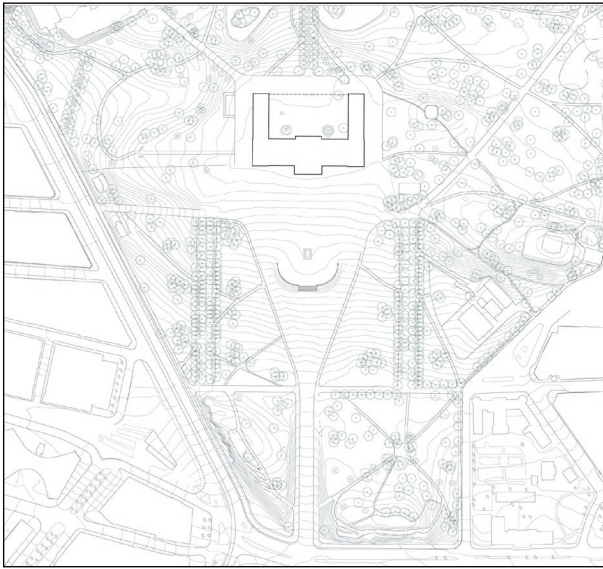
1881

Her vises forandringene i Slottets grunnriss med korte og lange sidefløyer. Men denne forlengelsen skjedde allerede 1845 og ikke i tiden mellom 1860 og 1881. Disse to kartene viser ellers utviklingen fra gartner Mortensens sirkel og tiden etter at rytterstatuen ble satt opp i 1875. Lyreformen på Slottsplassen beholdes. På 1881 kartet vises stisystemet fra plassen til alleene. Detaljene på kartet fra 1860 stemmer ikke på grunn av unøyaktig oppmåling (se ovenfor).

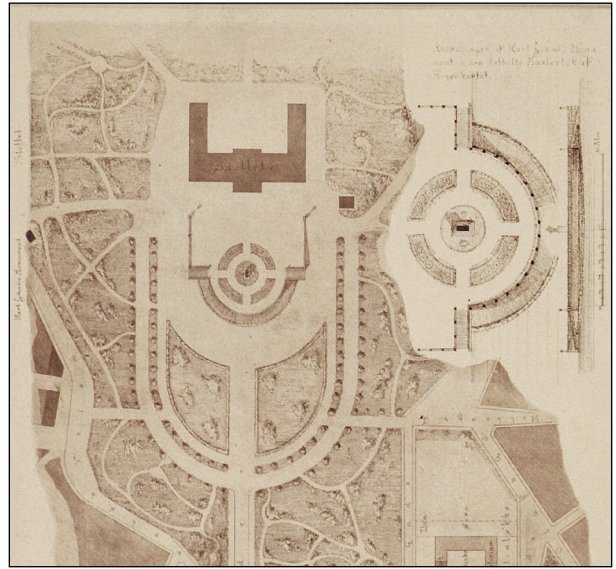

Bilde 35: Kartet fra 1860 og 1881

PLANEN FRA 1873

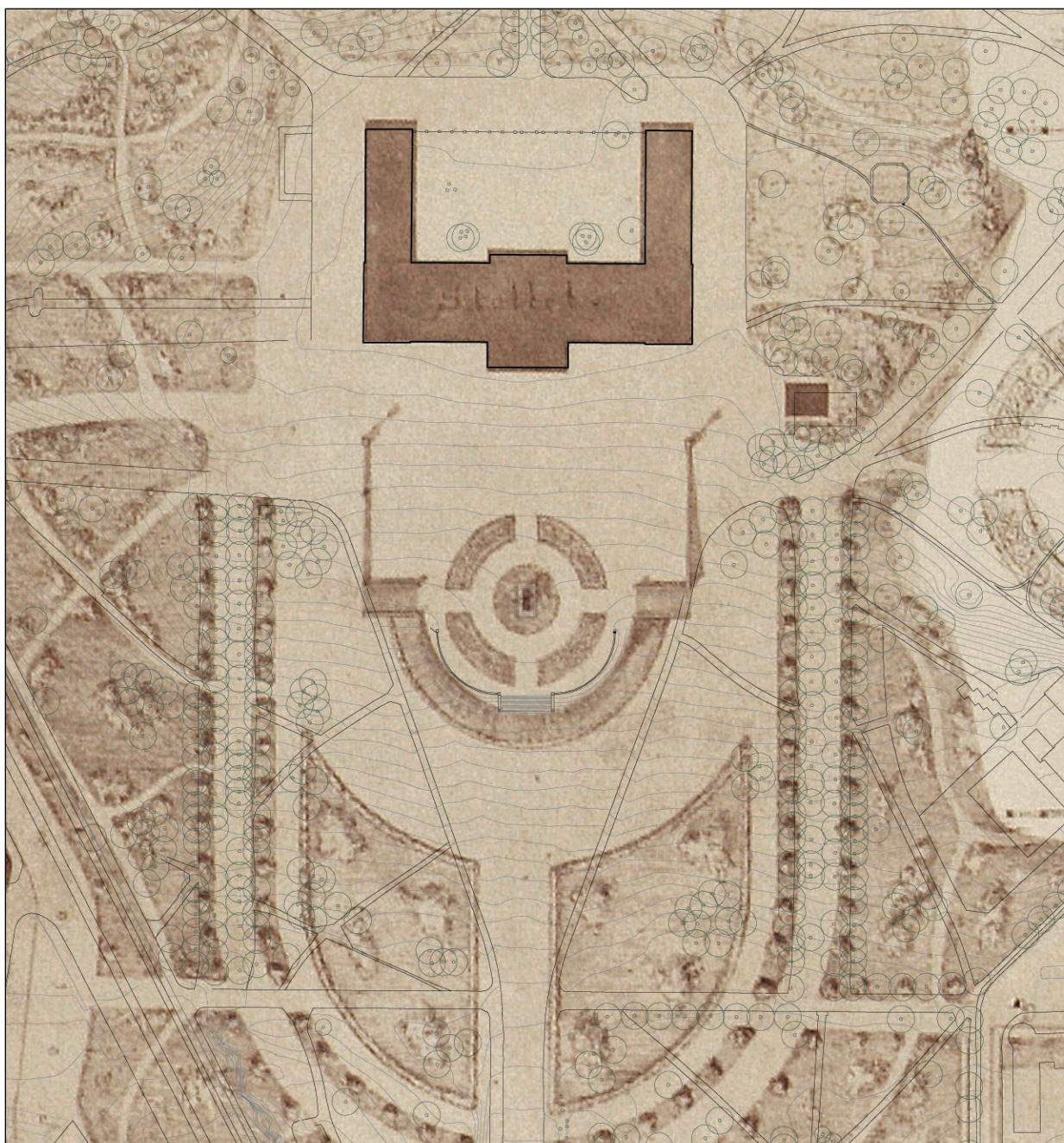

Dagens kart

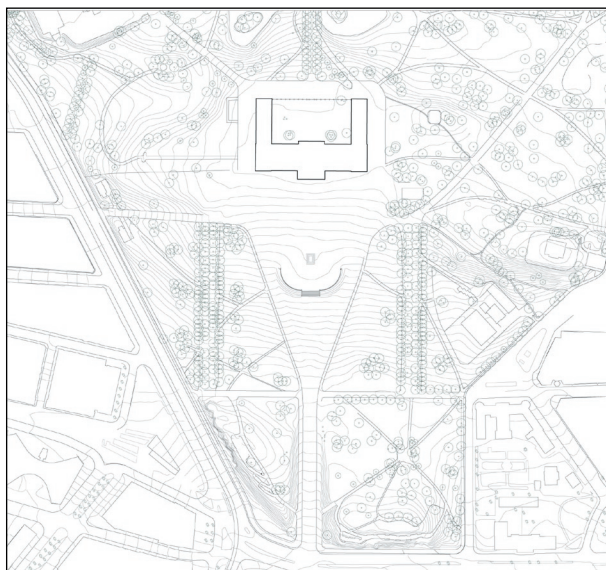
1873

Denne planen tas med for å illustrere Schirmers storartete planer. Han tenkte seg et mye større terrasseanlegg enn dagens situasjon. En allé i en halvsirkel skulle avslutte plassen. Plassen er betydelig større enn dagens situasjon. Denne planen ble aldri gjennomført.

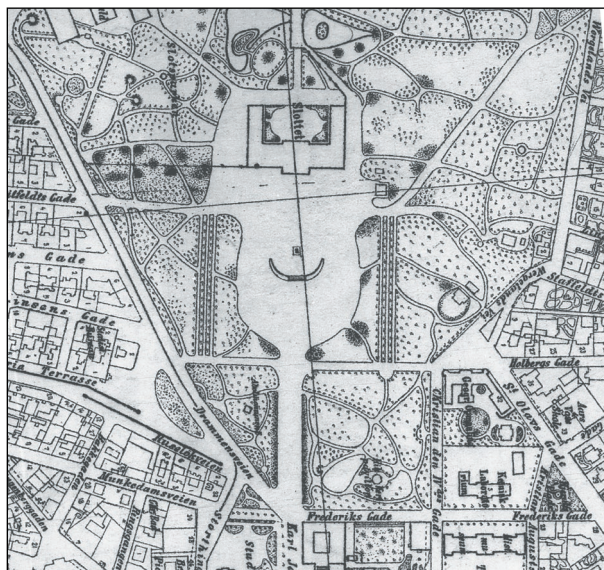

Bilde 36: Dagens kart og planen fra 1873

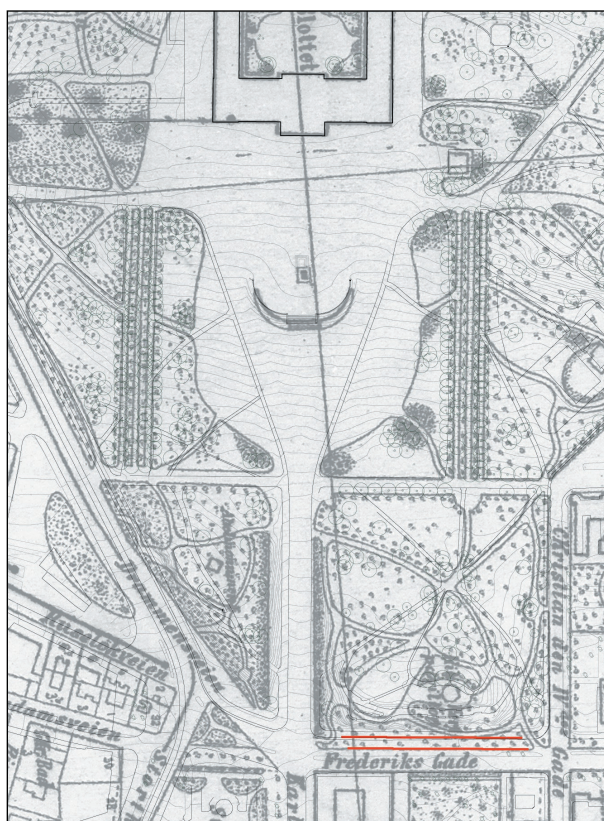
KARTET FRA 1909

Dagens kart

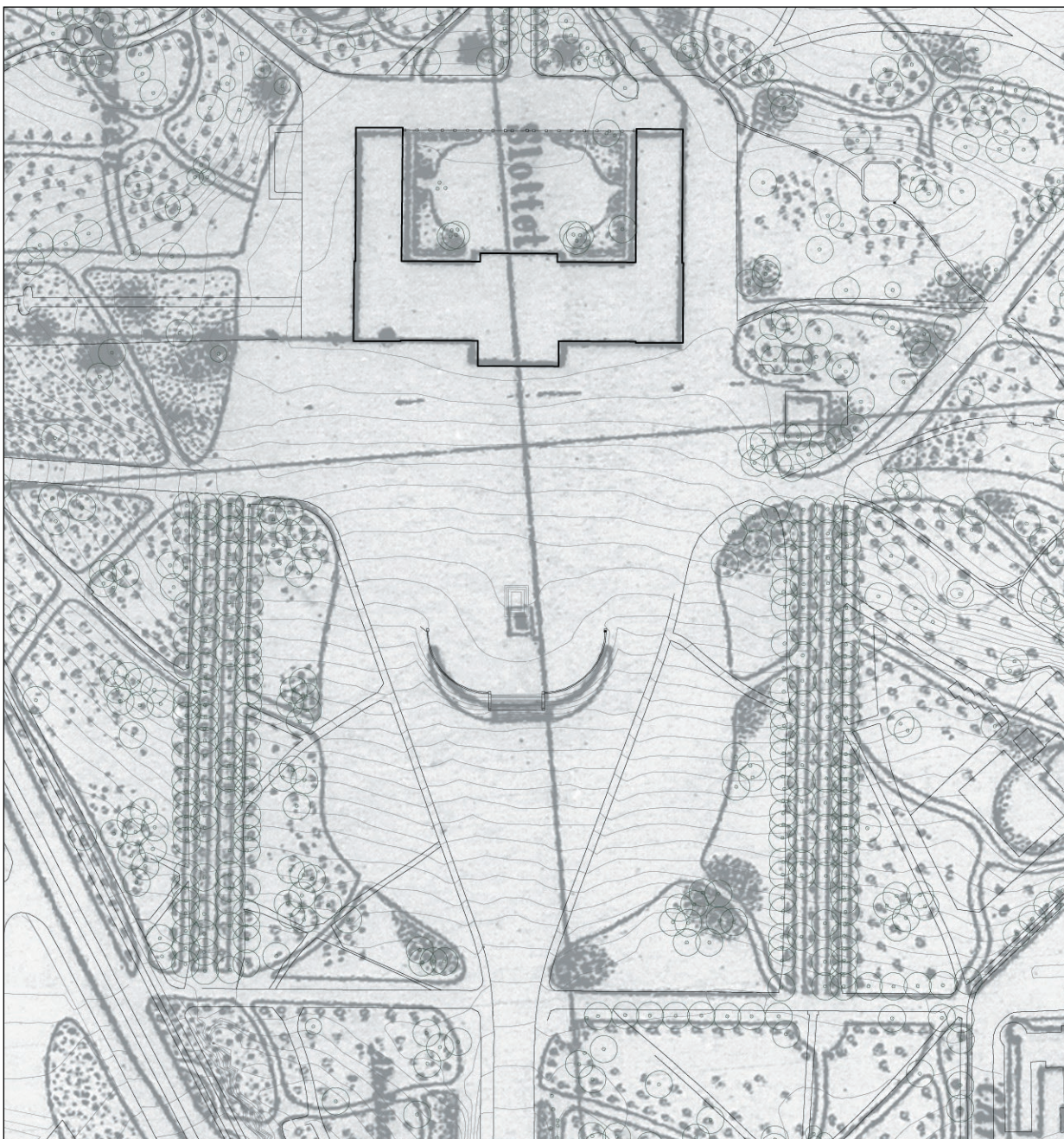

1909

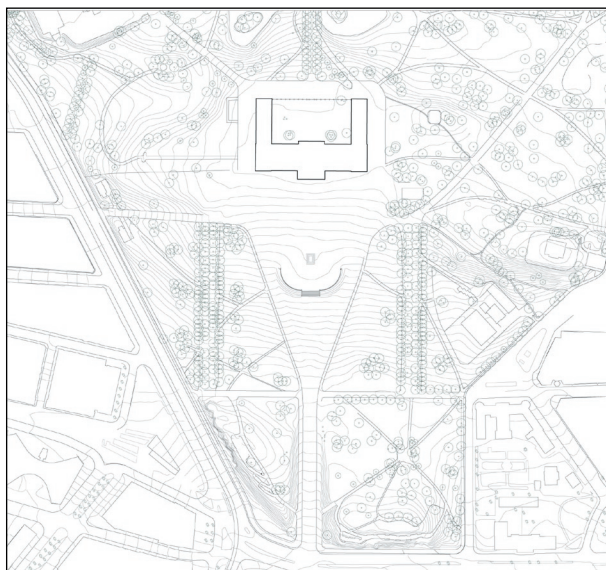
Rød linje viser avvik ved Nisseberget

Kartet viser statuen som kom 1875. Plassens størrelse tilsvarer dagens situasjon. Formen er fortsatt en lyreform, men stisystemet er litt annerledes. Vakthuset og alleene passer. Nisseberget i østlige delen passer ikke helt til dagens situasjon. Frederiksgate ble i sammenheng med universitetsbyggingen betydelig utvidet. I følge planen fra 1909 hadde plassens størrelse på: 120 x 190 m.

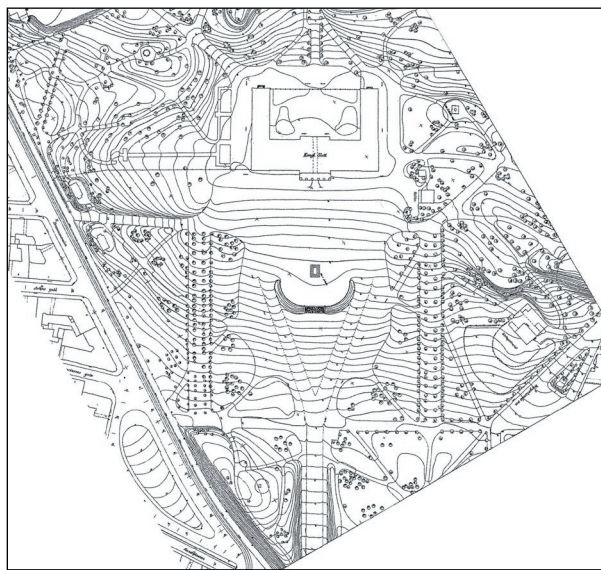

Bilde 37: Dagens kart og kartet fra 1909

KARTET FRA 1925

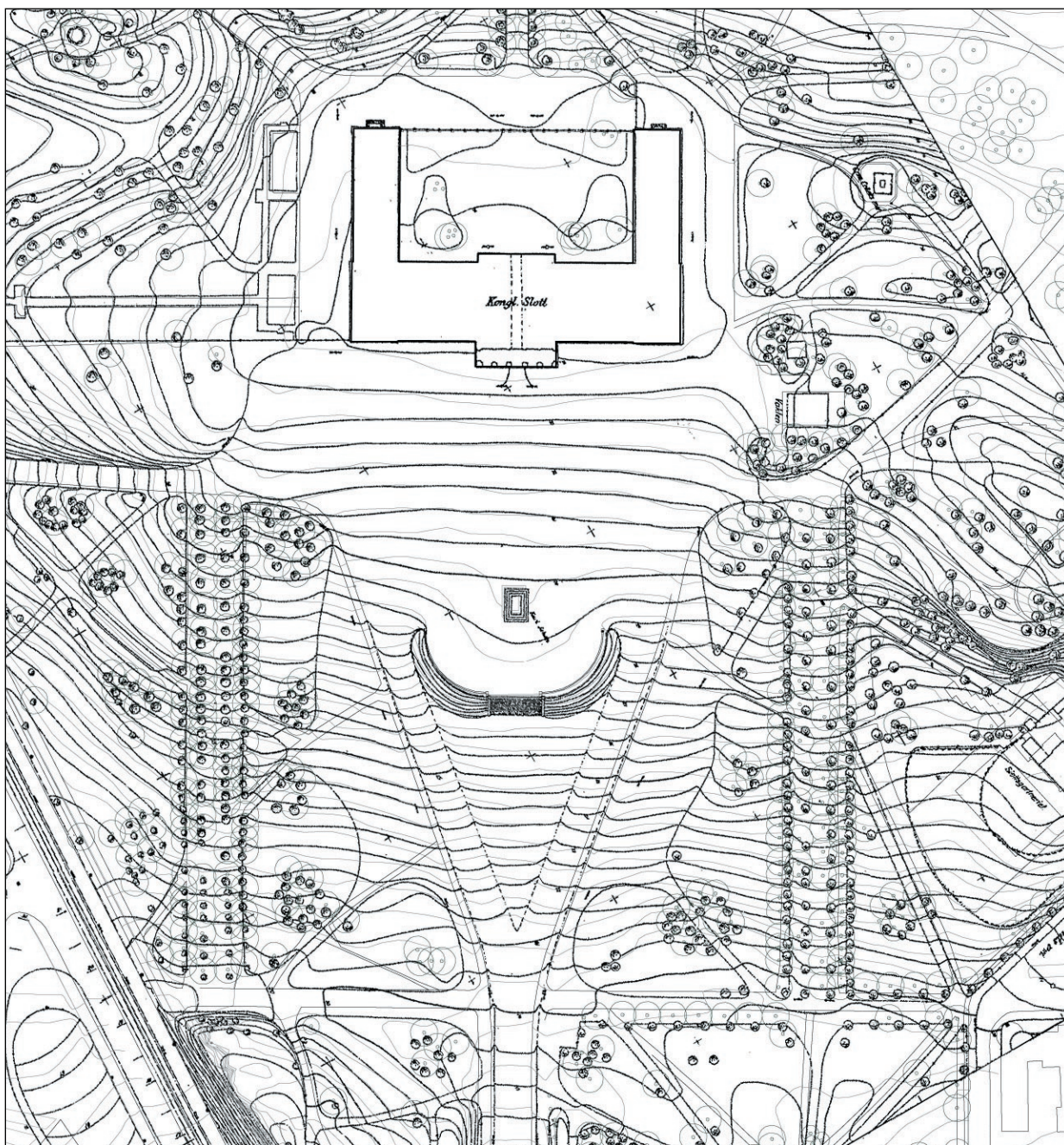

Dagens kart

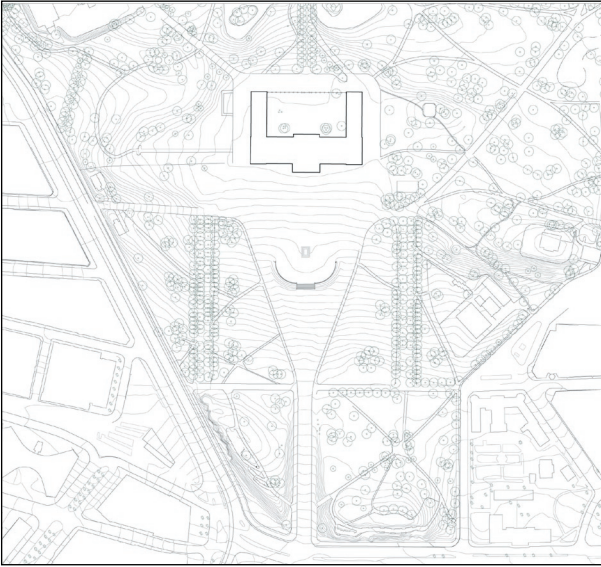
1925

Kartets detaljer stemmer fint med dagens situasjon. Lyreformen eksisterer fortsatt. Først nå er det stiplede en V-formen på plassen, noe som tydeligvis allerede har eksistert siden 1850-tallet (se ovenfor). Stisystemet stemmer med dagens situasjon bortsett fra stien fra plassen til vakthuset i retning sørøst til nordvest. Ellers er også vegetasjonen riktig i forhold til dagens beplantning. Allerede i 1925 hadde tilsynelatende enkelte trær gått ut.

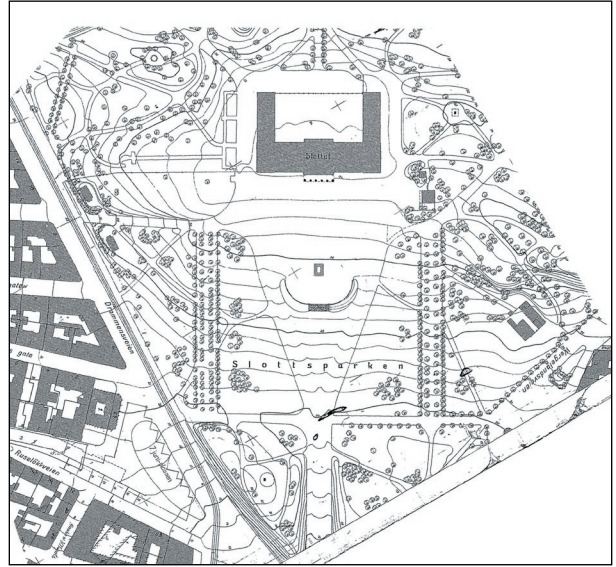

Bilde 38: Dagens kart og kartet fra 1925

KARTET FRA 1939

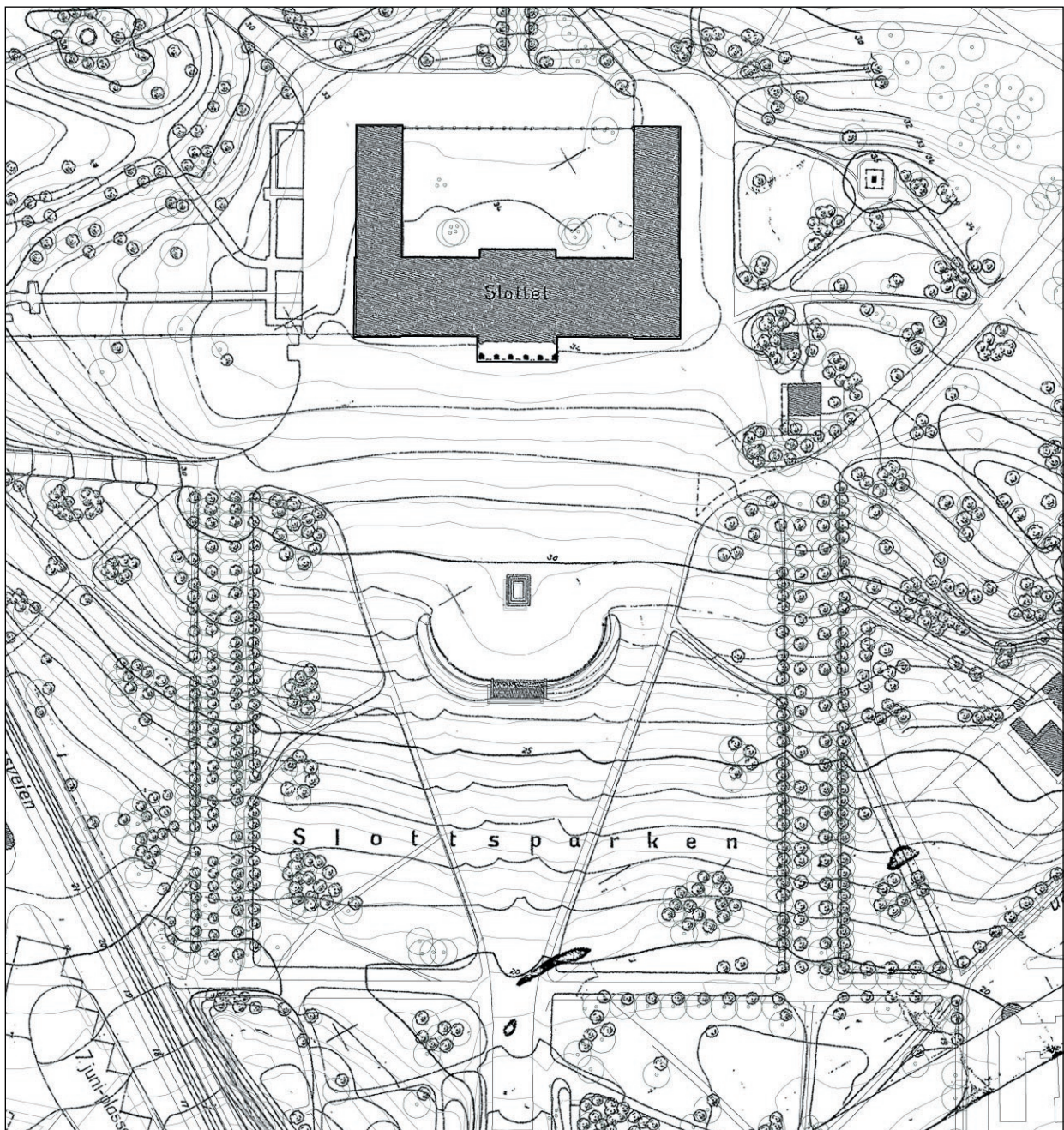

Dagens kart

1939

Dette kartet viser dagens utforming med en V-form og dagens stisystem. Stiene fra plassen til Nisseberget og Abelhaugen mangler. Muligens ble de bare glemt. Ellers tilsvarer plassens utseende det vi kjenner i dag.

Bilde 39: Dagens kart og kartet fra 1939

ANBEFALING FOR DET VIDERE ARBEIDET

Slottsplassen er et minnesmerke og må behandles slik. Dessuten er Slottsplassen etter kongelig resolusjon (St.prop.nr.1 2004/05) fredet ved forskrift. Firenze-charteret og Venezia-charteret definerer strenge krav i forbindelse med bevaring av et minnesmerke. I utgangspunktet skal man bevare eller hvis nødvendig restaurere et historisk anlegg. ”The intention in conserving and restoring monuments is to safeguard them no less as works of art than as historical evidence (artikkel 3, Venezia).”

Historien viser at Slottsplassen ikke er et resultat av en arkitekt eller en mote fra en bestemt tid. Slottsplassen forener innflytelsen fra mange mennesker og ulike stilarter. Linstows ideer var utgangspunktet men ble stadig endret og tilpasset. Tilføyer som Karl Johanstatuen med terrassen kom, og byen har utviklet seg annerledes enn Linstow tenkte. Dermed ble hans opprinnelige ideer tilpasset tidens ånd og endrete funksjonelle behov. I dag finner man derfor på Slottsplassen en kombinasjon av mange historiske lag. Internasjonalt regelverk presiserer at: “The valid contributions of all periods to the building of a monument must be respected, since unity of style is not the aim of a restoration” (artikkel 11, Venezia). Det vil si at alle lag har en verdi enten med historisk autentisk betydning eller med historisk samfunnsmessig relevans. Dermed er det ikke ønskelig å fjerne historiske elementer som kom etter Linstow, for eksempel Karl Johanstatuen. Det er heller ikke hensiktsmessig å rekonstruere Slottsplassen tilbake til Mortensens utkast med et sirkelrundt bed i midten. Mortensens Slottsplass overlevde i 27 år og ble innhentet av nye moter og behov i samfunnet. Derimot finnes det elementer på plassen som har eksistert siden det første utkastet, det viktigste er alleene. Her må det settes inn store ressurser for å bevare og delvis rekonstruere preget av plassen med to dobbelalleer.

I følge internasjonale retningslinjer er det absolutt mulig å tilføye nye elementer i et historisk anlegg i sammenheng med en restaurering: Om restaurering sier Venezia-charteret: “Its aim is to preserve and reveal the aesthetic and historic value of the monument and is based on respect for original material and authentic documents. It must stop at the point where conjecture begins, and in this case moreover any extra work which is indispensable must be distinct from the architectural composition and must bear a contemporary stamp (artikkel 9, Venezia).” Og videre skrives det: “Additions cannot be allowed except in so far as they do not detract from the interesting parts of the building, its traditional setting, the balance of its composition and its relation with its surroundings (artikkel 13, Venezia).” Hvis man vil at vår tid skal sette sitt preg på plassen, skal dette skje med respekt for de eksisterende historiske lag. Avgjørende for en endring og nye elementer er ikke minst prosessen rundt restaureringen. Alle nye planer om så bare en skjøtelsplan eller en restaureringsplan, skal legges frem og diskuteres: “Before any practical work starts, a project must be prepared on the basis of said research and must be submitted to a group of experts for joint examination and approval (artikkel 15, Firenze)”. Dessuten skal man i løpet av gjennomføring av tiltak dokumentere alle arbeider skriftlig og med bilder for å sikre at framtidige generasjoner kan etterspore disse skrittene (artikkel 16, Venezia).

Når det gjelder materialbruken på Slottsplassen viser historien et klart bilde. Linstow ønsket seg tydeligvis brolegging av hele plassen, men historien har innhentet ham. Hans opprinnelige planer om at Slottsplassen og Slottet skulle være et møtested mellom land og by ble ikke gjennomført. Hans planlagte kvartaler ved Nisseberget og Abelhaugen kom ikke og dermed er Slottet i dag innrammet av parken. En gruslagt plass er et hensiktsmessig valg i forhold til denne utviklingen. Å brolegge plassen kan ikke kalles et moderne element i følge retningslinjene fra *The International Council on Monuments and Sites* (ICOMOS). I dette tilfelle ville det være mer historiserende enn virkelig autentisk historie.

Et viktig moment for historiske anlegg er bruken eller funksjon av anlegget: “The conservation of monuments is always facilitated by making use of them for some socially useful purpose (artikkel 5, Venezia)”. Slottsplassen skal fortsatt kunne brukes for befolkningen og for seremonielle begivenheter i regi av Kongehuset. Det må man ta hensyn til med nye tiltak. Dermed blir det meget viktig å få på plass et dekke som er tilfredsstillende for disse behov og funksjoner. Dagens grusdekke er problematisk på grunn av støvutvikling og avrenning. Dagens grusdekke må saneres.

Slottsplassen har en betydning for opplevelsen av Slottet, Karl Johans gate og Slottsparken og derfor er det nødvendig å se plassen i en større sammenheng når det gjelder fremtidige tiltak. "The conservation of monuments implies preserving a setting which is not out of scale (art. 6, Venice)." Eller: "The historic garden must be preserved in appropriate surroundings (artikkel 14, Firenze)." Diskusjon av Slottsplassen kan ikke skje uten å diskutere fremtidige tiltak i parken. Parken og plassen danner en enhet. Meget viktig for å oppfatte plassen er materialbruk, plantebruk (spesielt alleene) og forbindelsen med Karl Johans gate. Overgangene til parken mot nord, sør og vest er viktige (tverralléene), men må diskuteres i detalj. Det er viktig i den neste fasen (planlegging, detaljering) å diskutere tiltak i forhold til historisk dokumentasjon. Der hvor den fremtidige prosjektgruppen er i tvil vil det være aktuelt med ytterligere historisk dokumentasjon. Det er ikke mulig å forutse alle fremtidige problemstillinger i denne rapporten. Spesielt i forhold til parken inklusive Nisseberget, Abelhaugen, Dronningparken og i området mot vest/nord-vest eksisterer det mye mer historisk grunnlagsmateriale som ikke har blitt diskutert i denne rapporten.

I det videre arbeid må det tas hensyn til følgende forhold:

- Fremtidige planer (prosjektplan for videre arbeid, detaljplan, forvaltningsplan og skjøtselsplan) må diskuteres i en ekspertgruppe og burde publiseres i flere sammenhenger, nasjonalt og internasjonalt.
- Detaljplan til allé- og trevegetasjon må utarbeides. Alleene må fornyes og det må diskuteres om alleene burde erstattes samlet. Grunnforholdene til dobbeltalléene må forbedres.
- Det må utarbeides en detaljplan for materialbruk på Slottsplassen. Overflaten på plassen er ikke tilfredsstillende i forhold til dagens behov og funksjon.
- Det må utarbeides en forvaltningsplan for parken. Historisk dokumentasjon av parken er viktig for å sikre gode overganger mellom plassen og parken rundt.

En prosjektplan for å diskutere det fremtidige arbeid med Slottsplassen bør utarbeides.

Eiendomsvidelingen bør vurdere en ny konkurranse for å se på videre arkitektonisk og materialmessig utvikling av plassen. Ifølge internasjonalt regelverk er det mulig men ikke nødvendig å tilføye nye moderne elementer i et historisk anlegg hvis man vil sette vår tids preg på anlegget. Rammene for en evt. konkurranse bør være mye strammere enn i 1991. Slottsplassen er etter kongelig resolusjon (St.prop.nr. 1 2004/2005) fredet. Resultatet av konkurransen skal ikke ødelegge de eksisterende historiske lagene. Det vil si konkurransen skal ikke forstås som et brudd med helt nye grep for hele plassen. Nye tilføyinger eller endringer må skje additiv med å understreke den historiske og samfunnsmessige betydning av plassen og Slottet. I en diskusjon om nye tiltak må en gruppe av eksperter fra relevante fagfelt trekkes inn i diskusjonen.

KRONOLOGISK OVERSIKT OVER UTVIKLINGEN AV SLOTTSPLASSEN

(Laget på bakgrunn av rapporten Eggen, Mette og Mykleby, Axel Chr. Bidrag til slottsparkens historie. Oslo/Ås, 1993 og egne undersøkelser)

1822

Stortinget bevilget 150.00 spesidaler til bygging av "Bolig for Statens Overhode"

1824

Planering av slottstomten starter

1825

30.06. Linstow: Plan og snitt for planering av slottstomten (Kap. Tønders plan)

01.10. Grunnstensnedleggelse

24.12. Slottbygningsskommisjonen ber Linstow utarbeide et forslag til parkanlegg

1826

Linstow utgir sin "Beskrivelse af den vordende Kongebolig i Christiania" med planer for slottsplassen.

1827

Bygningsarbeider ved slottet stopper opp.

1828

Linstows og Siebkes forslag til utforming av parken med en omfattende beskrivelse og kostnadsoverslag samt omtale av et medfølgende kart foreligger. Slottsplassen er med, skjematisk tegnet (16.04.1828).

Ifølge Stattholderen Baltzar von Platen prøvde Linstow å redusere kostnadene for slottsanlegget med flere ulike planendringer (03.11.1828).

1833

Stortinget gjør det mulig å fortsette bygningsarbeidene på slottet. Linstow ansettes som arkitekt og byggeleder for slottets oppførelse under Slottbygningsskommisjonens ledelse.

1834

Brev fra Linstow til Slottbygningsskommisjonen med redusert overslag over slottsanlegget. Nødvendige arbeider er vannledningen, resten av planeringen, brolegging av et "Fortoug" omkring bygningen, stallbygning, vaktpaviljong, og treplanting og veianlegg og forskjønnelse av bygningens nærmeste omgivelser (08.01.1834).

1836

Linstow kom med et forslag til Slottsplassen med en halvsirkelform

Oppstart av treplanting og veianlegget til byen fra sept. 1836 til høsten 1837 (13.09.1836).

Linstow drar på studiereise til København og videre til Tyskland (18.09.1836).

1837

Linstows reisebeskrivelse fra Berlin (03.06.1837).

Statsminister Jonas Collett underretter Karl Johan om treplantingen i parken (10.11.1837).

1838

Linstow utgir "Forslag angaaende en forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye".

Nye reguleringsplaner til kvartalene mellom slottet og byen kommer ut.

Arentz har gjennom gartner Mortensen bestilt 500 almetrær og 500 popler til alleene og 3000 diverse mindre trær i følge Slottsbyggningskommisjonens møteprotokoll (06.01.1838).

Mortensen bekrefter å ha tatt ut trær i København til slottsanlegget: 250 alm (*Ulmus campestris*) og 250 popler (*Populus canadensis*) til alleene, samt 3000 blomstrende busker og ville trær, som kan sendes fra København med første skip (13.03.1838).

Mortensen skriver at han ikke vil påta seg å plante alleene på akkord, da planeringen ennå er ufullstendig. Han gir pris på planting av mindre trær (8s/stk). En del av trærne i København er betalt, men disse kan Mortensen evt. selge selv. Resten er fortsatt bare bestilt, og det kan enda være tid til å avbestille dem.

Mortensen ber om Slottsbyggningskommisjonens vedtak (30.03.1838).

Treplanting forberedes: Slottsbyggningskommisjonen vedtar at en "haug" ved østsiden av slottet kan transporteres ned mot veilinjen på samme side for å bruke til gjerde. Plassen kan gjøres klar til planering og alleene på denne siden "afstikkes" (28.04.1838).

Halvårsrapporten fra Linstow viser: På begge sider av slottsplassen er to alleer med dobbelt rad trær plantet. Dessuten er treplantingen påbegynt på det ferdig planerte parkarealet (14.07.1838).

1841

Stortingets innstilling avgjør at Linstows foreslåtte kvartaler med bygninger inntil slottsplassen fra 1838 faller bort.

Linstows oversikt over kostnader for arbeidet som er utført:

Brolegging, fortau omkring slottet 2000 spd. (31.08.1841).

1842

Linstows rapport for siste halvår:

Plassen omkring slottet er ferdig planert og har fått den helling den skal ha før brolegging legges (11.01.1842).

1845

Brostein og heller lagt som fortau rundt slottet

Kongelige resolusjon bekrefter at Abelhaugen og Nisseberget ikke skal sprenges bort men beholdes og beplantes (09.04.1845).

1847

Påbegynt brolegging og fortau i Slottsgården, Fundament til jerngitter (31.12.1847).

1848

Ny plan av gartner Mortensen for slottsplassen viser et sirkelrundt bed med en diameter på 70 meter.

1849

Slottet ble tatt i bruk den 26.07.1849 av Oscar I og hans familie.

1864

Et midlertidig Frihetsmonument på Slottsplassen til feiringen av 50 års dagen for grunnloven ble reist.

1872/73

Arkitekt Schirmer forelegger nye planer for slottsplassen. Under innflytelse av Oscar II. måtte Schirmer endre sine forslag flere ganger.

1875

Stortinget vedtok Bidrag til oppsetting av Karl Johans gate.

Oppdraget til utforming av plassen gikk til Statskonduktør Bull og ikke til Schirmer.

Oppsetting av Carl Johans rytterstatue.

1905

Slottsplassen planeres nedenfor Carl Johan og rennestener anlegges.

1908-12

Reparasjon av balustrade rundt Carl Johan statuen

1912

Drenering av slottsplassen

1929

V-form på Slottsplassen ble fremhevet med et skiferbelagt fortau langs hver V-arm.

1991

Statsbygg initierer en arkitektkonkurranse med 5 inviterte arkitekt- og landskapsarkitektkontorer.

Vinnerutkastet ble ikke brukt i videre arbeid.

1992

Sokkelsonen mot Slottet steinlegges, det settes opp pullerter med kjettinger og nye lyktestolper (replikater av ballustradelyktene).

1995

Stiftelse "Folkegave til Det Kgl. Slott" opprettes.

13.3. Landskapsarkitekter AS får oppdrag om å rehabilitere slottsplassen, hovedmål er å steinsette plassen.

Flertall av befolkningen sier i en meningsmåling nei til brolegging av slottsplassen.

Kongen takker nei til Folkegaven.

2001

Grunneiergruppen "Byfolk Oslo Sentrum" initierer en opprustning av Oslo sentrum i sammenheng med selvstendighetsjubileet i 2005.

Planleggings- og gjennomføringsarbeidet berører også spørsmål om å forbinde Slottsplassen med Karl Johans gate og byen.

2005

Arbeidet med opprustning av Karl Johans gate ble fullført i 2005.

KRONOLOGISK OVERSIKT OVER KART OG PLANER

- 1825, Planeringen av slottstomten, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17699
- 1828, Udkast til Parkanlegget, NBO, nr. 546
- 1836, Slottet med bebyggelsen rundt planlagt vei, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17698
- 1837, Udkast til et Veianlæg mellem Kongeboligen og Christiania, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17687
- 1838, Plan til en Forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye, avfotografert fra **Linstow**, H. D. F. Forslag angaaende en forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye. Christiania, 1838.
- 1838, R14D 12 nv/4, Statens Kartverk Hønefoss
- 1838/40, Kart over Slottsområdet, Karl Johans gate, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17682
- 1840, Kart over aksene mellom Slottet og Christiania, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17690
- 1840, Reguleringsplan, Slottet med Linstows byplan, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17664
- 1844, Kart over Kongeboligens Grundeiendom, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17703
- 1847, Kart over Kongeboligens Parkanlæg, avfotografert fra **Brenna**, Arne. Slottsplassen. St. Hallvard (1/1964). Oslo, 1964, s. 32. Original i Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17700
- 1848, Gartner Mortensens utkast, avfotografert fra **Smaaland**, Tor. Her er originaltegningene av Slottsplassen. Utemiljø (2/1993), Oslo. 1993, s. 22-25. Originalen ligger i Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, arkivmaterialet etter Henrik Bull, men kunne ikke bli funnet igjen under denne registreringen.
- 1854, R14D12 nv/4, Statens Kartverk Hønefoss
- 1860, Kristiania Amt nr. 56, Statens Kartverk Hønefoss
- 1858/1861, Kristiania Amt nr. 59, Statens Kartverk Hønefoss
- 1867, Plan over Dronningparken med Slottet, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17696
- 1868, Kristiania Amt nr. 63, Statens Kartverk Hønefoss
- 1870, Forslag til fontene på Slottsplassen av O. Andersen, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17675

1873, Kartsamling Schirmer 58, Korrespondanse ang. plassering av Karl Johan Monument foran slottet
1873/74, Riksarkivet Oslo

1874, Situasjon ny gartnerbolig, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17694

1881, Kristiania Amt nr. 69, Statens Kartverk Hønefoss

1909, Kristiania Amt nr. 80, Statens Kartverk Hønefoss

1925, Grunnkart, Oslo Plan- og Bygningsetaten

1939, Grunnkart, Oslo Plan- og Bygningsetaten

2006, Dagens Kart

BIBLIOGRAFI

Upubliserte kilder:

Bernadotteska arkivet, Ulriksdal, Karl Johans Arkiv.

Kungelige arkiv, Stockholm.

Det Kongelige Hoffs arkiv, Oslo.

Riksantikvarens arkiv, Slott og Slottsplassen.

Riksarkivet Oslo, Finansdep. I.

Riksarkivet Oslo, Kongelige resolusjoner.

Artikler:

Anonymus. Morgenbladet. nr. 219, 07.08.1849.

Arkitektnytt. 13.3. skal utforme folkegaven. Arkitektnytt (20/1995), s. 416.

Aftenposten. 03.11.1994

Aftenposten. 15.12.1995

Dagbladet. 05.12.1995

Dagbladet. 06.12.1995

Brenna, Arne. Slottsplassen. St. Hallvard (1/1964). Oslo, 1964, s. 1-54.

Brenna, Arne. Slottsplassen må fredes. St. Hallvard (3/1992). Oslo 1992, s. 5-19.

Brenna, Arne. Siste nytt om Slottsparken. St. Hallvard (1/1993). Oslo 1993, s. 4-7.

- Brenna**, Arne. Slottsplassen igjen. St. Hallvard (1/1996). Oslo 1996, s. 4-13.
- Eggen**, Mette. En folkelig kongepark. Utemiljø (2/1991). Oslo, 1991, s. 4-7.
- Eggen**, Mette og **Mykleby**, Axel Chr. Det historiske dokument. St. Hallvard (1/1993). Oslo 1993, s. 8-15.
- Eldal**, Jens Christian. „Ikke at følge med Tiden har derfor...”, Kunst og Kultur, 1987, s. 130-143.
- Juhász**, Lajos. Da Karl Johans Gate ble til. By og Bygg (33/1972). Oslo, 1972, s. 113-154.
- Linstow**, H.D.F. Parkanlægget til Kongeboligen. Morgenbladet, nr. 231, Christiania, 19.08.1849.
- Morgenbladet, 04.11.1864.
- Rudeng**, Erik. Det nye Preussen i Norge. Nytt norsk tidsskrift (4/1992). Oslo, 1992, s. 382-395.
- Schnitter**, Joachim. Jean Baptiste Bernadotte. König Karl XIV. Johan von Schweden und Norwegen. Stadt und Grün (9/1998), Berlin, 1998.
- Smaaland**, Tor. Her er originaltegningene av Slottsplassen. Utemiljø (2/1993), Oslo. 1993, s. 22-25.
- Utemiljø aktuell**. Slottsplassen brosteinsettes, Støvsøyen har lagt seg. Utemiljø aktuell (11.12.1995), s. 1.
- Rapporter:
- Det Kongelige Slott**. Evalueringsrapport om utformingen av slottsplassen. Oslo, 1991.
- Eggen**, Mette og **Mykleby**, Axel Chr. Bidrag til slottsparkens historie. Oslo/Ås, 1993.
- Institutt for hagebruk**, Norges landsbrukshøgskole. Trevegetasjon i Slottsparken. Ås UMB, 1990.
- Kontor 13.3. Landskapsarkitekter AS**. Slottsplassen – en vurdering av overordnede forhold i forbindelse med en utbedring. Oslo, 1988.
- Kontor 13.3. Landskapsarkitekter AS**. Slottsplassen – et forslag til utbedring. Oslo, 1989.
- Kontor 13.3. Landskapsarkitekter AS**. Slottsplassen – Plan for rehabilitering og rekonstruksjon. Oslo, 1991.
- Kontor Skjold, Sægrov, Torpe AS**. Det Kongelige Slott – Idédugnad om slottsplassen. Stavanger, 1991.
- Kontor Lund & Slaatto Arkitekter AS, Bjørbeek & Lindheim AS**. Slottsplassen. Oslo, 1991.
- Kontor Snøhetta AS**. Idéprosjekt Slottsplassen. Oslo, 1991.
- Thiis-Evensen**, Thomas. Rapport Hovedstadsaksjon 2002-2004. status: 12.10.2004.

Bøker:

Boye, Else M. Christiania 1814-1905. Oslo, 1976.

DGGL e.V. Historische Gärten in Deutschland, Aufgaben, Themen und Instrumente. Berlin, 2000.

Haugstøl, Henrik. Herreseter og damebekjentskaper. Oslo, 1971.

Heiestad, Sigurd og **Calmeyer**, Bengt. Her skal den ligge! Oslo, 1983.

Hennebo, Dieter. Gartendenkmalpflege, Grundlagen der Erhaltung historischer Gärten. Stuttgart, 1985

Kavli, Guthorm og **Hjelde**, Gunnar. Slottet i Oslo. Oslo, 1973.

Kavli, Guthorm og **Hjelde**, Gunnar. Kongens Slott. Oslo, 1983.

Lambert, David. Researching a Garden's History, A Guide to Documentary and Published Sources. York, 1995.

Linstow, H. D. F. Beskrivelse over den vordende Kongebolig i Christiania. Christiania, 1826.

Linstow, H. D. F. Forslag angaaende en forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye. Christiania, 1838.

Risåsen, Geir Thomas. Det Kongelige Slott. Oslo, 2006.

Internet:

ICOMOS, Chartret av Firenze, <http://www.international.icomos.org>.

ICOMOS, Chartret av Venezia, <http://www.international.icomos.org>.

Muntlige kilder og faglig hjelp til rapporten:

Ola Bettum, ILP

Jan Brunius, Riksarkivet Stockholm/Slottsarkivet

Ingemar Carlsson, Riksmarskalksämberet, Kungliga slottet Stockholm

Mette Eggen, Førstekonsulent Riksantikvaren

Benedicte Gamborg Briså, Nasjonalbibliotek kartsamling

Ulf Hansen, Statens Kartverk Hønefoss

Nina Høye, omvisningsleder Det Kongelige Slott, Oslo

Kirsten G. Lunde, ILP

Ingeborg Lønning, konservator Det Kongelige Slott, Oslo

Axel Mykleby

Monica Mørch, Norsk Folkemuseum

Ragnar Osnes, Slottsforvalteren

Geir Thomas Risaasen

Lars Roede, Oslo Bymuseum

Michael Rohde, Stiftung Preußischer Schlösser und Gärten, Berlin Brandenburg

Bente Solbakken, Nasjonalmuseet

Per Sunding, Botanisk hage Tøyen

Anja Torvund, arkivleder Det Kongelige Slott, Oslo

Lars Wickström, Riksarkivet Sverige/Kungliga arkiv Stockholm

Clemens Alexander Wimmer, Berlin

Olav Aaraas, Norsk Folkemuseum

Bilder:

Bilde 1: Annegreth Dietze, 2007

Bilde 2: Mette Eggen, 1995, Riksantikvarens arkiv

Bilde 3: Jochen Schirdewahn, 2007

Bilde 4: Jochen Schirdewahn, 2007

Bilde 5: Udkast til Parkanlegget, NBO, nr. 546, 1828

Bilde 6: Planeringen av slottstomten, 1825, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17699

Bilde 7: Slottet med bebyggelsen rundt planlagt vei, 1836, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17698

Bilde 8: Plan til en Forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye, 1838, avfotografert fra Linstow, H. D. F. Forslag angaaende en forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye. Christiania, 1838.

Bilde 9: Dagens kart, 2006

Bilde 10: Reguleringsplan, Slottet med Linstows byplan, 1840, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17664

Bilde 11: Udkast til et Veianlæg mellem Kongeboligen og Christiania, 1837, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17687

Bilde 12: Kart over Kongeboligens Grundeiendom, 1844, Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17703

Bilde 13: Kart over Kongeboligens Parkanlæg, 1847, avfotografert fra Brenna, Arne. Slottsplassen. St. Hallvard (1/1964). Oslo, 1964, s. 32. Original i Eiendomsavdelingens arkiv, Det Kongelige Slott, 17700

Bilde 14: Gartner Mortensens utkast, 1848, avfotografert fra Smaaland, Tor. Her er originaltegningene av Slottsplassen. Utemiljø (2/1993), Oslo. 1993, s. 22-25. Originalen ligger i Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, arkivmaterialet etter Henrik Bull, men kunne ikke bli funnet igjen under denne registreringen.

Bilde 15: 1860, Kristiania Amt nr. 56, Statens Kartverk Hønefoss

Bilde 16: 1863-65, Oslo Bymuseum, nr. F01579

Bilde 17: Kartsamling Schirmer 58, Korrespondanse ang. plassering av Karl Johan Monument foran slottet 1873/74, Riksarkivet Oslo

Bilde 18: 1881, Kristiania Amt nr. 69, Statens Kartverk Hønefoss

Bilde 19: 1863-65, Oslo Bymuseum, nr. F01598

Bilde 20: 1925, Grunnkart, Oslo Plan- og Bygningsetaten

Bilde 21: Landskapsarkitektkontor 13.3, 1988, avfotografert av rapporten, Riksantikvarens arkiv

Bilde 22: Landskapsarkitektkontor 13.3, 1989, avfotografert av rapporten, Riksantikvarens arkiv

Bilde 23: Landskapsarkitektkontor 13.3, 1991, avfotografert av konkurransedokumentasjon, Riksantikvarens arkiv

Bilde 24: Skjold, Sægrov, Torpe, 1991, avfotografert av konkurransedokumentasjon, Riksantikvarens arkiv

Bilde 25: Snøhetta, 1991, avfotografert av konkurranseforslag, Riksantikvarens arkiv

Bilde 26: Plan til en Forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye, 1838, avfotografert fra Linstow, H. D. F. Forslag angaaende en forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye. Christiania, 1838.

Bilde 27: Lars Roede

Bilde 28: Annegreth Dietze, 2007

Bilde 29: Dagens kart, 2006

Bilde 30: Udkast til Parkanlegget, NBO, nr. 546, 1828 med dagens kart

Bilde 31: Plan til en Forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye, 1838, avfotografert fra Linstow, H. D. F. Forslag angaaende en forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye.

Christiania, 1838 og dagens kart.

Bilde 32: Udkast til Parkanlegget, NBO, nr. 546, 1828 og Plan til en Forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye, 1838, avfotografert fra Linstow, H. D. F. Forslag angaaende en forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye. Christiania, 1838.

Bilde 33: 1860, Kristiania Amt nr. 56, Statens Kartverk Hønefoss og dagens kart

Bilde 34: 1863-65, Oslo Bymuseum, nr. F01598

Bilde 35: 1860, Kristiania Amt nr. 56, Statens Kartverk Hønefoss og 1881, Kristiania Amt nr. 69, Statens Kartverk Hønefoss

Bilde 36: Kartsamling Schirmer 58, Korrespondanse ang. plassering av Karl Johan Monument foran slottet 1873/74, Riksarkivet Oslo og dagens kart

Bilde 37: 1909, Kristiania Amt nr. 80, Statens Kartverk Hønefoss og dagens kart

Bilde 38: 1925, Grunnkart, Oslo Plan- og Bygningsetaten og dagens kart

Bilde 39: 1939, Grunnkart, Oslo Plan- og Bygningsetaten og dagens kart

FOTNOTER

- ¹ Linstow, H. D. F. Beskrivelse over den vordende Kongebolig i Christiania. Christiania, 1826, s. 3-4.
- ² Se også kapitlet om materialbruk på Slottsplassen.
- ³ ICOMOS, Firenzecharteret og Venezia charteret, <http://www.international.icomos.org> artikkel 15.
- ⁴ Brenna, Arne. Slottsplassen. St. Hallvard (1/1964). Oslo, 1964, s. 2 og 5.
- ⁵ Linstow, 1826, s. 5.
- ⁶ Linstow, 1826, s. 14 og Brenna, 1964, s. 8.
- ⁷ Linstow, 1826, s. 14 og Brenna, 1964, s. 12.
- ⁸ Eggen, Mette og Mykleby, Axel Chr. Bidrag til slottsparkens historie. Oslo/Ås, 1993, s. 3.
- ⁹ Eggen, Mette og Mykleby, Axel Chr. Det historiske dokument. St. Hallvard (1/1993). Oslo 1993, s. 4-6.
Mer om Kong Karl Johans innflyttelse på hagekunsten også i Sverige, se: Schnitter, Joachim. Jean Baptiste Bernadotte. König Karl XIV. Johan von Schweden und Norwegen. Stadt und Grün (9/1998), Berlin, 1998.
- ¹⁰ Brenna, 1964, s. 1.
- ¹¹ Kavli, Guthorm og Hjelde, Gunnar. Kongens Slott. Oslo, 1983, s. 23.
- ¹² Haugstøl, Henrik. Herreseter og damebekjentskaper. Oslo, 1971, s. 55.
- ¹³ Brenna, 1964, s. 13.
- ¹⁴ Bernadotteska arkiv, Karl Johans Arkiv, nr. 209 Baltzar von Platen, 1828-29, 2. januar 1828 og 3. november 1828.
- ¹⁵ Brenna, 1964, s. 13-14.
- ¹⁶ Se også kapittel Diskusjon av historiske kart.
- ¹⁷ Eggen/Mykleby, 1993, s. 3.
- ¹⁸ Bernadotteska arkiv, nr. 217, Karl Johans Arkiv, Nr. 210-218 Jonas Collett, 1830-39, 10. november 1837.
- ¹⁹ Brenna, 1964, s. 27.
- ²⁰ Juhasz, Lajos. Da Karl Johans Gate ble til. By og Bygg (33/1972). Oslo, 1972, s. 149-150.
- ²¹ Riksarkivet Oslo, Finansdep. I, ref.prot., 9/1837 og Juhasz, 1972, s. 120.
- ²² Riksarkivet Oslo, prot. 22, kopibok, 327/1838 og Juhasz, 1972, s. 126.
- ²³ Trykt i 1838, men skrevet i november 1837 ifølge Eldal, Jens Christian. „Ikke at følge med Tiden har derfor...”, Kunst og Kultur, 1987, s. 133.
- ²⁴ Juhasz, 1972, s. 129.
- ²⁵ Ibid.
- ²⁶ Juhasz, 1972, s. 135.
- ²⁷ Eldal, 1987, s. 130-131.
- ²⁸ Ibid., s. 133.
- ²⁹ Blant annet i Linstow, Hans Ditlev Frans. Forslag angaaende en Forbindelse mellem Kongeboligen og Christiania Bye. Christiania 1838.
- ³⁰ Reisebeskrivelse av Linstow til kommisjonen, 03.06.1837, nr. 0018 Finansdepartement. Kommunens eget Arkiv 1834-36, Riksarkivet Oslo og Eldal, 1987, s. 135
- ³¹ Linstow, 1838, s. 22.
- ³² Linstow, 1838, s. 22.
- ³³ Eldal, 1987, s. 139.
- ³⁴ Reisebeskrivelse av Linstow til kommisjonen, 03.06.1837, nr. 0018 Finansdepartement. Kommunens eget Arkiv 1834-36, Riksarkivet Oslo.
- ³⁵ Takk til Clemens Alexander Wimmer for informasjon.
- ³⁶ Eldal, 1987, s. 139
- ³⁷ Bernadotteska arkiv, nr. 217, Karl Johans Arkiv, Nr. 210-218 Jonas Collett, 1830-39, 10. november 1837.
- ³⁸ Rudeng, Erik. Det nye Preussen i Norge. Nytt norsk tidsskrift (4/1992). Oslo, 1992, s. 389.
- ³⁹ Linstow, 1838, s. 5. Rudeng, 1992, s. 389
- ⁴⁰ Linstow, 1838, s. 6.
- ⁴¹ Kavli/Hjelde, 1983, s. 14.

- ⁴² Linstow, 1838, s. 6.
- ⁴³ Brenna, 1964, s. 30-31.
- ⁴⁴ Den kgl. resolusjon 9. april 1845 og Brenna, Arne. Slottsplassen må fredes. St. Hallvard (3/1992). Oslo 1992, s. 8.
- ⁴⁵ Kavli/Hjelde, 1983, s. 34 og Boye, Else M. Christiania 1814-1905. Oslo, 1976, s. 34.
- ⁴⁶ Eggen, Mette. En folkelig kongepark. Utemiljø (2/1991). Oslo, 1991, s. 5.
- ⁴⁷ Brenna, 1964, s. 28.
- ⁴⁸ Juhasz, 1972, s. 140-144.
- ⁴⁹ Brenna, 1964, s. 35.
- ⁵⁰ Kilde for kartet: Smaaland, Tor. Her er originaltegningene av Slottsplassen. Utemiljø (2/93), s. 22-25, Originaltegning ligger i Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design, arkivmateriale etter Henrik Bull, men kunne ikke bli funnet igjen i 2006/2007 under denne registreringen.
- ⁵¹ Haugestøl, 1971, s. 61.
- ⁵² Brenna, 1964, s. 35 ff. og Eggen/Mykleby, 1993, s. 8 og Eggen, 1991, s. 6.
- ⁵³ Anonymus. Morgenbladet. Christiania, 219, 07.08.1849.
- ⁵⁴ Ibid.
- ⁵⁵ Linstow, H.D.F. Parkanlægget til Kongeboligen. Morgenbladet nr. 231. Christiania, 19.08.1849.
- ⁵⁶ Ibid.
- ⁵⁷ Brenna, 1964 s. 39-40.
- ⁵⁸ Morgenbladet. Christiania, 04.11.1864.
- ⁵⁹ Brenna, 1964, s. 42.
- ⁶⁰ Ibid., s. 46.
- ⁶¹ Ibid., s. 48.
- ⁶² Ibid., s. 51-52.
- ⁶³ Brenna, 1964, s. 53-54.
- ⁶⁴ Brenna, Arne. Slottsplassen igjen. St. Hallvard (1/1996). Oslo, 1996, s. 4-13, s. 7 og Roede, Lars. Brolegging i Kristiania. Oslo, 1988, s. 10.
- Se også kapittel Diskusjon av historiske kart.
- ⁶⁵ Riksantikvarens arkiv, Eggen, Mette. Hva er best for slottsplassen. Upublisert artikkel, desember 1995.
- ⁶⁶ Riksantikvarens arkiv, Brev fra RA til Stiftelsen, 30.11.1995.
- ⁶⁷ Kontor 13.3. Landskapsarkitekter AS. Slottsplassen – en vurdering av overordnede forhold i forbindelse med en utbedring. Oslo, 1988.
- ⁶⁸ Evalueringsgruppen: slottsforvalter Thomas Willoch, teknisk direktør Lyder Braathen, Statsbygg, sjefsarkitekt Erling Wist, Statsbygg overarkitekt Marit Mihle, Statsbygg overingeniør Kjell Kalland, Statsbygg med sivilarkitekt Kristin Jahnsen som sekretær
- ⁶⁹ Det Kongelige Hoffs arkiv. Evaluering av idé-dugnad om utformingen av slottsplassen.
- ⁷⁰ Brenna, Arne. Slottsplassen må fredes. St. Hallvard (3/1992). Oslo 1992, s. 17.
- ⁷¹ Aftenposten, 03.11.1994.
- ⁷² Det Kongelige Hoffs arkiv, Prosjektplan for stiftelsen folkegave til det kongelige Slott.
- ⁷³ Riksantikvarens arkiv, Brev fra Byantikvaren til Stiftelsen Folkegave, 03.07.1995.
- ⁷⁴ Allerede i 1992, Riksantikvarens arkiv, Brev fra Institutt for landskapsarkitektur til Statens bygge- og eiendomsdirektorat, 14.08.1992.
- ⁷⁵ Riksantikvarens arkiv, Brev av Riksantikvaren til Stiftelsen Folkegave, 30.11.1995.
- ⁷⁶ Dagbladet, 06.12.1995.
- ⁷⁷ Aftenposten, 03.11.1994.
- ⁷⁸ Dagbladet, 05.12.1995.
- ⁷⁹ Det Kongelige Hoffs arkiv, Pressemelding Kongehuset, 04.12.1995.
- ⁸⁰ Brenna, 1992, s. 12-14.

- ⁸¹ Arkitektnytt, 20/1995.
- ⁸² Utemiljø aktuell. Slottsplassen brosteinsettes, Støvsyken har lagt seg. Utemiljø aktuell (11.12.1995), s. 1.
- ⁸³ Det Kongelige Hoffs arkiv, Faglig notat 3 av 28.09.1995, Rehabilitering av slottsplassen.
- ⁸⁴ Ibid.
- ⁸⁵ Det Kongelige Hoffs arkiv, notat 12.10.1995.
- ⁸⁶ Ibid.
- ⁸⁷ Det Kongelige Hoffs arkiv, notat laget av 13.3. v/Terje Vedal, 01.11.1995.
- ⁸⁸ Aftenposten, 15.12.1995.
- ⁸⁹ Det Kongelige Hoffs arkiv, NTB Redaksjonen, artikkel av Wibecke Lie, 18.12.1995.
- ⁹⁰ Det Kongelige Hoffs arkiv, Brev av Per Jæger, Prosjektsekretær Hovedstadsaksjonen, 27.01.2003.
- ⁹¹ Det Kongelige Hoffs arkiv, Brev av Byantikvaren til Oslo kommune Samferdselsetaten, 31.01.2003.
- ⁹² Ibid.
- ⁹³ Det Kongelige Hoffs arkiv, Brev av Slottsforvalter R. Osnes til Hovedstadsaksjonen, 28.04.2003.
- ⁹⁴ Thiis-Evensen, Thomas. Rapport Hovedstadsaksjon 2002-2004. status: 12.10.2004, s. 91.
- ⁹⁵ Ibid, s. 91.
- ⁹⁶ Linstow, 1826, s. 3-4.
- ⁹⁷ Riksarkivet Oslo, Finansdep., Kommisjonen vedrørende oppførelsen av Slottet 1819-50. Konseptet: Pakke 52 og Eggen/Mykleby, 1993, s. 9.
- ⁹⁸ Linstow, 1826, s. 14.
- ⁹⁹ Brenna, 1964, s. 13-14.
- ¹⁰⁰ Linstow, 1938, s. 6 og Brenna, 1964, s. 16.
- ¹⁰¹ Linstow, 1838, s. 6.
- ¹⁰² Ibid., s. 18-26 og Brenna, 1964, s. 24.
- ¹⁰³ Se kapitlet Linstows studiereise og konsekvensene av den, 1836-37.
- ¹⁰⁴ Brenna, 1964, s. 30-31.
- ¹⁰⁵ Brenna, 1992, s. 7.
- ¹⁰⁶ Kongelige resolusjon fra 09.04.1845 og Brenna, 1992, s. 8.
- ¹⁰⁷ Brenna, 1964, s. 32 og 35.
- ¹⁰⁸ Ibid., s. 53.
- ¹⁰⁹ Eggen/Mykleby, 1993, vedlegg.
- ¹¹⁰ Brev fra Linstow til Slottsbyggningskommisjonen, 08.01.1834, Riksarkivet Oslo, Kommisjonen vedrørende oppførelsen av Slottet, Linstows Kopibok, 1834-44 Nr. 0026, Hylle 3A239 6/5.
- ¹¹¹ Riksarkivet Oslo, Finansdep., Kommisjonen vedrørende oppførelsen av Slottet, Linstows Kopibok, 1834-44 Nr. 0026, Hylle 3A239 6/5.
- ¹¹² Ifølge Lars Roede, Oslo Bymuseum.
- ¹¹³ Brenna, 1964, s. 22.
- ¹¹⁴ Ibid., s. 9.
- ¹¹⁵ Ibid., s. 22, nevnes også i Morgenbladet, 19.08.1849.
- ¹¹⁶ Linstow, 1849.
- ¹¹⁷ Eggen/Mykleby, 1993, vedlegg.
- ¹¹⁸ Ibid, s. 5.
- ¹¹⁹ Anonymus, 1849.
- ¹²⁰ Brenna, 1964, s. 28.
- ¹²¹ Institutt for hagebruk. Norges Landsbrukshøgskole. Trevegetasjon i Slottsparken. NLH, Institutt for dendrologi og planteskoledrift, i dag UMB.
- ¹²² Brenna, 1996, s. 7.
- ¹²³ Brenna, 1996, s. 7 og Roede, 1988, s. 10.

